TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE DERİ SANAYİ ve SORUNLARI : TRAKYA BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Cüneyt KÜÇÜKAYMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİMDALI

Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr.Okan GAYTANCIOĞLU

TEKİRDAĞ
2005

1. GİRİŞ

Hayvancılık sektörü Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. DİE verilerine göre tarımsal üretim değerinin %23'ünü hayvansal üretim oluşturmaktadır (DİE, 2003). Sektör tarımsal üretime katkı sağlarken istihdam yaratmakta ve kırsal kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte et, süt ve deri sanayilerinin hammadde arzı da hayvancılık sektörü tarafından karşılanmaktadır. Hayvancılık sektörü girdi talebi açısından da önemli bir ekonomik faaliyetin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Yem sanayii ve veterinerlik hizmetlerinin varlığı ve gelişmişlik düzeyi ile hayvancılık arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, ulusal ekonomide önemli bir pazarlama faaliyetinin doğmasına yol açmakta ve bitkisel üretimi de tamamlayıcı niteliği bulunmaktadır.

Türkiye nüfusunun yaklaşık % 35'i kırsal kesimde yaşarken, yine yaklaşık % 40'a yakın bir istihdam sağlayabilen tarım sektörünün birçok sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların başında tarım sektörünü oluşturan 2 ana alt sektör olan bitkisel üretim ve hayvansal üretimdeki dengesizlik ilk sıralarda yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde tarımsal üretim faaliyetlerinin % 60-70'ini oluşturan hayvansal üretim faaliyetleri, Türkiye tarımında maalesef % 25'lere kadar gerilemiştir.

Yaklaşık 11 milyon büyükbaş, 35 milyon küçükbaş ve 26 milyon kümes hayvanıyla tarımsal üretim için önemli bir kaynak olması gerekirken günümüzde bu potansiyelden yeterince yararlanılamamaktadır.

AB ülkelerinde 350 kg karkas ağırlığında iken kesime sunulan besi sığırları Türkiye'de 180-190 kg'larda kesilmektedir. Bundan dolayı kırmızı etteki kişi başına tüketimimiz 6-8 kg'larda kalmakta dolayısıyla hayvansal protein açığımız gün geçtikte artmaktadır. Ayrıca AB ülkelerinde uzmanlaşmış ve en az 100 başın üzerindeki besicilik işletmeleri faaliyet gösterirken Türkiye'de besicilik süt hayvancılığı yapan işletmelerde doğan erkek buzağıların besiye alınmasıyla yapılmaktadır. Uzmanlaşmış besicilik yapan işletmeler ise sayıca çok azdır (Koç-ATA çiftliği, PINAR çiftliği vb.).

Türkiye, Avrupa Birliği yolunda ilerleyen ve gelişmekte olan bir ülkedir. Türkiye'deki besi sığırcılığı işletmelerinin gelecekte AB bünyesinde faaliyet gösteren hayvancılık işletmeleriyle rekabet edebilmesi gerekmektedir. Ancak şu anda Türkiye'de yapılan gerek süt gerekse besi sığırcılığının mevcut yapısal ve ekonomik sorunları

bulunmaktadır. Bu amaçla Türk besi hayvancılığının mevcut durumunun belirlenmesi ve gerekli önlemlerin bir an önce alınması gerekmektedir.

Aynı şekilde süt hayvancılığı işletmelerinde en az 100-150 baş büyükbaş hayvan bulunduran uzman işletmeler yerine 2-3 baş süt ineğine sahip küçük işletmeler şeklinde olmaktadır. Dolayısıyla bu işletmelerdeki süt verimi de düşük olmaktadır.

Hayvansal üretimde yapısal ve ekonomik sorunların bulunması gerek küçükbaş hayvan gerekse büyükbaş hayvan sayısının azalmasına neden olmuş buna bağlı olarak bu hayvanların çıktılarını kullanan dericilik sanayiini de olumsuz yönde etkilemiştir. Deri sektörü üretimi için gerekli hammaddeyi hayvancılık sektöründen tedarik etmektedir. Türkiye'de deri sanayi ülke ekonomisi açısından önemli bir yere sahiptir. Deri sanayi içinde üretim ve ihracat açısından incelendiğinde deri hazır giyim ilk sırada yer almaktadır. Türkiye deri işleme kapasitesi, üretim ve ihracat olanakları açısından Dünya'da ilk sıralarda gelmektedir. Hayvan sayısındaki azalmalar sektörün ihracatını olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye deri sanayiinin en önemli üretim bölgelerinden birisi de Tekirdağ İli Çorlu ilçesidir. Bu ilçede kurulu bulunan işletmeler ağırlıklı olarak ihracata yönelik üretim yapmaktadırlar. Bu nedenle bu çalışmanın temel amacı Trakya bölgesi örneğinden hareket ederek Türkiye'deki dericilik sektörünün sorunlarını çözmeye yönelik politikaların geliştirilmesidir.

Araştırma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan "Giriş"'de araştırmanın önemi ve amacı ortaya konulmuştur. Materyal ve Yöntem isimli ikinci bölümde, araştırmada kullanılan materyalin nereden ve nasıl toplandığı ile araştırmada kullanılan yöntemler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye hayvancılığının günümüzdeki durumu ve sorunlarına ayrılmıştır. Bu bölümde hayvancılığın sorunları ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye'de Deri Sanayi ve Ülke Ekonomisine Katkıları beşinci bölümde ise Trakya bölgesindeki deri sanayi ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Altıncı bölüm Türkiye ve AB ülkelerinde hayvancılıkta uygulanan tarım politikalarına ayrılmıştır. Türkiye ve AB ülkelerinin hayvancılıkta uyguladıkları tüm politikalar ana hatlarıyla incelenmiştir.

Yedinci bölüm olan son bölümde ise, önceki bölümlerdeki bulgulara dayanılarak araştırmanın sonucu hakkında genel değerlendirme yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1 Materyal

Araştırma materyali birincil ve ikincil veri kaynaklarından toplanmıştır. Tekirdağ ili Çorlu ilçesinde kurulu bulunan deri sanayi işletmeleri ile yapılan karşılıklı görüşmelerden elde edilen araştırmanın orijinal veri kaynağını oluşturmaktadır. Çoğunluğu Çorlu Organize Deri Sanayi bölgesinde bulunan 116 deri işleme fabrikasından 58'i ile görüşülerek sektörün sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın makro verilere dayalı bir çalışma olmasından dolayı ikincil kaynaklardan elde edilen bilgilerle de çalışılmıştır. Bundan dolayı kapsamlı bir literatür taraması yapılarak çalışmaya materyal toplanmıştır. Toplanan veriler Türkiye ve AB ülkelerinin dericilik sanayiinde ve hayvancılıkta uyguladıkları uygulamaların yeraldığı ve uygulanan politikaları içeren başta internet siteleri ve konu ile ilgili çeşitli belgelere dayanmaktadır.

2.2 Yöntem

Bu çalışmada daha çok kalitatif analizler yapılmıştır. Çalışmada kullanılan üretim ile ilgili veriler literatür bilgisinden elde edilmiştir. Bu bilgiler FAO, DİE, Eurostat, OECD vb. bünyesinde birçok istatistiği içeren web sitelerinden elde edilmiştir. Tüm bu çalışmalarda hayvansal üretim sonucu elde edilen dericilik ürünlerinin dışsatım potansiyelleri de dikkate alınarak üretim miktarının ne düzeyde olması gerektiği yönünde kalitatif analizlere başvurulmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Türkiye'nin dericilik sanayi konusunda uyguladığı sanayileşme ve tarım politikalarının zayıf ve güçlü yönleri yine kalitatif bir analiz yöntemi olan SWOT analizi ile değerlendirilmiştir.

Yapılan tüm değerlendirme ve yorumlardan sonra Türkiye'de hayvancılıkta ve deri sanayiinde ihracata yönelik bir üretim potansiyeli oluşturabilmek için üretim planlaması modeli önerisi yapılarak bu modelin Türkiye ekonomisine ve tarımına yapabileceği katkılar ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

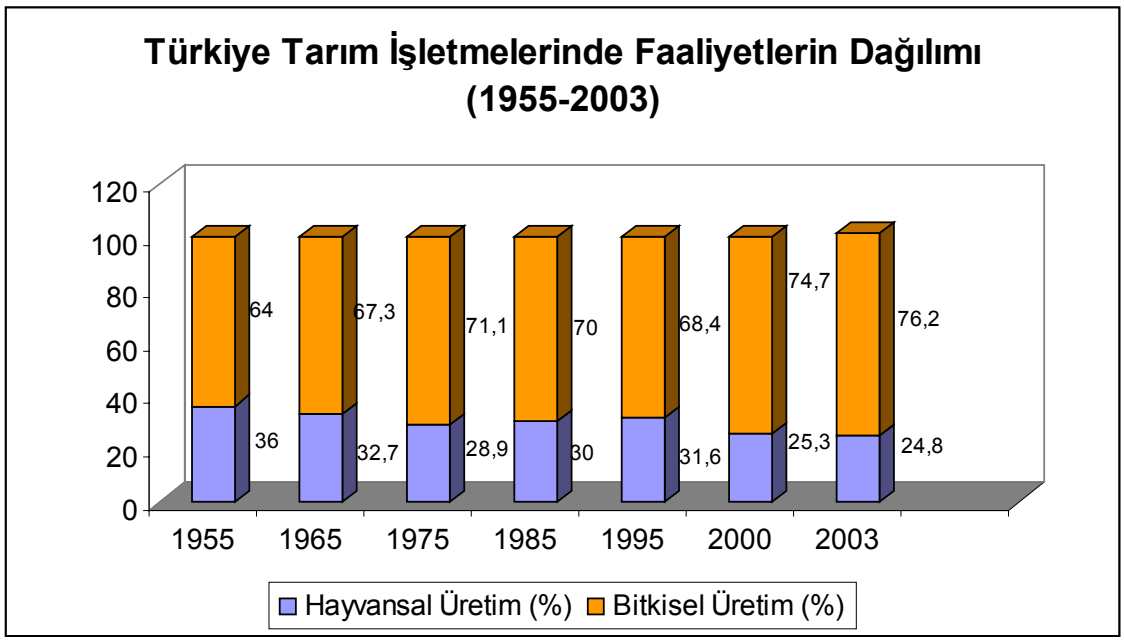
3. TÜRKİYE HAYVANCILIĞININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Hayvansal üretim, yeterli ve dengeli beslenme, döviz girdisi, tarım işletmelerinde üretim kaynaklarının etkin kullanımı ve üreticilere düzenli gelir sağlaması bakımından önemli bir yere sahiptir. Tarım işletmelerinde hayvansal ve bitkisel üretimin birlikte yapılması, her iki üretim dalı içinde bazı ana ve yan ürünlerin daha iyi kıymetlendirilmesine, iş gücünün dengeli kullanılmasına, riskin azalmasına ve işletmenin pazara yönelik çalışmasını sağlamaktadır.

Çizelge 3.1 Türkiye'de Tarımsal Üretim Değerinin Alt Sektörlere Dağılımı (1955-2003)

Yıllar	Hayvansal Üretim (%)	Bitkisel Üretim (%)
1955	36,0	64,0
1965	32,7	67,3
1975	28,9	71,1
1985	30,0	70,0
1995	31,6	68,4
2000	25,3	74,7
2003	24,8	76,2

Kaynak: Anonim,2004

Türkiye ekonomisinde bitkisel üretimin önemli bir payının olmasına karşı, hayvancılığın tarımdaki payı oldukça düşüktür. Türkiye'de tarımsal üretim değeri içinde

hayvancılığın payı %25,3 ile %36,0 arasında değişmiştir. Oysa gelişmiş ülkelerde bu oran %60-70 düzeyindedir.

Ülkemizde hayvancılığın istihdam içindeki payının ne olduğunu mevcut istatistiklerle tespit etmemiz mümkün değildir. Ancak, mevcut tarımsal işletmelerin %3,62'sinde yalnızca hayvancılık yapıldığını, %96,38 inde de bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yapıldığı ve tarımsal üretim içende hayvansal üretimin payının %30'lar da olduğunu dikkate alırsak tarımsal istihdam içerisinde hayvancılığın payının en az %30'lar seviyesinde olduğunu söyleyebiliriz(DİE, 2004).

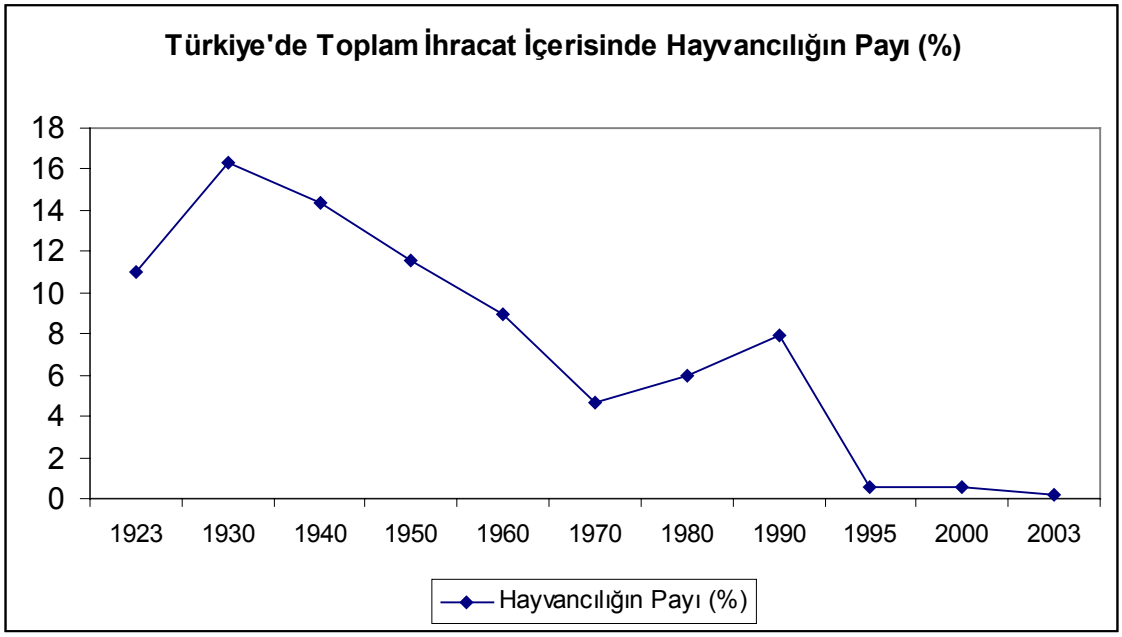
Cumhuriyetin ilk yıllarında hemen hemen sadece tarım ürünleri ihraç edilirken, Planlı Kalkınma Dönemlerinin başlaması ile tarım ürünlerinin ihracatı diğer sektörlerin ihracat değerinin büyüme oranının gerisinde kalmış ve böylece tarımın, buna bağlı olarak da hayvancılığın payı azalmıştır.

Çizelge 3.2 Türkiye'de Toplam İhracat Değeri İçerisinde Hayvancılığın Payı

Yıllar	Toplam İhracat Değeri (milyon $)	Hayvancılığın Payı (%)
1923	51	11,02
1930	71	16,32
1940	81	14,36
1950	263	11,54
1960	321	9,00
1970	588	4,70
1980	2 910	6,00
1990	12 959	7,90
1995	23 224	0,56
2000	27 775	0,57
2003	47 253	0,21

Kaynak: DTM ve TKB kayıtları, 2004

Hayvansal ürünlerin ithalatında özelikle 1980 yılında ki politikaların etkisi ile önemli miktarlarda artış olmuştur. 1986 yılında hayvan ve hayvansal ürün ihracatı, ithalatın yaklaşık %81'i kadarken, 1995 yılında hayvan ve hayvansal ürün ihracatının yaklaşık 3 katı ithalat gerçekleşmiştir.

Türkiye'de hayvancılığın toplam ithalat değeri içerisindeki payı oldukça düşüktür. Özellikle son yıllarda %1 seviyesine dahi ulaşamamaktadır.

3.1 Hayvancılık İşletmelerinin Yapısı

Hayvancılık işletmelerinin büyüklüğünü belirlemede en yaygın olarak kullanılan ölçüt işletme başına düşen hayvan sayısıdır.

1991 Tarım Sayımına göre; tarım işletmelerinin %65.73'nde büyükbaş hayvan ve %29.64'nde küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvan yetiştiren işletmelerin %91.93'ünde 1-9 baş, %8.07'sinde 10 baş ve daha fazla hayvan bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiren işletmelerin çoğunluğunda hayvan sayısı 100 başın altındadır. İşletme başına düşen hayvan varlığı 4.6, küçükbaş hayvan varlığı ise 42.6'dır.

Çizelge 3.3 Türkiye'de Tarım İşletmesi Başına Düşen Hayvan Varlılığının Gelişimi

Sayım Yılı	Hayvan Cinsi	İşletme Sayısı (Adet) (1)	Hayvan Sayısı (Adet) (2)	İşletme Başına Hayvan Sayısı (2/1)
1980	Toplam Büyükbaş	2 814 460	16 925 000	6,01
	Toplam Küçükbaş	1 698 619	67 673 000	39,84
1991	Toplam Büyükbaş	2 674 334	12 351 000	4,60
	Toplam Küçükbaş	1 201 765	51 197 000	42,06

Kaynak: F. Topuz, 2000

Türkiye'de hayvancılıkla uğraşan işletmelerin çoğunluğu küçük ölçeklidir. Tarım işletmelerinin çoğunda birden fazla üretim dalında faaliyet gösterilmekte olup,

ihtisaslaşmış işletme sayısı çok azdır. 1980-1991 arasında toplam işletme sayısı %11.4 artarken, büyükbaş ve küçükbaş hayvan bulunduran işletmelerin payı azalmıştır. Bunda küçükbaş hayvan sayısında %32, büyükbaş hayvan sayısında %41 azalma olmasının etkisi büyüktür. Gerek hayvancılık işletmesi sayının azalmasında gerekse küçük ölçekli işletme sayısının artmasında kasaplık hayvan ve hayvansal ürün ithalatının olumsuz etkisi vardır.

Türkiye'de hayvancılığın gelişememesi ve hayvan yetiştiricilerinin kazançlarının yetersizliğindeki en büyük etkenlerden biri de işletme büyüklüğü ve altyapı yetersizliği ve bunun getirdiği sorunlardır. Bu sorunlar ve çözüm yollarını aşağıdaki ana başlıklarda toplamak mümkündür (Kutlu, vd., 2004).

-Sığırcılık işletmelerinin % 72'sinde 1-4 baş hayvan bulunmaktadır.

- Az sayıda hayvanın barındırıldığı yüzbinlerce işletme olarak ortaya çıkan bu yapı, kârlı ve örgütlü bir hayvancılığı engellemekte, ülke hayvancılığının gelişimine sürekli darbe vurmaktadır.

- Küçük işletmelerle ülke hayvancılığının gelişimi mümkün değildir. Çok sayıdaki bu küçük işletmeler, eğitim ve teknik eleman desteğinden yoksundurlar.

- Çok küçük kapasite nedeniyle işletmelerin çoğu uygun fiziki altyapıya sahip değildir. Genellikle bu işletmelerde hayvanlar sağlıksız koşullarda ve uygun olmayan ortamlarda barındırılmaktadırlar. Şehir kenarlarında yer alan bu tip işletmeler çevre sorunlarına da yol açmaktadırlar.

- Pek çok işletmede hayvancılık, salt ahırdan oluşan bir tesis olarak algılanmakta, pek çoğunda yem deposu, silo, gübrelik gibi zorunlu yapılar bulunmamaktadır.

- Ülke genelinde modern hayvancılığa ve bölge koşullarına uygun fiziki altyapının belirlenmesinde bilimsel kriterler dikkate alınmamaktadır.

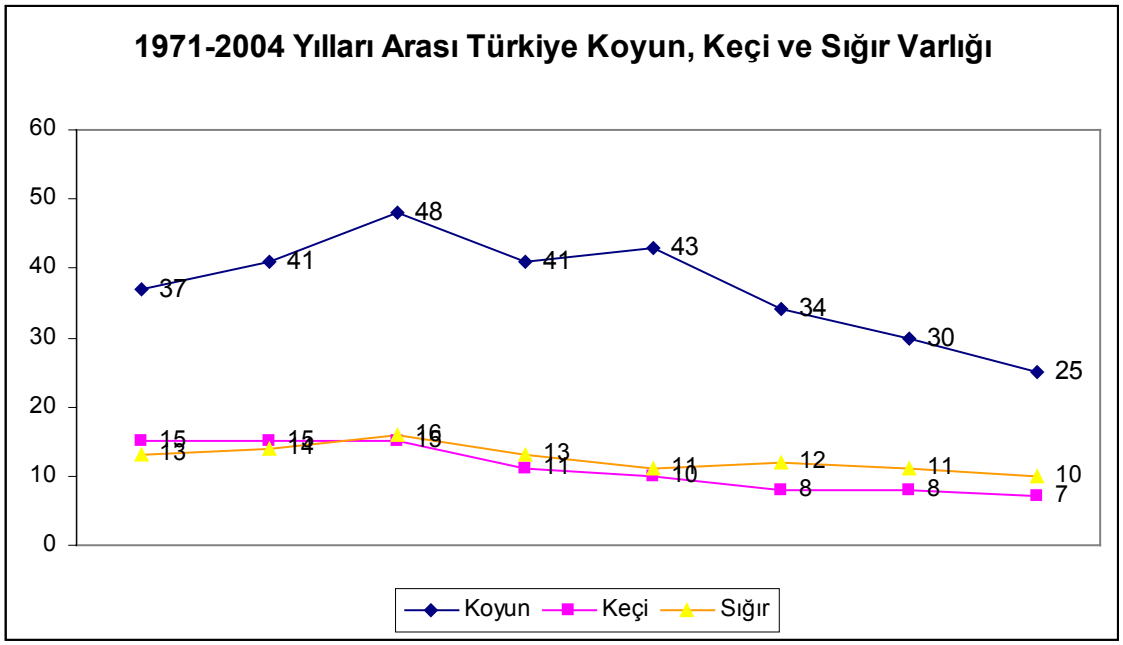
3.1.2. Hayvan Varlığı

Türkiye'de ilk hayvan sayımı 1984 yılında yapılmıştır. Ülkemizde son dönemlerde gerek büyükbaş gerekse küçükbaş hayvan sayısında önemli azalmalar olmuştur. Hayvan varlığındaki değişmeye mevcut meralarda görülen değişmeler, kışın şiddetli olup olmaması, kuraklık gibi doğal nedenler ile ekonomik ve sosyal sebepler etkili olmaktadır.

Çizelge 3.4 Hayvan Sayısı

Yıllar	Toplam Koyun	Kıl keçisi	Tiftik keçisi	Sığır		
				Toplam	Kültür + Melez	Yerli
1971	37.008.000	15.042.000	4.127.000	12.939.000	-	-
1975	41.366.000	15.216.000	3.547.000	13.751.000	-	-
1980	48.630.000	15.385.000	3.658.000	15.894.000	-	-
1985	42.500.000	11.233.000	2.103.000	12.466.000	-	-
1990	40.553.000	9.698.000	1.279.000	11.377.000	4.683.000	6.694.000
1995	33.791.000	8.397.000	714.000	11.789.000	6.478.000	5.311.000
2000	30.256.000	7.774.000	534.000	11.054.000	7.054.000	4.000.000
2004	25.000.000	6.700.000	500.000	9.800.000	7.500.000	2.300.000

Kaynak: DİE, www.fao.org, 2005

Hayvan varlığındaki azalma her türde aynı oranda olmamıştır. Manda sayısındaki azalma, et ve süt verimi düşük olan manda yerine işletmelerde sığırın tercih edilir olmasından ve manda yetiştiriciliği için gerekli sulu alanların azalmasından ileri geldiği için doğal karşılamak gerekir. Fakat anavatanı Türkiye olan Ankara keçisi ile kalitesiz meraları değerlendirmede en etkili hayvan türü olan koyun sayısındaki azalması doğal değildir.

Devletin hayvancılık destekleme politikalarının daha çok sığır varlığına yönelik olması ve sığır yetiştiriciliğinin entansif üretime daha uygun olması nedeniyle sığır varlığındaki azalma diğer türlere göre daha az olmuştur.

Çizelge 3.5 Türkiye'de Hayvan Varlığının Irklara Göre Dağılımı (2003)

	Hayvan Irkı	Dağılımı (%)
SIĞIR	Yerli sığır	32,7
	Kültür ırkı melez sığır	51,9
	Kültür ırkı sığır	15,4
KOYUN	Yerli koyun	97,1
	Merinos ve melezleri koyun	2,9
KEÇİ	Kıl keçisi	92,6
	Tiftik keçisi	7,4

Kaynak: DİE, 2004

Hayvan varlığının ırklara göre dağılımı ile ilgili bilgiler 1990 dan sonra tespit edilmiştir. 1990 yılında toplam sığır varlığının %8.9'u kültür, %32.3'ü kültür melezi ve %58.8'i yerli ırklardan oluşmakta iken, melezleme ve ithalat programları neticesinde 1990 da %41,2 olan toplam sığır varlığı içindeki kültür + melez sığırların oranı 1997 de %57,3'e yükselmiştir.

Türkiye'deki toplam 30 milyon koyun varlığının 1997 de %97,1'i yerli ırklar, %2,9'u ise merinos ırkı oluşturmaktadır. Toplam 8,4 milyon keçi varlığının %92,6'sını kıl keçisi, %7,4'ünü de tiftik keçisi oluşturmaktadır.

Sığır varlığının bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, 1990-2004 yılları arasında, bölgeler arasında kültür ve melez ırk sığır varlığında önemli farklılıklar olduğu, ayrıca tüm bölgelerde yerli ırk sığır sayısının azaldığı görülmektedir. Özellikle Marmara bölgesi ve Ege bölgelerinde kültür ve melez ırkı olarak Holstein cinsi sığırların sayısında önemli artışlar gözlemlenmiştir. Bu bölgelerde kurulan Damızlık Yetiştirici Birliklerinin de kültür ve melez ırkının artışında önemli katkıları olmuştur.

3.2. Hayvansal Ürünlerin Üretimi ve Verimlilik

Türkiye'de hayvansal ürünlerin üretimi yanında ve hayvansal ürünlerin verimliliği de son derece önemli bir konudur. Çünkü bu konuda Türkiye'de önemli bir verimlilik sorunu bulunmaktadır.

3.2.1. Hayvansal Ürünlerin Üretimi

Besin maddesi olarak hayvansal ürünler; temelde et, süt, yumurta ve süt ürünlerinden oluşmaktadır. Diğer hayvansal ürünler yapağı, kıl, tiftik ve deri ise tekstil ve dericilik sanayiinde kullanılmaktadır.

Ülkemizde hayvansal ürünler üretimine ilişkin verilerin güvenirliği, hayvan varlığı ile ilgili verilerden de sağlıksızdır. Özellikle et üretiminde daha çok belirgindir.

Ülkemiz hayvan sayısında özellikle son yıllarda önemli düşüşler yaşanmıştır. 1975 yılında 41 milyon baş olan koyun sayısı 1998 yılında yaklaşık 30 milyona düşmüştür (Tablo.16). Bugün bu sayının daha da aşağılara düştüğü tahmin edilmektedir. Sığır sayısında da düşüş yaşanmış olmasına rağmen, aynı dönem içinde sığır popülasyonunda kültür-melez oranı, buna bağlı olarak da verimlilikte artış sağlanmıştır.

Çizelge 3.6 Süt Üretimi (ton)

YILLAR	KOYUN	KEÇİ	İNEK	MANDA	TOPLAM
1960	882.000	811.000	2.240.000	257.900	4.192.000
1970	859.000	613.000	2.551.000	279.000	4.302.000
1980	1.147.000	630.000	3.421.000	273.000	5.472.000
1990	1.145.000	337.000	7.960.000	174.000	9.617.000
1995	934.000	277.000	9.275.000	114.000	10.601.000
1996	921.000	265.000	9.465.000	108.000	10.760.000
1997	826.000	249.000	8.914.000	86.000	10.076.000
2000	774.380	220.211	8.732.000	67.330	9.793.762
2004	750.000	280.000	9.400.000	48.000	10.478.000

Kaynak: www.fao.org,2005

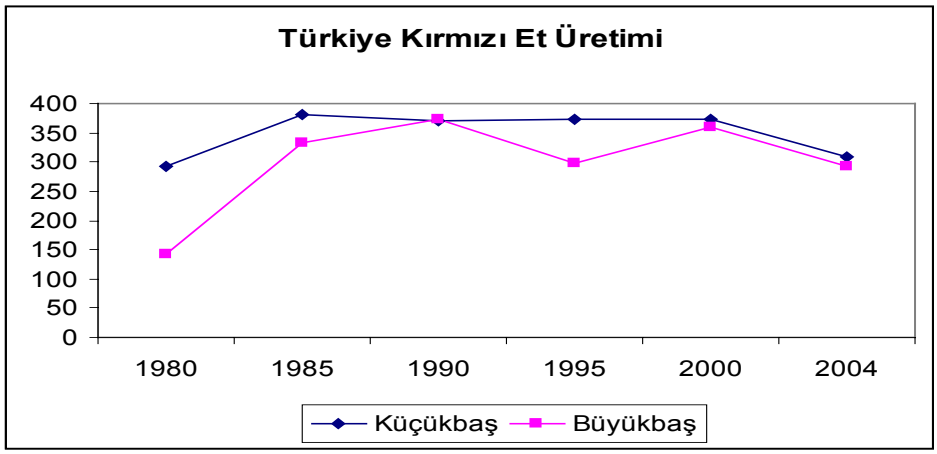
Ülkemiz hayvan sayılarında görülen düşüşe rağmen 1960-2004 yılları arasında süt üretiminde, özellikle de inek sütü üretiminde, çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin en önemli nedeni, daha öncede ifade edildiği gibi TKB ve bazı bölgelerde özel sektörün katılımı ile yürütülen suni tohumlama çalışmaları sonucu kültür-melez hayvan sayısında sağlanan artış olmuştur. Ancak, 1997-1998 yıllarında süt üretim miktarı, ortalama inek sütü verimi bir miktar artmasına rağmen, sağılan toplam hayvan sayısındaki azalmaya bağlı olarak, 1996'ya göre düşmüştür.

2000'li yıllarla birlikte süt sanayinde yaşanan olumlu gelişmeler ve süt ırkı cinsi ineklerin populasyonunun artmasından dolayı süt üretimi de artış göstermiştir.

Çizelge 3.7 Et Üretimi (ton)

YILLAR	KÜÇÜKBAŞ	BÜYÜKBAŞ	TOPLAM
1980	292.000	141.400	433.040
1985	380.000	332.893	712.893
1990	370.000	372.149	742.149
1995	372.000	298.545	670.545
2000	374.000	358.683	732.683
2004	310.500	291.700	602.200

Kaynak:www.fao.org, 2005

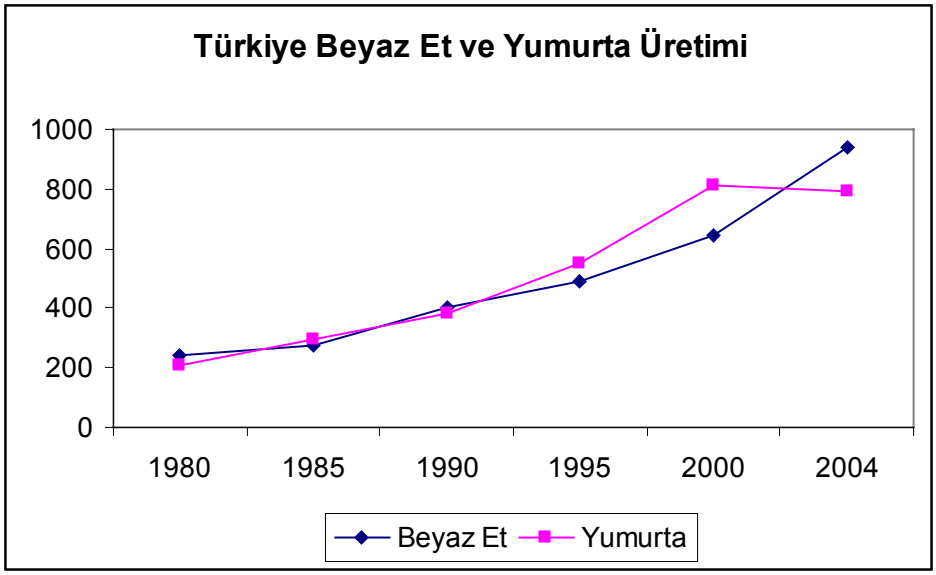

Kırmızı et üretimi 1980 yılına göre 2004 yılında sadece 180 bin ton artış göstermiştir. Bu süre içerisinde Türkiye nüfusu neredeyse % 50 düzeyinde artış

göstermiştir. Özellikle büyükbaş hayvan etinde görülen azalmalar Türkiye hayvancılığının önemli sorunları olduğunun bir göstergesidir.

Çizelge 3.8 Beyaz Et ve Yumurta Üretimi (bin ton)

YILLAR	Beyaz Et	Yumurta
1980	240.163	206.736
1985	273.310	291.880
1990	401.658	384.930
1995	490.000	550.000
2000	643.436	810.000
2004	940.000	791.674

Hayvancılık sektörünün önemli bir alt sektörünü oluşturan tavukçuluk sektöründe son yıllarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bugün bu sektör üretim miktarı ve teknoloji olarak arzu edilen seviyeye ulaşmıştır. Ancak, bugün sektörün içinde bulunduğu en önemli sorun ihracat imkanının daralması nedeni ile ürünlerin yurt içinde maliyetinin altında satılmak zorunda kalınmasıdır.

3.2.2. Hayvansal Üretimde Verimlilik

Hayvancılığın gelişmişlik düzeyinin en önemli temel göstergesi hayvansal üretimde verimlilik düzeyidir. Verimliği belirleyen en önemli faktör ise hayvan ırkıdır.

Verim gücü yüksek ırkların varlığı kadar, yeterli ve uygun bir bakım ve beslenme de en az bunun kadar önemlidir.

Türkiye'de hayvan varlığının büyük bir bölümü, verimi düşük yerli ırklardan oluşmaktadır. 1997 yılında yerli ırk oranı sığırda %42.7, koyunda %97.1, keçide ise %92.6 düzeyindedir. Planlı Kalkınma Döneminden sonra daha hızlanan ırk ıslahı çalışmalarının neticesinde sığırlarda önemli gelişme sağlanmıştır. Ancak, küçükbaş hayvanlarda istenilen düzeyin çok gerisinde kalınmıştır.

Hayvanlarda et verimliliğini belirleyen kriter karkas ağırlığı, süt verimliliğini belirleyen kriter ise hayvan başına bir laktasyon döneminde elde edilen süt miktarıdır.

Türkiye'de ortalama sığır karkas ağırlığı 161 kg/baş' dır. Bu miktar ABD ortalamasından ve AB üyesi olan Almanya ortalamasından yaklaşık 1.9 kat daha azdır. Ülkemizde koyun ve keçilerin karkas ağırlıkları ise, dünya ve diğer bazı ülke ortalamalarından daha yüksektir.

Ülkemizde sığır başına süt verimi dünya ortalamasının 3/4 'ü kadardır. Gelişmiş ülkelerden Almanya'da sığır başına süt veriminin Türkiye'nin 3.4 katı, ABD'nde ise 4.6 katıdır.

Çizelge 3.9 Türkiye ve Bazı Ülkelerde Et ve Süt Üretiminde Verimlilik (2000)

	Karkas verimi (kg/baş)			Sığır süt verimi(kg/baş)
	Sığır	Koyun	Keçi	
Dünya	212	15	12	2 034
Afrika	133	13	12	446
Kuzey Amerika	295	24	14	4 389
Güney Amerika	209	15	11	1 117
Asya	156	14	12	1 135
Avrupa	247	14	9	4 270
ABD	318	30	-	7 227
Almanya	310	13	-	5 320
Türkiye	161	18,6	17,6	1 576

Kaynak: F. Topuz, Ank. 2000

4.TÜRKİYE'DE DERİ SANAYİ ve ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yerel küçük aile işletmelerinin dışında, İstanbul-Kazlıçeşme, Bursa ve Edirne gibi şehirlerde özellikle Ordusu'nun deri ihtiyacını gidermek amacıyla tabakhaneler kurulmuş ve bu kuruluşlar önemli işlevler üstlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemine girmesiyle birlikte, özellikle orduya bağlı dericilik alanında da bir gerileme başlamıştır. Türk deri sektörü Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte tekrar devlet desteğini kazanarak gelişmeye başlamıştır(Anonim, 1993; Doğan ve Asil, 1996)

1950'li yıllara kadar yüzyıllar boyu "el sanatı" olarak faaliyet gösteren deri işleme sektörü, bu tarihlerden itibaren, Marmara ve Ege bölgesinde toplanmaya başlamıştır. 1986 yılı sonlarında yapılan bir araştırmaya göre 1223 adet deri işleme işyeri saptanmıştır. Bunların %47'si Ege, %44'ü Marmara bölgesindedir(Onur, 1993).

AB ülkeleri deri işleme sanayi konusunda oldukça gelişmiş bir durumda iken çevre konusunda yaşanan duyarlılık nedeniyle bu sektörden çekilmeye başlamıştır. Ancak İspanya ve İtalya gibi ülkelerde deri sektörü hala önemini korumaktadır. AB ülkeleri işlenmiş deri, ayakkabı vb. deri ürünleri ithal etmektedirler.

AB ülkeleri deri işleme makineleri ve kimyasalların üretimi ve ihracatı konusunda uzmanlaşmışlar ve son yıllarda bu konuda önemli oranda ihracat yapmaya başlamışlardır. Bu konuda 1990'lı yıllarda önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Türkiye ihtiyaç duyduğu deri işleme makinelerinin önemli bir bölümünü yurtiçinde üretmeye ve satmaya başlamıştır.

Türk deri sanayi 1950'lerde ilkel işleme yöntemleri uygulanırken 1970'li yıllardan 1980'li yıllara kadar sektörde önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. 1970'lerde yarı mamul ürünler ihraç edilirken, 1980'li yıllarda ayakkabı ve deri ürünleri ihraç edilmeye başlamıştır. Modern alet ekipmanların kullanılmaya başladığı 1990'lı yıllarda hızla gelişmeye başlamıştır. Geçtiğimiz 2003 yılında sektör yetişmiş eleman ve

makine donanımı konusunda oldukça ileri düzeydedir. AB ülkelerinde kullanılan alet ve ekipmanlar ülkemizde de kullanılmaya başlamıştır.

400 bin tonluk yıllık deri işleme kapasitesi ve faaliyette bulunan 1200 firma ile Türkiye'nin 10. büyük sanayi kolu konumundadır. İhracatta tek pazara bağımlılık, istikrarsız pazar hareketleri nedeniyle sektörün kapasite kullanım oranı düşmektedir. 1998 yılı kapasite kullanım oranı % 50-60 arasında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin deri ürünleri ihracatı iki pazarda yoğunlaşmış durumdadır. Söz konusu pazarlar yüzde 28,2'lik payı ile Almanya ve yüzde 15,7'lik payı ile Rusya gelmektedir. Bavul ticareti dikkate alındığında deri ürünleri ihracatımızın yüzde 80'ni Rusya ve BDT ülkelerine yapılmaktadır. 1998 yılında Rusya'da yaşanan ekonomik kriz öncesi bu ülkeye yapılan ihracat bavul ihracatı dikkate alındığında deri ürünleri ihracatımızın yüzde 80'ni oluşturmaktaydı. Rusya krizi sonrası Türk deri firmaları siparişlerinin iptal edilmesi ve yeni siparişlerin tamamen durması nedeniyle; ihracat taahhütlerini yerine getiremez duruma geldiler. Satılamayan mallar nedeniyle yaklaşık 1,5 Milyar dolarlık stoku oluştu. Hazır malların satılamaması ve satılan malların ödemelerinde karşılaşılan problemler banka borçlarının ödenememesine yol açtı. Ayrıca, birçok firma üretimlerini durdurmak ve işçi çıkarmak zorunda kalmışlardır. Örneğin en büyük Deri Organize Sanayi Bölgesi olan Tuzla'da 89 işyeri kapanmış ya da kapanma noktasına gelmiş ve 3.500 civarında kişi işten çıkartılmıştır. Diğer bir ifade ile, deri ihracatında büyük oranda Rusya pazarına bağımlılıktan dolayı sektörde ciddi bir sarsıntı meydana gelmiştir. Üretimin yarısından fazlasını Rusya pazarında değerlendiren ve 1999 yılını tek pazara bağımlı kalmanın olumsuzlukları ile birlikte yaşayan sektör, alternatif pazar arayışına girmiştir. İlk etapta Avrupa, Çin, ABD ve Kanada gibi dinamik pazarları kendine hedef seçen Deri sanayii, bu amaçla tanıtıma, üretime ve pazarlamaya yönelik faaliyetlerini artırarak, 2000'li yıllara, dünya pazarlarına açılma ve ihracatını artırma hedefiyle girmiştir. Geçmiş yıllarda bavul ticareti yoluyla büyük oranlarda Türkiye ekonomisine girdi sağlayan deri firmaları, bavul ihracatının azalması ile birlikte resmi ihracata dönük çalışmalar içine girdiler. Yine aynı şekilde 1990'lı yıllarda Rusya pazarına yönelmenin bir sonucu olarak Avrupa pazarından uzaklaşan deri sanayii, bu pazarda yaşanan krizle birlikte tekrar Avrupa pazarına yöneldi. Deride fiyatların düşmesi Avrupalı alıcıları, Türkiye'ye çekerken, Türk firmaları da belirledikleri hedef pazarlardaki fuarlara katılarak ürünlerini tanıtmaya başladılar (Anonim, 2003).

İstihdam Durumu; Toplam sanayi istihdamı içerisinde payı yüzde 1,5 civarındadır. Bölgelere göre deri tabakhane, atölye ve deriden mamul eşya üreten deri konfeksiyon atölyeleri, ayakkabı ve saraciye imalathaneleri dikkate alındığında 300-350 bin kişinin istihdamı söz konusudur. Ancak yapılan kayıtlı tespitler ki (bu iş kolunda sigortalı ve sendikalı sayısı oldukça az olup bilhassa sıkı kontrolde bulunan İstanbul ve İzmir dışındaki yerlerde kayıtlı işçi sayısının gerçeği yansıttığı söylenemez.) Çalışma Bakanlığı'nın 2000 yılı Ocak ayı istatistikleri bu durumu açıkça yansıtmaktadır.17 Ocak 2000/23936 sayılı Resmi Gazeteye göre kayıtlı toplam işçi sayısı 62.068 olarak belirtilmektedir(DPT, 2000).

Deri sektöründe çevre ve kalite bilinci 2000'li yıllarla birlikte başlamıştır. Kalite uygulamaları ve sertifikasyonu konusunda 2010 yılına kadar önemli gelişmelerin yaşanacağı beklenmektedir. Sektörün en önemli sorunlarından birisi marka yaratma konusunda yeterince ilerleme sağlanamamış olmasıdır.

Türk deri sanayi, çeşitlilik ve kalite bakımından 70'li yılların çok ilerisindedir. Ürettiği deri giyim ürünlerinin % 80'ini ihraç eden bir konuma gelmekle birlikte deri ihtiyacının önemli bir bölümünü ithal yoluyla karşılamaktadır. Türk ham deri ithalatı 1992 yılı verilerine göre toplam deri tüketimi içindeki payı küçükbaş hayvanlarda % 65.6 ve büyükbaşlarda % 39.8'e yükselmiştir (Özçörekçi, 1994; Kubaş, 1998).

Deri sektörü geçmiş yıllarda küçük aile işletmeleri şeklinde iken şu an modern alet ve ekipmanların kullanıldığı orta boy işletmeler halindedir. Sektörde küçük ölçekli işletmeler bir dönüşüm içerisinde olup orta boy işletmelerin sektördeki ağırlığı artmaktadır. Sektörün hammadde ihtiyacı iç piyasa ve ithalatla karşılanmaktadır. İthalatta geçmiş yıllara oranla fazla bir sorunla karşılaşılmamaktadır. Aynı şekilde ihracat konusunda firmaların bilgi birikimleri ve sektörde eğitim görmüş elemanların artmasıyla birlikte sektörde önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.

Sektör ihtiyaç duyduğu ham deriler ve kimyasalların bir bölümünü yurtdışından sağladığı için ekonomik kriz dönemlerinde doların yükselmesi sektörü olumsuz etkilemektedir. Ayrıca sektörde kısa vadeli finans problemlerinin yüksek faiz oranlarıyla çözümlenmeye çalışılması nedeniyle bazı firmalar zor durumda kalmıştır. İstikrarlı bir ekonomik yapı sektörün gelişmesine ve dolayısıyla deri ürünlerinin ihracatının artmasına da yardımcı olacaktır.

Deri sektörü açısında İstanbul'da Laleli piyasası halen önemini korumakla birlikte işlenmiş deri ürünleri doğrudan ilgili ülkelere de ihracat yapılmaktadır. Bu ürünlerin başında ayakkabı ve deri konfeksiyonu gelmektedir. Alıcı ülkeler arasında Rusya, BDT ve AB ülkeleri ilk sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin uluslararası piyasalardaki rakipleri, ucuz işgücüne sahip olması nedeniyle Uzak Doğu ülkeleri, diğer taraftan AB ülkeleri içerisinde bulunan İspanya, İtalya ve Yunanistan sayılabilir. Deri sanayinde Hollanda, ayakkabıda İspanya deri giysiler için yeşil etiket uygulamasına başlamışlardır. AB ülkelerinin bu yöndeki çalışmaları ileride Türk deri sanayi için sorun olabilir(Kubaş, 1998). Avrupa'da İtalya ile birlikte Türkiye en büyük iki üretici konumundadır. Muhtemelen de Asya'daki Hindistan, Pakistan, Tayvan, Hong Kong ve Çin gibi Dünyanın en büyük deri giysi üreticisi ülkelerle rekabet edebilecek tek ülkedir (Onur, 1993).

AB ülkeleri çevre konusunda duyarlılıkları ithalata bazı sınırlamalar da getirmiştir. Özellikle ithal ettikleri ayakkabı ve konfeksiyon ürünlerinde kansorejen madde bulunmaması ve derinin işlenmesi esnasında çevreye zarar verilmemiş olması istenmektedir. Hatta bazı ithalatçı firmalar arıtma tesisi bulunup bulunmadığını dikkate alarak sipariş vermektedir. Bu nedenle AB ülkelerinde yaygınlaşmaya başlayan ekolojik dericilik kısa sürede Türkiye'yi de etkileyecektir. Bu nedenle Deri Organize Sanayi Bölgelerinin arıtma tesisleri zaman geçirilmeden kurulmalı ve işletmeye açılmalıdır. Ayrıca Deri Organize Sanayi Bölgeleri dışında ruhsat verilmemeli ve açılan fabrikaların OSB içerisine taşınmaları teşvik edilmelidir.

Uluslararası ticarette çevre ve sağlık koşulları ticareti kısıtlayan faktörlerdir. Bu nedenle deri sektörünün mutlaka çevre koşulları ile uyumu sağlanmalıdır. Özellikle deri sektöründe kullanılan kimyasal maddeler yeterince arıtılmadan deşarj edildiğinde çeşitli çevre sorunlarına neden olmaktadır. Alınacak bu önlemler sadece ihracatta karşılaşılan sorunların çözümüne değil sektörün neden olduğu çevre sorunlarının çözümüne de katkıda bulunacaktır.

Sektörün karşılaştığı diğer önemli sorunlardan birisi ham derilerin bilinçsiz yüzülmesi ve depolanması nedeniyle ortaya çıkan kalite kayıplarıdır. Makineyle yüzmenin yaygınlaşması ve kesimlerin mutlaka mezbahalarda yapılması sektörün geleceği açısından oldukça önemlidir.

Ham derinin yüzülmesi esnasında oluşan bıçak yaraları deri kalitesini düşürmektedir. Diğer bir olumsuzluk da kasaplar ve diğer üreticilerin aydınlatılmaması nedeniyle derinin işlenmeden önce iyi korunmaması yüzünden oluşan kalite kayıplarıdır. Yüksek teknolojiden yararlanılması dericiliğin geleceği açısından çok önemlidir. Yurtdışından ithal edilen derilerde bu gibi sorunlarla değil, derinin dayanıklılığıyla ilgili sorunlarla karşılaşılmaktadır (Kubaş, 1998).

AB ülkeleri, Rusya ve diğer BDT ülkeleri ayakkabı talebi açısından oldukça önemli ülkelerdir. Ayrıca Arap ülkeleriyle ticaretin gelişmesiyle birlikte ayakkabı ihracatının daha da artacağı beklenmektedir. Serin iklim özelliğine sahip Rusya kürk ve kaban gibi deri ürünlerine talepleri yüksek olmaktadır. Özellikle ihracatta ürün kalitesinin artmasıyla birlikte deri ürünlerine olan talep daha da artacaktır. Uluslararası düzeyde marka geliştirilmeli ve bu markalar üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Marka tutundurma ve kalite güvencesi sağlanması Türk dericiliğinin geleceği açısından çok önemlidir. Rusya'nın yakın olması ve çok sayıda Türk girişimcinin bu ülkede bulunması bir diğer avantajdır.

Uzun vadeli projeksiyonlarda bavul ticareti yerine pazarlama kanallarından yararlanılması ve bu ülkede dağıtım kanalları kurulmalıdır. Rusya ve AB ülkelerinde bulunan girişimcilerle işbirliği yapılarak ürünlerin daha geniş bir kitleye ulaşması sağlanabilir.

Deri Mamulleri sektörü ülkemizin en büyük 10 sanayi sektörü içersinde yer almakta ve deri sanayinin toplam cirosu; iç pazar, ihracat, bavul ticareti dahil yıllık 10 milyar dolara ulaşmaktadır. Toplam üretimin yüzde 24'ünü ihraç eden sektörde tabakhane, deri konfeksiyonu, ayakkabı ve saraciye olmak üzere üç binden fazla firma faaliyet göstermektedir. Derinin tüm dünyada moda olmaya devam edeceği beklentisiyle günde 3 bin ton deri işleme kapasitesine sahip sanayicimiz var gücü ile bu pazardan pay almaya, üretim ve ihracat seferberliğine katkı sağlamaya uğraşırken, en büyük sıkıntısı ham deri temini olmakta ve deriden mamul eşya maliyetinin de %65'ine yakın bir kısmını ham deri oluşturmaktadır (Hedef, 2001).

Türkiye'de bulunan önemli ham deri işleme bilgileri; Tuzla, Menemen, Çorlu, Uşak, Bursa, Konya, Denizli ili ve Bor ilçeleridir. Sektörün çeşitli sorunları bulunmakla birlikte en önemlilerinden birisi de arıtma tesisleri için yapılan harcamaların birim maliyetleri yükseltmesidir. Türkiye'de faaliyet gösteren deri işleme tesisleri bazı

bölgelerde arıtma yaparken (Çorlu, İstanbul, İzmir) diğer bölgelerde ise arıtma tesisi kurma ile ilgili çalışmalar çok yavaş ilerlemektedir. Bazılarında ise hala başlamamıştır. Sektörde bilgelere göre haksız rekabete neden olan arıtma maliyetleri ile ilgili önlemler gün geçirilmeden alınmalıdır. Bunun işlenebilmesi için arıtma tesisi bulunmayan belgelerdeki işletmelerden de çevre vergisi alınarak arıtma yapanlara teşvik olarak verilerek arıtma tesisi kurulması özendirilebilir. Bu şekilde arıtma tesisi kurmamanın avantajı da ortadan kaldırılabilir (Kubaş, 1998).

Ülkemizde sıklıkla görülen deri kusurları; deriye etki yapan hastalıkların izleri (çiçek, uyuz, çıban izleri, yara yerleri, urlar vs.), çifte yaraları ve arabaya koşulması yüzünden hayvanın boynunda meydana gelen nasırlar, nokra izleri, üvendire(nodul) hataları, ateş damgası, marka izleri, boynuz, diken, çalı ve taş yaraları, kaşağı kusurları vs. gibi izlerdir.

1980 yılı sonrası bir kısım belediyeler ve özel sektör tarafından büyük şehirlerde kurulan modern kombina ve mezbahalarda kesim-yüzüm işlemleri otomatik olarak el değmeden makinelerle yapılması; kesik, ispire vb. kalite ve randımanı etkileyen olumsuz unsurları asgari düzeye indirmektedir. Yine hijyenik koşullar sağlandığından ve ham deriler toplu olarak koruma altına alınıp ve nakledildiklerinden ham deride oluşabilecek bozulma ve kusurlar da en aza inmektedir.

Ancak küçük mezbahalarda, mezbaha dışı kesimlerde ve kurban kesimlerinde kesici ve yüzücülerin bu konuda usta olmaması, kullanılan alet, ekipmanların yetersiz ve yeterli hijyenik şartların bulunmaması sebebi ile kusurlu ham deri elde edilmekte, fireler artmakta ve kalite düşmektedir. Ayrıca bu gibi yerlerde elde edilen ham derilerin zamanında ve yeterli düzeyde tuz vb. kimyasalların yetersizliği nedeniyle muhafaza altına alınmadığından, otoliz vb. ham deri kayıplarına neden olmaktadır.

Deri üretiminde kurban bayramlarının büyük önemi vardır. Üç gün süren kurban bayramında bir yıl içerisinde gerçekleştirilen kontrollü kesimlerin yaklaşık 1/3'ü kadar bir hayvan kesilmektedir. Ülkemizde, yoğunluğunun ilk gün izlendiği kesimleri gerçekleştirecek sayıda eğitilmiş kesici bulunmamaktadır. Dolayısıyla kurban kesimi ve yüzümü esnasında derilerde bıçak izi ve kesiklerine daha çok rastlanılması kaçınılmaz olmaktadır. Üretilen derilerin toplanma ve korumaya

alınmasında da büyük güçlükler yaşanmaktadır. Özellikle bağış toplayan kurumların deriye gösterilmesi gereken ihtimamın göstermemesi ve zorunlu masrafları yapmaktan kaçınması, yeterli ve etkin organizasyonlar yapamaması sonucu derilerde hamlaklık ve çürümeye neden olmaktadır. Derilerde kesim ve yüzüm hataları deri kullanım alanının kaybı ve daralmasına neden olurken hamlaklık ve kokuşma derinin tümünün kullanılmaz duruma düşmesine neden olmaktadır.

1980 yılında yapılan bir araştırmada kurban derilerinde kesim-yüzüm hatalarının % 73'e, koruma hatalarından ileri gelen kokuşmanın ise %100'e kadar ulaşabildiği görülmüştür. 1981 yılında uygulanan Atatürk Yılı Kurban Derisi Islah Projesi çerçevesinde düzenlenen kampanya ve eğitim çalışmaları ile derilerdeki kesim ve yüzüm hatalarının %33'e, koruma hatalarından ileri gelen kokuşma oranının % 31'e kadar düştüğü görülmüştür. 1981'den 1995 yılına kadar sürdürülen projenin uyarı ve değerlendirme çalışmalarında kurban derisi kalitesinde her yıl bir ölçüde daha iyileştiği görülmüştür(DPT,2000).

Yurtiçi Deri Fiyatları ve Deri Mamulleri Dışsatımı

Deri fiyatları aylık hatta günlük olarak değişmekle birlikte Eylül ayı 2003 yılı fiyatlarına göre turkishleather'in Ticaret Borsalarından derlemiş olduğu bilgiler çizelgeler'de verilmiştir. Buna göre Konya ilinde Eylül ayı içerisindeki fiyatlar minimum ve maksimum olarak verilmiştir. Eylül ayı verilerine göre büyükbaş derisi fiyatları yaklaşık 2,5 milyon/kg olmuştur. Kuzu derisi ise 11 milyon TL/adet olmuştur. Konya büyükbaş(sığır) deri üretiminin yüksek olduğu illerden birisidir. Et tüketim alışkanlığı da ağırlıklı olarak büyükbaş hayvan eğilimi yönündedir. Ayrıca koyun yetiştiriciliği ve koyun eti tüketimi de ilde önemlidir.

Çizelge: Konya İli Eylül Ayı Ham Deri Fiyatları

Madde	Minimum	Maksimum	Ortalama	Miktar	Birim	Tutar (TL)
Sığır(Adet)	2.205.000	2.650.000	2.525.397	49.417	kg	125.555.195.000

Kuzu Derisi	11.000.000	11.000.000	11.000.000	42	Adet	462.000.000

Kaynak : Konya Ticaret Borsası ve **http://www.turkishleather.com/trk/boursa.asp**
Not:01.09.2003 -30.09.2003 tarihli deri ve deri yapağı fiyatı

İstanbul ili Eylül ayı itibariyle büyükbaş ve küçükbaş hayvanların hamderi fiyatları aşağıda Çizelge'de görüldüğü gibidir. Buna göre sığır derisi fiyatları 2 milyon TL /kg civarında olup, koyun derisi fiyatları 12 milyon TL/adet civarındadır.

Çizelge: İstanbul İli Eylül Ayı İtibarıyla Büyükbaş ve Küçükbaş Ham Deri Fiyatları Fiyatları

Madde	İç Piyasa	İthalat	Miktar (kg)	Tutar (Toplam TL)
Sığır	1.837.929	2.349.128	1.576.628	3.250.734.414.617
Dana	1.794.854	5.681.072	185.050	574.523.249.250
Manda	946.037	-	4.025	3.807.800.000
Madde	İç Piyasa	İthalat	Miktar (adet)	Tutar (toplam TL)
Koyun derisi	11.300.000	12.326.592	95.242	830.983.320.256
Kuzu derisi	12.553.017	27.298.440	3.378.40	42.358.263.673.632
Keçi derisi	-	4.925.763	7.500	36.943.222.500

http://www.turkishleather.com/trk/boursa.asp
Kaynak : İstanbul Ticaret Borsası

İhracat Tutarı

Deri ve deri mamulleri ihracatının öneli bir bölümü gerçek ihracat rakamlarını yansıtmamaktadır. Bunun en büyük nedeni işlenmiş derilerin ayakkabı, deri giysi ve hediyelik eşyaya kadar çok geniş bir kullanım alanı olması ve bunların da Laleli piyasası gibi bavul turizmiyle yurtdışına gönderilmektedir. Bu nedenle deri sektörünün ihracat miktarı kayıtlı olan rakamlardan yüksektir. İhracat rakamlarının kesin olarak bilinmemesine rağmen bavul ticaretinin kayıt altına alınmasıyla birlikte gerçek rakamlar tespit edilebilecektir. Rakamların kesin olarak bilinmesi sektörün geleceği açısından alınacak çeşitli kararları da etkileyebilecektir. İhracatın artırılabilmesi için yurtiçi maliyetlerinin düşürülmesi ve uluslar arası piyasalarda rekabetçi bir konumda bulunulmalıdır. Bunun için öncelikle iç piyasada ham derilerde görülen kalite sorunlarının giderilmesiyle işe başlanmalıdır. Bu sorunlar yapılacak eğitim çalışmaları ve kesimlerin mezbahalarda yapılmasının sağlanmasıyla önemli ölçüde sağlanacaktır.

Deri ve deri mamulleri ihracatı Eylül ayında 28,7 artarak 113 milyon 345 bin dolar olarak gerçekleşti. 2002 yılının aynı ayında ise 88 milyon 482 bin dolar olarak gerçekleşmişti. 2003 yılının ilk dokuz ayında ise 30,8 artarak geçen yıl 511 milyon 354 bin dolar olan deri ve deri mamulleri ihracatı 668 milyon 906 bin dolar olarak gerçekleşti (Anonim, 2003).

Çizelge Deri ve deri mamulleri ihracatı(2003 Ocak-Eylül Dönemi) (milyon dolar)

	Eylül	Değişim 02/03	Ocak-Eylül	Değişim02/03
2002	113,345	-	668,906	-
2003	88,482	28.7	511,356	30.8

http://www.turkishleather.com/trk/boursa.asp

Kesin olmayan yıl sonu rakamlarına göre ihracat miktarı yaklaşık olarak 1 milyar $'dır. Deri ve deri ürünlerinden elde edilen resmi 1 milyar $ rakamı gayri resmi satışlarla birlikte 2 milyar $ civarındadır. Sektörde yaşanacak olumlu gelişmelerle bu rakam 4-5 milyar $'a kadar ulaşabilir. Bu rakamın artırılabilmesi için gerekli önlemler zaman geçirilmeden alınmalıdır.

5.TRAKYA BÖLGESİ DERİ SANAYİ

5.1.Tekirdağ İli Çorlu İlçesinde Deri Sanayi

Çorlu, deri sektörü ile 1960'lı yıllarda tanıştı. Yedi atölyede 100 kadar işçi ilkel metodlarla dericilik yapıyordu. 1980'li yılların ortalarında İstanbul Kazlıçeşmeden Çorlu'ya taşınan deri sanayicileri ile birlikte bölge hızla gelişmeye başladı ve bugünkü konumuna ulaştı. Bugün 116 adet deri fabrikası, modern makineler, çağdaş teknoloji, çalışan 5000 kişiyle Türkiye'deki deri üretiminin %30'unu, kürk-süet üretiminin merkezi, yıllık ortalama 25 000 000 küçükbaş, 50 000 ton büyükbaş hayvan derisi işleyip, dünyanın dört bir yanına ihraç eden sanayi merkezi olmuştur.

Üretimin, Teknolojinin gelişmesi ile birlikte bölgede çarpık sanayileşmeyi önlemek, çevre kirliliği ve altyapı sorunlarını kontrol altına almak için 16.05.1996 yılında uzun zamandır devam eden çalışmalar neticesinde bölge Deri Organize Sanayi Bölgesi olmak için Sanayi Bakanlığınca Proje Etüt kapsamına alınmış ve Resmi Gazetede ilan edilmiştir. 22.10.1996 tarihinde Yer Seçim Komisyonu bölgeyi incelemiş, ilgili kurum ve Bakanlıkların görüşleri doğrultusunda bölgenin Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesinin, Organize Sanayi Bölgesi uygunluğu tescil edilmiştir. 1997 Nisan ayında Müteşebbis Heyet resmen görevine başlamıştır (Anonim, 2003).

Tekirdağ ili Çorlu ilçesi 1980'li yıllardan sonra tekstil ve deri sektörü yanında çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren yaklaşık 390 adet sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bunlardan 116 adet'i deri işleme konusunda faaliyet göstermekte ve halen 85 adet'i faal olarak çalışmaktadır. Geriye kalan 31 adet'i ise çeşitli nedenlerden dolayı kapalı yada revizyon halindedir.

Çorlu ilçesi E-5 karayolu üzerinde düz arazi yapısı ve zengin yer altı su kaynakları ile sanayinin çekim merkezi olmuştur. İstanbul'a ve AB ülkelerine yakın olması bir diğer önemli avantajıdır. Ayrıca Tekirdağ Limanına 50 km ve ilçede Hava alanı bulunmaktadır. Ulaşım sorunu bulunmayan ilçede nitelikli işgücü ve enerji sorunu bulunmamaktadır. Tüm bu nedenler bölgeyi sanayi merkezi haline getirmiştir.

Türkiyenin 5-6 deri sanayi bölgesinden biri olan Çorlu deri sanayi bölgesi 1950 yılında 7 işletme ve 75 çalışan personeliyle Çorlu deresi etrafında kurulmuştur. Bu bölgeye tabakhaneler mevki denmektedir 1998'de Çorlu deresinin sağ tarafında (yeni tabakhaneler) 37 ve sol tarafında (eski tabakhaneler) 71 adet olmak üzere her iki

yakasında 108 adet işletme bulunmakta ve yaklaşık 5200 kişiye istihdam olanağı sağlanmaktadır. Bu işletmelerin 6 adedi çeşitli nedenlerden dolayı faaliyette değildir. Bu işletmelerdeki üretimin % 43'ü giysilik deri, % 35'i vidala (ayakkabılık v.b) ve saraciyelik (çanta,kemer v.b.), % 22'si ise kürk ve süetten oluşmaktadır. Deri sanayi işletmeleri kurulu kapasitelerinin % 71'ini kullanmaktadırlar (Kubaş, 1998).

Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesinde bulunan firmaların %70'i küçükbaş, %30'u ise büyükbaş hayvan derisi işlemektedir. Özellikle kürk işleyenler Şubat ayında üretime başlamakta ve Kasım ayına kadar devam etmektedir. Aralık ve Ocak aylarında ise daha çok işletmeye bakım yapılmaktadır.

Sektörde teknoloji kullanımı yüksek düzeyde olup AB ülkelerinde kullanılan teknolojilerin aynısı Çorlu'da da kullanılmaktadır. Ayrıca II. Kuşak yöneticilerin önemli bir bölümü Üniversite mezunudur. Sektörde dericilik bölümünün yanı sıra iktisat, işletme ve Makine mühendisliği bölümü mezunları da istihdam edilmektedir. Bu durum sektörün geleceği açısından olumlu işaretler vermektedir.

İstanbul Kazlıçeşme'de bulunan deri fabrikalarının boşaltılmasıyla birlikte yaklaşık 80 firmanın büyük bir bölümü Çorlu'ya taşınmıştır. Bu firmaların da taşınmasıyla birlikte bölgede deri sektörü önemli bir yere sahip oldu. Firmaların Çorlu'ya taşınmasında Tuzla'da kurulan Organize Deri Sanayi Bölgesinin kurulmasında gecikmeler olabileceği ve Çorlu'da zengin ve kaliteli yer altı su kaynaklarının bulunmasıdır. Ayrıca Çorlu'da yetişmiş eleman bulunması ve dış bağlantıların hızla devam ettirilebilmesi önemli etkenlerdir.

Tablo:Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesine İlişkin Rakamlar

Deri İşleme Fabrikalarının Sayısı	**116 Adet**
Bölgenin Kurulduğu Alan	**120 Hektar**
Fabrikalarda Çalışan Sayısı	**5200**
Bölgenin Yıllık Üretim Kapasitesi	**25 000 000 Adet Küçükbaş** **50 000 Adet Büyükbaş**
İhracat Potansiyeli(1996) Rakamı	**1,1 milyar $**
Kullanılan Enerji	**50 000 MW/h/Yıl Elektrik** **23 000 Ton/Yıl Fuel Oil**

Kaynak:2003, Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü Kayıtları, Çorlu

Tablo'da görüldüğü gibi bölgede bulunan 116 adet fabrika 120 Hektar alan üzerine kurulmuş olup 5200 kişiye istihdam olanağı yaratmaktadır. İhracat olanakları

açısından 2003 yılı verilerine göre yaklaşık olarak 2 milyar $ civarında olduğu tahmin edilmektedir. Deri sektörü Çorlu ekonomisine çok önemli katkılarda bulunmaktadır. Sektörde yaratılan katma değerin bir bölümü Çorlu'da önemli bir bölümü ise İstanbul'a gitmektedir. Hem genel ekonomiye hem de bölge ekonomisine katkılar sağlamaktadır.

Tablo: Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesinin Ülke ve Çorlu Bazında Ekonomik Katkıları

Ülke Ekonomisine Katkıları	*Çorlu Ekonomisine Katkıları*
İhracat ile elde edilen döviz	**İstihdam**
İstihdam	**Küçük Sanayi Sitesinin Gelişmesi**
Deri konfeksiyon, saraciye, ayakkabıcılık vb.	**Küçük Esnaf ve Dolaylı İstihdamın Yaratılması**
Faaliyetlere işlenmiş deri sağlama	
Ödenen vergiler(KDV, Kurumlar Vergisi, İşçi Stopajı, SSK Primi vb.)	**Planlı Gelişme(OSB içerisinde)**
Ödenen Resim ve Harçlar	**Çevreye Duyarlı Üretim**
Dolaylı İstihdamda Yaratılan Vergiler	**Yerel Fakültelerin İlgili Bölümlerinin Sanayi'ye Paralel Gelişmesi**

Kaynak: Kaynak:2003, Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü Kayıtları, Çorlu

Deri sektörü yarattığı katma değer ile hem makro düzeyde ödemeler dengesine hem de Çorlu'da ilçe düzeyinde yarattığı kaynak ile önemli bir potansiyele sahiptir. Ayrıca sektöre bağlı deri konfeksiyon, ayakkabıcılık, saraciye vb. ekonomik aktivitelerin gelişmesine de önemli katkılar sağlamaktadır. Deri işleme sektörü bu nedenle hem ülke ekonomisine hem de bölge ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca işsizliğin önemli oranda yükseldiği bir dönemde istihdam yaratarak işsizliğin önlenmesine de yardımcı olmaktadır.

Deri sektöründe yetişmiş teknik elemanın bulunmadığı göz önüne alınarak işletmelerin ihtiyaç duyduğu elemanların yetiştirilebilmesi amacıyla Trakya Üniversitesine bağlı Çorlu Meslek Yüksek Okulunda dericilik bölümü açılmıştır.

Çorludaki derinin kalitesinin iyi olması, kürk imalatı yapan çok sayıda büyük firmanın burada olması ve teknolojik gelişmeleri yakından takip etmelerinden dolayıdır. Ayrıca bu firmalar İspanya ve İtalya gibi dericilik konusunda ileri olan ülkelerden teknik eleman da getirtmektedirler. Fabrikalar arasındaki işçi sirkülasyonu sayesinde küçük firmalar da yeniliklerden ve uygulanan bu yeni tekniklerden haberdar olmakta ve kalite gittikçe yükselmektedir.

İthal edilen ham derilerde bıçak yarasının olmaması nedeniyle yurt dışından gelen deriler daha kalitelidir. Deride kaliteyi etkileyen diğer faktörler, hayvanların yeterince beslenmiş olması, işleme öncesi derinin mutlaka iyi korunmasıdır. Koruma için gerekli işlemler en iyi şekilde yapılmalıdır. Korumanın iyi yapılması belki maliyetleri yükseltiyor gibi görünse de gerçekte maliyeti düşürmektedir. Çünkü bu işlemler derinin kalitesini yükseltmektedir (Kubaş, 1998).

Bilindiği üzere son yıllarda ham deri ithalatı zorunlu olarak artmakta ve yıllık üretim kapasitesinin %80'ine yakın bir kısmı ithal edilmek suretiyle karşılanmakta iken, ülkemizde üretilen ham derilerden bilhassa dana-sığır cinsi hayvanların, büyükbaş derileri mezbahalarda, Et ve Balık Kurumu kombinaları ile özel sektör kombinalarında üretilmektedir. Ancak bu üretim standarda uymamakta olup TS 4877 sayılı "Büyükbaş Hayvan Ham Derilerinin Budanması" standardına 27 Temmuz 1998 tarihinden itibaren 3 ay içerisinde geçilmesi şartına ve aradan geçen bunca zamana rağmen uygulama ne yazıktır ki sağlanamamıştır. Ham derilerde oluşan, yüzüm ve konservasyon hataları nedeniyle %15'e yakın maddi kayıplar yanında, "standart deri" elde edilememesi de, tabaklanmış deri imalatında, önemli bir engel oluşturmaktadır.

Ayakkabı üreticileri, tabaklanmış büyükbaş derilerinin belirli standartlarda olmasını talep etmektedirler. "Tabaklanmış Standart Deri" elde etmenin en önemli koşulu ise, standart ham derinin mevcudiyetidir. Yurdumuz mezbahalarında kesilen büyükbaş hayvanlara ait derilerin, zorunlu standart'a uyulmayarak "hayvanın sırtından düştüğü şekilde satılması" da mamul deri ihracatını da olumsuz olarak etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde standartlara uygun ve makine yüzümü üretim %98 seviyesindedir. Ülkemizde de bu derilerin mezbahalarda aynı şekilde budandıktan sonra, satışa sunulması gereklidir. Budanmamış deriler, deri işleme fabrikalarında üretim sürecinin başlangıcında budanmakta, budanan kısımlar çoğunlukla çöpe atılmaktadır. Aslında bu derilerinde ekonomik değerleri ve müşterisi bulunmaktadır. Ancak fabrikalardaki bu tür artıklar, nakletme masraflarını dahi karşılayacak ölçekte olmadığından yararlanılamamaktadır. Oysa, budamaların mezbahalarda yapılması halinde, ekonomik olarak değerlendirilecek miktarlara ulaşılabilecektir. Ülkemiz ihracatında önde gelen lokomotif sektörlerden biri olan deri ve deri mamulleri sanayinin dünya piyasalarında hak ettiği yeri almasında ve ülkemiz ihracat seferberliğine gerektiği katkıyı

yapabilmesinde en önemli konulardan biri de üretimin her seviyesinde standart mamulü sağlayabilmek, dolayısıyla kaliteli nihai ürüne erişebilmektir (Hedef, 2001).

5.1.1.Çorlu Deri Sanayi İşletmelerinin Karşılaştıkları Sorunlar

Çorlu deri sanayi işletmelerinin karşılaştığı temel sorunlar Türkiye'de deri sektörünün karşılaştığı sorunlardan farklı değildir. Sektörün karşılaştığı sorunların başında ham derilerden kaynaklanan sorunlar gelmektedir. Bunu finansman sorunu ve üründe standardizasyon sorunu izlemektedir. Ayrıca ihtiyaç duyulan bilgiler konusunda en kısa yoldan bilgi sahibi olmak istemektedirler. Bu konuda DOSB yetkililerinin daha aktif bir pozisyonda olmaları ve özellikle TKY konusunda işletmecilere bilgi sağlamaları sektörde kalite sorunlarının çözümüne yardımcı olacaktır.

Ham Deride Karşılaşılan Sorunlar

Ham derilerde işletmecilerin karşılaştıklarını belirttikleri en büyük sorun "hamlama" olarak ifade edilen yeterli tuzlama yapılmadan saklanan derilerde görülen tüy dökülmesi ve bozulmadır. Hamlama daha çok sıcak olan Akdeniz ve G.Doğu Anadolu bölgesinden gelen derilerde rastlanmaktadır. Bunun yanında kesimlerde kafa, tırnak ve kuyruk kesimlerinin yapılmamış olması nedeniyle %18 oranında bir maliyet artışına neden olmaktadır.

Kurban bayramında alınan derilerin büyük bir bölümü bıçak yaraları içerisinde olup önemli düzeyde kalite kaybı bulunmaktadır. Bıçak yaralarının önlenebilmesi için özellikle belediyelerin kurban kesimi konusunda vatandaşlara yardımcı olmalı ve kurbanı kesen ve yüzen kişinin yeterli bilgiye sahip olması tercih edilmelidir.

Makine ile yüzme işlemi sağlanarak bıçak yaralarından kurtulma sağlanabilir. Bunun için Türkiye çapında mezbahalara makine konulması sağlanmalı ve yüzme işlemini gerçekleştirenlerin eğitilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca kelle, kuyruk ve ayak gibi bölgelerin iyi kesilmesi sağlanarak ham deri işleme maliyetlerinin düşürülmesine yardımcı olunmalıdır.

Koruma işleminin yapılabilmesi için derinin mutlaka çok iyi tuzlanması sağlanmalıdır. Ayrıca tuzlanan deri iyi şartlarda depolanıp en kısa zamanda deri işleme bölgelerine ulaştırılmalıdır.

Finansman Sorunu

İşletmeler özellikle kısa vadeli finansman sorunu yaşadıkları dönemler olmuştur. Özellikle kredi faizlerinin yüksek olduğu dönemlerde bu şikayetlerin daha da arttığı belirtilmektedir. Deri sektörünün ihtiyaç duyduğu krediler zaman geçirilmeden temin edilmelidir. Özellikle hammadde temininin yoğun olduğu dönemlerde ortaya çıkan finansman ihtiyacı faiz oranlarının düşmesiyle birlikte daha az bir sorun haline gelecektir.

Çoğunluğu 100 ve 100 kişiden az istihdam kapasiteli küçük işletmelerden oluşan deri konfeksiyon sektöründe faaliyet gösteren firmalar ölçekleri itibarıyla faaliyetlerinde öz sermayeden daha çok kredi kullanmak durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle finans sektörüyle yoğun bir ilişki içindedirler. Ancak, özellikle Rusya krizi ile birlikte, gelişmiş batı ülkelerinin gelişmekte olan ülkelere yönelik sağlamakta oldukları finansman kaynaklarını sınırlamaları, öncelikle Türk bankacılık kesiminin kaynaklarının azalmasına yol açmış, bankacılık kesimi de, deri konfeksiyon sektörünün de içinde yer aldığı reel sektörlere yönelik finansmanı sınırlama yoluna gitmiştir. Böylelikle iki kesim arasında ciddi bir "Kredi Krizi" doğmuştur. Ticari bankaların kriz ortamında işletme kredisinden yoksun kalmış deri konfeksiyon sektörünü, kredi açmak bir yana vadesi gelmemiş kredilerin tahsilatı nedeniyle zor durumda bırakması, sektörün krizden daha fazla etkilenmesine yol açmıştır(DPT, 2000).

Toplam Kalite Yönetimi ve Standartlaşma Sorunları

AB ülkelerinde çevre bilinci oldukça gelişmiş ve tüketici tercihlerini etkileyen bir faktır olmuştur. Tüketiciler çevreye zarar vermeden üretilmiş ürünlere daha yüksek fiyat vermekte ve talep etmektedir. Bunun en önemli aracı ürünün kalite belgesi sahibi olmasıdır.

TSE ile ilgili olarak çalışmalar yapılmakta olup toplam kalite yönetimi konusunda firmalar daha bilinçli hale gelmiştir. Özellikle ihracata yönelik olarak çalışan firmalar işlenmiş ham derinin uluslararası kriterlere uygun işlenmesine dikkat etmektedirler. Bazı firmaların ayakkabı ve deri konfeksiyon işleme tesisleri bulunmaktadır. Bu işletmeler kendi firmalarına en kaliteli ve uygun fiyattan işlenmiş deri hazırlamaktadırlar.

ISO 9000 kalite uygulamaları konusunda firmaların büyük bir bölümü hazırlık içerisinde olup gelecek 10 yılda bu yönde olumlu gelişmeler beklenmektedir. Ayrıca Çevre Yönetim Sistemi konusunda bazı firmalar bilgi sahibi olup uzun vadeli projeksiyonlarında varmak istedikleri hedef olarak görülmektedir.

5.1.2.Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesinde Çevre Duyarlılığı

Çorlu deresi, Saray'dan başlayarak Çerkezköy ve Velimeşe çevresinde bulunan sanayi kuruluşlarının alıcı ortamı olup bunlara ilave olarak Deri OSB'nin atık sularını da taşımaktadır. Sanayi işletmelerinin atık suları ile birlikte evsel kaynaklı atık sular da Çorlu deresi tarafından taşınmaktadır.

Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesinin yeni tabakhaneler bölümünde günde 7000 m^3 atık su arıtan bir arıtma tesisi bulunmaktadır. Eski tabakhaneler ise günde 4000 m^3 atık su arıtma kapasiteli tesise sahiptir. Her iki arıtma tesisinin işletmesini arıtma tesisi kooperatifleri yürütmektedir. Ayrıca 36000 m^3 projesi tamamlanmış sözleşme aşamasında arıtma tesisi kurulacaktır.

Yeni kurulacak arıtma tesisleri ile birlikte önceki arıtma tesisleriyle birlikte günlük 47 000 m^3arıtma olanağına kavuşacaktır. Bu tesislerin fiziksel, kimyasal ve biyolojik arıtma özellikleri bulunacak ve kapasite yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar çözüme kavuşmuş olacaktır.

Arıtma tesisi giderlerinin karşılanması için işletmelerin ödeyecekleri aidat miktarı, deri sanayi işletmelerinin yaş alanları dikkate alınarak belirlenmektedir. Yaş alan olarak belirtilen alan ise deri işlemede kullanılan, mikser, dolap vb. diğer alet ve makinelerin kapladığı alanlardır. İşletme büyüklüğünün baz alındığı bu yöntemin çeşitli sakıncaları da bulunmaktadır. Her işletmenin farklı ürün üretimi yanında farklı üretim tekniği bulunabilir. Örneğin bazı işletmeler vidala yaparken bazıları kürk işlemektedir. Her ürün için kullanılan kimyasal madde ve su miktarı farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle kapalı alan yerine işletmelerin kullandığı su miktarı ve kirlilik yükü temel alınarak yapılan fiyat belirlemesi "kullanan yada kirleten öder" prensibine daha uygun düşen bir fiyatlama yöntemidir(Kubaş, 1998).

Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesinde yaklaşık 10 yıldır arıtma tesislerinin kapasitesinin yetersiz olması nedeniyle çeşitli sorunlar yaşanmaktaydı. Çevre

kirliliğinin önlenmesi açısından deri işleme sektörünün atıklarının mutlaka uygun bir şekilde bertarafı gerekir. Çünkü katı atıklar ve arıtma çamuru da çeşitli kimyasal maddeler içermektedir. Bunlar krom, kalsiyum, hayvansal yağlar, deterjanlar, tuz, organik ve inorganik boyalar, kükürt ve diğer maddelerdir.

Deri sanayinin katı atıklarının organik olması ve ağır metal içermesinden dolayı belediye çöplüğüne kontrolsüz atılmasına izin verilmemesi gerekir. Belediye deri sanayicilerine özel katı atık çöplüğü için yer tahsisi yapabilir ve sanayicilerin burada gerekli önlemleri aldıktan sonra atık atmalarına izin verebilir. Arıtma tesisi kooperatifleri katı atıklarıyla ilgili önlemleri de almalı ve katı atıklarla ilgili giderleri yine kendileri karşılamalıdırlar. Belediyenin sanayicilerden aldığı çöp vergisinin tamamı bu işin finansmanında kullanılabilir(Kubaş, 1998).

Deri sanayicileri tarafından Tekirdağ ili Çorlu ilçesinin seçilmesi bir tesadüf değil burada geçmiş yıllarda da deri işlemeciliğinin yapılması nedeniyle sektöre yabancı olunmamasıdır. Ayrıca Çorlu zengin yer altı su kaynaklarına sahiptir. Her türlü deri işlemede temiz su işlenmiş derinin kalitesini yükselten en büyük etkenlerden birisidir. Ayrıca boyamanın kalitesi de bundan etkilenmektedir.

Çorlu'da bulunan işletmeler çevre faktörlerini dikkate almakta ve kalite belgesi ile ilgili çalışmalara başlamışlardır. Ancak en büyük sorun ham derilerde standardın sağlanamamış olmasıdır. Ayrıca yerli işlenmiş derilerde de bazı sorunların olabileceği ancak bu konuların çözülmesi gerektiği konusunda aynı düşünceleri paylaşmaktadırlar. Sanayiciler özellikle ihracata yönelik üretim yapıyorsa kurallara uyma konusunda daha duyarlı olmaktadırlar.

Sektörde ham derinin işlenmesi aşamasında yeterli standartlaşma sağlanamamıştır. Özellikle TSE, ISO 9000, ISO 14000'le ilgili standart çalışmalarının yapılması sektörün ilerde karşılaşabileceği sorunların çözümünde yardımcı olması yanında çevre açısından da olumlu gelişmelere neden olabilir. Sektörde insan sağlığı için tehlikeli olan ve kanserojen etkiye sahip olduğu bilinen PCP (penta klor fenol) içeren kimyasal maddelerin kullanımı yasaklanmıştır. Kimyasalların büyük bir bölümü AB ülkelerinden ithal edildiğinden içeriğinde PCP bulunmamaktadır(Kubaş, 1998).

Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesi çamur içerisinde olup bunun önlenmesi hem sektörün imajı hem de çevre sağlığı açısından oldukça önemlidir. Yolların asfaltlanıp yeşil alanların artırılması konusunda önlemler alınmalıdır.

Deri sanayi yoğun kimyasal kullanılması ve biyolojik atık içerdiği için çeşitli bakteri ve hastalıklar içinde taşıyıcı bir ortam oluşturabilirler. Bu nedenle sektörde hijyen oldukça önemli olup işçi sağlığına gereken önem verilmelidir. İşçilerin kimyasal maddelerle temas etmesi durumunda mutlaka maske, çizme ve eldiven takmaları sağlanmalıdır. Deri sektöründe işçi sağlığı ve iş güvencesi Deri sanayi yoğun kimyasal madde kullanımı nedeniyle işçi sağlığı açısından riskli bir sektördür. Her işletmede sorumlu doktor uygulaması yerine organize sanayi bölgesi içinde bir sağlık ocağı kurulması ilk yardım açısından faydalı olabileceği gibi işletmelerin sağlık harcamalarının da düşmesine yardımcı olabilir. Ayrıca sosyal tesisler de yetersizdir.

Deri ihracatının büyük bir bölümü Laleli piyasasından yapıldığından şu an arıtma tesisinin olup olmadığına pek bakılmamaktadır. Ancak deri sanayi uzun vadede çevre standartları ile ilgili uygulamalardan olumsuz etkilenebilir. Bu nedenle şimdiden yapısal önlemlerin alınarak sürdürülebilir dericilik veya bir diğer deyişle eko-dericilik gerçekleştirilmelidir.

Deri sanayi işletmeleri 30 m derinlikteki kuyulardan su temin etmekteyken yeraltı suyunda görülen kirlenme ve azalma nedeniyle son yıllarda 150-200 m derinlikten su çekilmektedir. Suyun kıt olduğu bölgelerde üretilen ve işlenen deriler bir veya iki defa yıkandığından yeterli kalitede değildir(Kubaş, 1998).

Çorlu Deri Organize Sanayi Bölgesinin yeni yapılacak arıtma tesisiyle birlikte bir sınırlamaya gidilmesi ve belli bir sayının üzerinde işletme kurulmasına izin verilmemelidir.

6. TÜRKİYE ve AB ÜLKELERİNDE UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI

Bu bölümde Türkiye ve AB ülkelerinde uygulanan tarım politikaları ana hatlarıyla değerlendirilecek olup hayvancılıkta uygulanan politikalar ise ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Ayrıca AB ülkelerindeki tarım politikalarına uyum için Türkiye'nin uygulaması gereken politikalar SWOT analizi ile açıklanmaya çalışılacaktır.

6.1 Türkiye'de Uygulanan Tarım Politikaları

Tarım sektörünün ekonomik, sosyal, hatta politik açılardan Türkiye için yeri ve önemi tartışılamazdır. Bu bilinçle Cumhuriyet dönemi hükümetlerinin hepsinde Tarım Bakanlığı hep önemli bir konumda bulunmuştur. Bu Bakanlık, kırsal ve tarımsal kalkınmayı gerçekleştirebilmek amacıyla, olanaklar ölçüsünde çeşitli politikalar oluşturmaya ve uygulamaya çalışmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarım politikalarının esasını, önce Dünya Ekonomik Krizi, daha sonra İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinden devletçi bir yaklaşımla, iç piyasaları korumak oluşturmuştur (Ören, 1998).

Savaş sonrası yıllarda ise, çok partili döneme geçişin de etkisiyle, tarımda kamu kuruluşlarının yanında özel sektörün ekonomik açıdan güçlendirilmesine ağırlık verilmiştir. Bu dönemde başta traktör olmak üzere teknoloji kullanımının yaygınlaştırılmasıyla öncelikle yurtiçi talebin karşılanması ve dışsatımın teşvik edilmesi, bunun için de yerli üretimin artırılması amaçlanmıştır.

1963 yılında planlı döneme geçişle birlikte, tarımın destekleme alımlarının yanında girdiler yoluyla da desteklenmesi anlayışı kabul görmüştür. Bu dönemde devletin, destekleyici ve yol gösterici bir rol üstlenmesi öngörülmüş ise de uygulamada günün ekonomik kaygılarının yanında, belki de ötesinde siyasi kaygıları etkili olmuştur.

Destekleme kapsamının sınırlandırılma eğiliminin ortaya çıktığı 1980 sonrası dönemde; piyasa dengelerinin oluşturulması ve Dünya piyasalarıyla bütünleşme amaçlanmıştır. Bunda iç dinamiklerin yanında, bugün kurumsallaşmış olan Dünya Ticaret Örgütü'ne verilen taahhütler ve AB'ne uyum kaygıları da etkili olmuştur.

6.1.1 Tarım Kesiminin Genel Özellikleri

Tarım kesimi, insanların yaşamları için gerekli olan temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik üretim yapan sektördür. Türkiye'de tarım kesiminin ekonomik faaliyetler

içerisindeki önemi ve faal nüfus içerisinde tarımla iştigal eden nüfusun oranı oldukça yüksektir. Tarımın ekonomiye katkısının önemi ve ekonomik hayatta, faal nüfusun içinde büyük bir paya sahip olması, gelişmekte olan ülkelerde tarımın önemini daha da belirginleştirmektedir. Bu ülkelerde tarım dışı sektörlerin yeterince gelişmemiş olması, bu kesime gelir yaratma bakımından daha büyük sorumluluklar yüklemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde tarım kesimini ekonomik gelişmeye yardımcı olacak şekilde düzenleme ve bu kesimden geçimini sağlamak durumunda olan nüfusun ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm olanakları getirme gibi nedenlerle devletin bu kesime müdahale zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Aslında gelişmişlik derecesi ne olursa olsun tarım kesimi her ülkede en fazla önem taşıyan sektörlerin başında gelir. Çünkü halkın besin gereksiniminin karşılanması ülkelerin başta gelen kaygısıdır. Ayrıca olanaklar elverdiği ölçüde sanayi için gerekli olan tarımsal hammaddenin ülke içinden karşılanması, hatta tarım ürünü dış satımı yoluyla döviz kazanılması tarımın önemini artırmaktadır.

Devletin tarım kesimine yönelik uygulamaları sadece bu kesimde bulunan nüfusu değil, aynı zamanda tarımsal çıktıların hammadde olarak kullanılması bakımından sanayi kesimini ve bu ürünlerin alıcıları olmaları bakımından da tüketicileri yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, tarımsal destekleme politikası uygulamaları doğrudan ve dolaylı olarak toplumun bütün kesimlerini etkilemektedir (Ören, 1994).

Tarım kesiminin piyasa düzeni büyük oranda serbest rekabet koşullarına uygundur. Genelde serbest piyasa olarak tanımlanan bu kuram; alıcı ve satıcının fiyatları etkileyemeyecek kadar çok sayıda bulunduğu, piyasadaki ürünlerin aynı nitelikte olduğu, piyasaya giriş ve çıkışın serbest olduğu ve gerek tüketicilerin, gerekse üreticilerin piyasa hakkında tam bilgiye sahip olduğu kuramına dayanır.

Tarımsal kesim düşünüldüğünde serbest rekabet hiç bir çiftçinin fiyatlar üzerinde kişisel etkinliğinin olmayacağı durumu aksettiren teknik bir terim olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşım üretici açısından doğru olmakla beraber, tarımsal ürün alıcıları genelde son tüketiciler değildir. Bu bakımdan monopolcü güçlerin piyasaya girmesiyle tam rekabet koşulları bozulur. Dolayısıyla aynı nitelikte bir ürünün çok sayıda kimseler tarafından üretildiği ve iyi organize edilmiş bir piyasada müzayede yoluyla satılabileceği varsayımı gerçeğe uymamaktadır. Yine de arz ve talep aletlerinin hakkıyla uygulandığı en belirgin kesim olarak tarımı göstermek mümkündür.

Bu görüşten yola çıkarak tarım kesiminde serbest rekabet koşullarının ne ölçüde işlediğinin araştırılması gerekir. Serbest rekabetin, hangi varsayımlarının ne oranda ve ne sebeple gerçekleşip gerçekleşmediği aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Tarım kesiminde ürünün toplam arzına oranla her bir işletme için üretim ölçeği küçüktür. Dolayısıyla tek bir işletme üretim miktarını değiştirmekle ürün fiyatını etkilemeyecektir.

- Tarımsal ürünler genellikle aynı niteliktedir. Bu ilke ancak tarımsal üreticinin aracıya arz ettiği piyasa için geçerlidir. Ekonominin gelişimi ve piyasaların örgütlenmesi vb. gibi durumlarda bu ilke zedelenir. Özellikle işlendikten sonra tüketiciye ulaşan ürünlerde ise artık gerçekleşmez.

- Tarım işletmelerinde, sanayi işletmeleri gibi işletmenin üretime girişini sınırlayacak patent, marka, sermaye büyüklüğü gibi etkenler yoktur. Ancak toprak varlığı ve bunu niteliklerinin koyduğu doğal sınırlar vardır *(Kazgan, 1983).*

- Serbest rekabet koşullarının bir başkası ise piyasa hakkında tam bilgi gerekliliğidir. Oysa tarım kesimi belirsizliklerle doludur. Fiyat ise ancak piyasada oluşur. Ayrıca pazarlama sürecindeki tekelci güçler de bu koşulun gerçekleşme şansını zorlar *(Gürler, 1995).*

- Genelde tarımsal ürün arzı, elastik olmayan bir karakter taşır. Geçimlik ürün niteliğindeki buğday, arpa gibi bitkisel ürün arzının fiyatlar karşısındaki duyarlılığı zayıftır. Öte yandan yarı ticari nitelikteki mısır ve fasulyede duyarlılık daha fazla, pamuk, tütün gibi ürünlerde ise çok fazladır.

- Her tarımsal ürünün büyüme dönemi doğal koşullarla sınırlıdır. Çiftçi ileri teknikle çalışsa bile bir bulaşıcı hastalık yahut bir don olayı, tüm gelirlerini yok edebilir. Çoğu kez mücadele gücü zayıflar ve fanatik davranır. Bu nedenle çiftçi; tepkisel olarak bazı ürünlerin üretiminden vazgeçer.

- Gelişmekte olan ülkelerin tarım üretiminde geçimlik üretim büyük yer tutar. Tarımda çalışan nüfus, hem kendi gereksinimini tarımdan sağlamakta, hem de ülkenin tarımla uğraşmayan, nüfusunun geri kalan kısmını da beslemektedir.

Günümüzde hiçbir ülke, tarımsal üretimini tek taraflı, korumasız olarak dünya piyasalarının rekabetine terk etmek istememektedir. Nitekim liberal ekonomi programlarını benimsemiş ve bunu da gelişmekte olan ülkelere öneren başta ABD ve

AB olmak üzere günümüz gelişmiş ülkelerinde tarım kesimi, özellikle yüksek fiyat ve ihracat sübvansiyonları ile desteklenmektedir.

Bir tarafta gelişmekte olan ülkelere, tarım kesimine verilen sübvansiyonları kaldırma, tarıma devlet yardımlarını azaltma ve tarım ürünleri ticaretini serbestleştirme yönünde önerilen programlar, diğer tarafta başta ABD ve AB olmak üzere OECD üyesi ülkelerin tarımda verimliliği artırmak ve ürün fazlalarını ihraç edebilmek için yaptıkları büyük harcamalar dünya tarım ekonomisinin ikilemidir (Eraktan, 1988).

Bu bakımdan, en azından bu günkü koşullarda tarım kesiminde korumacılık bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Eksik rekabetin olduğu her piyasanın normal kar'ların üzerinde rantlara yöneleceği var sayılırsa, serbest rekabet koşulları oluşuncaya kadar kaynak dağılımını düzenlemek için devlet müdahalesi kaçınılmazdır. Bunun da ötesinde piyasada oluşan fiyatların toplumun orta ve uzun dönemdeki yararlarını tarif edememesi veya dışa açık bir ekonomide dış fiyatların yapay bir biçimde belirlenmesi de devletin fiyatlara müdahalesini gerektirmektedir *(Binay ve ark, 1992)*

Öte taraftan tarım kesiminin ve bu kesim üretiminin kendine has bir takım özellikleri de devletin bu kesime yönelik korumacı politikalar izlemesi zorunluluğunu doğurmaktadır. Bu özelliklerin başında, tarımın diğer sektörlerin hiç birinde olmadığı kadar doğa koşullarına bağımlı olması gelir. Doğal koşulların olumsuz etkileri sadece üretim dalgalanmaları, dolayısıyla tarımsal fiyat ve gelir dalgalanmaları şeklinde ortaya çıkmaz. Aynı zamanda ürünlerin bölgelere göre dağılımı ve o bölgede yetişebilecek ürünün verim ve kalitesi üzerine de doğrudan etkide bulunur.

Tarımsal üretimin doğa koşullarına bağımlı olmasının yarattığı diğer bir durum tarım ürünlerinin pek çoğunun üretimden hasadına, hatta pazara çıkmasına kadar çeşitli faaliyetlerin yılın belirli dönemlerinde yoğunlaşmasıdır. Bu yoğunlaşma sadece ürün arzı bakımından değil, girdi talebi bakımından da olmaktadır. Böylece doğa koşullarına bağımlılık üretimin yalnızca yıldan yıla değil, aynı zamanda yıl içerisinde de dalgalanmasına neden olmaktadır. Bu dalgalanmalar arzın oldukça yüksek bir esnek olmayan taleple karşılaşması sonucu, fiyat ve gelirde daha büyük dalgalanmalara neden olmaktadır. Üretici, aracı, sanayici ve tüketiciyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen bu durum, ekonomik açıdan da birtakım risk ve belirsizlikleri beraberinde getirerek ekonomide çeşitli istikrarsızlıklara yol açmaktadır.

Tarımda teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin üretimde kullanılması, tarım dışı kesimlere göre daha geç ve yavaş olmaktadır. Bu da tarımda verim artışının daha düşük olmasıyla sonuçlanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin tarım alanına uygulanmasıyla verimde artış beklenir. Ancak, doğal koşullar teknik yeniliklerin uygulanmasına rağmen verimi düşürebilir. Bu bakımdan tarım kesiminde bir de verim belirsizliğinden söz edilebilir. Bu belirsizlik üreticilerin beklentilerine olumsuz etkide bulunduğu gibi, üretimin devamlılığı açısında da sakıncalıdır. *(Eraktan, 1988.)*

Tarımda teknolojik gelişmeler dışında, talepteki değişmelere ayak uydurmada geç ve yavaş olmaktadır. Çünkü, tarım ürünlerinin biyolojik doğasından ileri gelen birtakım sınırlamaların etkisiyle üreticilerin üretimlerini kısa dönemde genişletme olanakları kısıtlıdır. Diğer bir anlatımla tarımsal üretimi talep, fiyat, pazar gibi ekonomik güçlere göre ayarlama üründen ürüne değişmekle beraber en az bir üretim sezonunu gerektirir. Bu bakımdan tarım ürünleri arzı, kısa dönem için talepte olduğu gibi çok düşük bir esnekliğe sahiptir.

Tarımsal üretim çok sayıda üretici tarafından ve birbirinden habersiz olarak yapılmaktadır. Dolayısıyla bazı yıllar arzu edilmeyen üretim fazlalıkları ortaya çıkabilmekte, bu durum fiyatların önemli ölçüde düşmesine neden olabilmektedir. Burada oldukça geniş bir alana yayılmış çok sayıda üretici bulunmaktadır. Bunlar üretim hakkında, diğerleriyle farklı zamanda ve birbirlerinden bağımsız kararlar alırlar. Fiyatların etkilenmesi, üretim düzeyini değiştirme ve ürünü pazara getirme konularına karar vermede farklılıklar bulunmaktadır. Bu olumsuzluğu engelleyecek önlemleri almak, böylece kendi çıkarlarını korumak üzere çok sayıdaki üreticilerin bir araya gelerek gerekli organizasyonları oluşturmaları ise çok zor ve zaman alıcı olmaktadır. Üreticilerin veya tarım işletmelerinin çoğunlukla yeterli sermayeden yoksun, dağınık ve güçsüz olmalarına karşın girdi sağlayanlar ve tarım ürünlerinin alıcısı durumda olanlar genellikle daha organize, finansman bakımından da daha güçlü durumdadırlar. Böylece, üreticilerin gerek girdi gerekse çıktı fiyatlarının oluşumu üzerine etkileri yetersiz kalmaktadır. Bu aşamada devletin piyasa işleyişine müdahale ederek bu dengesizliği gidermesi gerekli olmaktadır.

Tarımda devlet müdahalesini gerektiren bütün ekonomik nedenler dışında bir de olayın sosyal boyutları vardır ki bu da devletin müdahalesi için başlı başına bir neden olarak gösterilebilir. Tarım kesiminde elde edilen gelir ülkeden ülkeye değişmekle

beraber, tarım dışı kesimlere göre oldukça düşüktür. Bu gelir dengesizliği, tarım ile tarım dışı sektörler arasında olduğu gibi tarımın kendi içerisinde de sıkça karşılaşılan olgudur. Bu dengesizliklerin ve meydana getirebileceği sosyo-ekonomik huzursuzlukların giderilmesi ise ancak devletin müdahalesi ile mümkündür.

Tarımda desteklemenin, korumacılığın ya da müdahalenin asıl amacının bu kesimi korumaya muhtaç olmayacak duruma getirmek olduğu dikkate alındığında, bu tür politikaların en azından az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemi daha iyi anlaşılabilir. Çünkü bu ülkelerde ulusal ekonomi gerek katma değer, gerek istihdam ve gerekse dışsatım gelirleri bakımından büyük ölçüde tarımsal üretimdeki istikrar ile yakından ilgilidir. Bu nedenle hiç bir ülke, tarımı doğa ve iç ve dış piyasa koşullarına terk ederek ulusal ekonomide bir takım risk ve belirsizliklere meydan vermek istememektedir. Başta ABD ve AB olmak üzere, günümüzde gelişmiş ülkeler; son yıllarda tarımda korumacılığın ve devlet müdahalelerinin kaldırılması veya en aza indirilmesi yönünde önerilerde bulunmaktadır.

Hatta, desteklemenin tüketicilerce finanse edildiği konusu işlenerek kamuoyu yaratılmaya çalışılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki bu ülkeler tarımda uzun yıllardan beri sürdürdükleri yüksek destek ve korumacılık politikalarıyla üretime ilişkin sorunlarını aşmış ve artık oluşan üretim fazlalıklarını değerlendirme yollarını aramaktadırlar. Ekonomideki ağırlığı nedeniyle özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bir zorunluluk olarak ortaya çıkan korumacılık politikaları ise üretim fazlalıklarının değerlendirilmesi çabalarını güçleştirmektedir. Diğer taraftan, iş bulma, dışsatım ve katma değer yaratma yönünden ekonomideki ağırlığı % 10'ların dahi altında olan gelişmiş ülkelerin diğer ülkelere korumacılığı kaldırmaları yönündeki önerilerine karşın tarıma yapılan yardım tutarları bu ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre çok daha fazladır.

Üretimde meydana gelecek bir azalma tüm ülke bireylerini etkileyebilecektir. Başka bir yönüyle de ülke ihracatı içinde tarımsal ürün oranının yüksek olması dolayısıyla ihracat gelirlerinin azalmasına neden olacaktır. Tarımsal üretim genel olarak yılda ancak bir ya da iki kez gerçekleştirilebilmektedir. Tarımsal ürünlerin çoğu bir yıllık ve çok çeşitli uğraşılar sonucu elde edilirler. Hayvancılık, meyvacılık gibi faaliyet kolları ise daha uzun ve devamlı bir üretim periyodunu gerektirir. Bu da sermayenin yılda bir kez devri demektir. Dolayısıyla zorluklar çıkar.

Tarımda küçük bir alana çok sayıda sermaye ve emek yığarak çalışma olanağı yoktur. Çiftçi çok kazansa bile bu gelir fazlasını yeniden üretime sokarak daha fazla kazanma şansına sahip değildir.

Bunların ötesinde üretim ilkel teknikle yapılmakta, çiftçi yeniliklere geç uyum sağlamaktadır. Ürünlerin bir çoğu depolama olanaklarının azlığı, nakliye zorlukları gibi uyumsuzluklar içinde heba olmaktadır.

Tarım, büyük dalgalanmalar gösteren bir ekonomik faaliyet alanıdır. Mısır, buğday, sığır v.b., rekabet koşullarının hakim olduğu piyasalarda satılır. Bu piyasalarda fiyatlar her yıl, her ay, her saat değişebilir. Şayet şiddetli dalgalanmalar gösteren ekonomiyi bir tahterevalli gibi gösterirsek, köylü de bunun bir ucunda oturmaktadır.

Tarımsal ürünlerde fiyat oluşumu sanayi ürün piyasasından farklı seyreder. Örneğin, sanayide marjinal maliyetlerle marjinal gelir eşitliğinde belirlenen fiyatlar ve üretim düzeyi, tarım sektöründe geçerli olmamakta, hatta geçimlik üretim olgusunda bu sapma daha da fazlalaşmaktadır. *(Çivi, 1977)*

Ayrıca, tarım ürünlerinin fiyatları oluşurken, üreticinin ve maliyetin rolü sınırlıdır. Çünkü, bir yıla ilişkin tarımsal ürün fiyatlarını o yılın maliyetleri değil, toplam arzı belirler. Bununla beraber kısa dönemde tarım ürünlerinin arzı hemen hiç değiştirilemez. Öte yandan, tarım ürünlerinin talep edilen miktar, gelir artıkça çok daha az artmaktadır. Dolayısıyla da fiyat değiştirmeleri karşısında talep çok az esnektir. Bu nedenle arz veya talepten herhangi birinin değişmesi fiyatta çok büyük bir değişme yaratacaktır. Daha önce genel esasları üzerinde tartışılan tarım ürünleri fiyatlarının en belirgin özelliği, tarımın kendine has bir rekabet piyasasının bulunması ve diğer mallara kıyasla tarımsal fiyatları daha fazla dalgalanmasıdır. *(Gürler, 1995)*

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar uygulanan tarım politikası ana hatlarıyla aşağıdaki konu başlıklarında özetlenebilir.

6.2 Fiyat ve Pazar Politikaları

Belirli bir fiyatla piyasaya müdahale ederek, tarım fiyatlarının desteklenmesi sistemi Türkiye'de ilk kez 1932 yılında, ''büyük depresyon'' sırasında başlamıştır.*(Olgun,1991).* Bu yolla desteklenen ilk ürün buğday olmuş, bunu 1933-34 döneminde diğer tahıllar ve bazı sanayi ürünleri-tütün ve pamuk gibi izlemiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının 1961 yılında uygulamaya konulması ile desteklenen ürün

sayısı *(dokuz)* büyük bir artış göstermiştir. Bu sayı 1970 yılında otuza çıkmıştır. Hayvansal ürünlerde destekleme sistemi daha sonraki yıllarda başlamış ve daha seyrek uygulamıştır.

1980 yılında, ekonomik reform paketi kapsamı içinde bitkisel ürünlerin desteklenmesini kısıtlayıcı bazı kararlar alınmış ve ürün sayısı otuzdan on yediye düşürülmüştür. Sonraki yıllarda, ürün sayısı azaldıkça destekleme alımlarının GSMH içindeki payı da azalmıştır. 1990 yılında bu sistem içinde on bir ürün yer almaktaydı: tahıllar *(buğday,arpa,çavdar,mısır ve yulaf)*, şeker pancarı, tütün, tiftik, ipek kozası ve haşhaş tohumu. Fakat 1991 ve 92 yıllarında ürün sayısı tekrar artmıştır. *(yirmi beş)*. Sisteme birçok bahçe bitkilerinin yanı sıra, baklagiller, soya fasulyesi, yer fıstığı, ayçiçeği tohumu ve pirinç de eklenmiştir.

Destekleme veya alım fiyatlarının tespitinde hükümetler genellikle aşağıda sıralanan konulardaki son gelişmeleri veya beklentileri göz önüne alırlar.

Ürünün üretim maliyeti *(ilgili devlet kurumları tarafından hazırlanan ürün maliyet raporlarına bağlı olarak).*

Bir önceki yıl yapılan ödemeler.

Söz konusu ürünün Türkiye`de ve dünya`da arz, talep ve stok dengeleri.

Ürünün dış piyasadaki fiyatı.

Rakip ürünler arasındaki fiyat dengeleri.

Toptan eşya fiyatlarındaki gelişmeler

Bu teknik unsurları değerlendirirken hükümetler belli bir örnek formül uygulamamakta ve çoğu zaman başka öğeleri de göz önüne almaktadırlar.

Destekleme *(taban)* fiyatları, yılda bir kere ürün ekiminden sonra ve her zaman olmamakla beraber genellikle hasat mevsiminden önce, hükümet kararnamesi ile Resmi Gazete de ilan edilir. Destekleme ürünü veya ürün grubunu etkileyecek dış ticaret önlemler de kararnameler ile açıklanır. Geleneksel olarak fiyatların ilanı ve bu kararların açıklanması farklı zamanlarda yapılır.

Bazı ürünlerde uygulanan pazar fiyatı desteği 2000 yılı ile birlikte birçok üründe uygulanmamaya başlamış Devlet sadece fiyat açıklamakla kalarak üreticilerden ürün satın almama yoluna gitmiştir. Bunun yerine tek bir tarım politikası aracı olarak dekar başına Doğrudan Gelir Desteği uygulaması başlatılmıştır.

6.2.1 Pazar Fiyatı Oluşturma Politikasının Tarım Kesimindeki Etkileri

Devletin alıcı olarak piyasalara girip pazar fiyatı oluşturma politikası ile ulaşılmak istenen olgu, hali hazır durumu amaçlanan şekle dönüştürme istemidir. Buna karşın öngörülen amaca varmak için beklenenlerin yanında istenmeyen bazı etkilerde yaratılabilir. Burada taban fiyat uygulaması ile birlikte ortaya çıkacak ana etkiler, muhtemel yan etkiler de dikkate alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

6.2.1.1 Üretimin Miktar ve Kalitesine Olan Etkiler

Pazar fiyatı belirlemenin söz konusu ürün üzerinde yaratacağı en yaygın etki, ürün miktarı ile ilgilidir. Bu da genellikle ürün miktarının artırılması yönünde ortaya çıkacaktır. Zira, taban fiyatlarının amacı ürün fiyatlarının belirli bir düzeyin altına düşmesini önlemektir. Dolayısıyla, belirlenen fiyat ile üretici için genellikle uygun ve istikrarlı bir pazar yaratılmış olacaktır. Böyle bir ortam ise üreticiyi ürünü satması yolunda motive edecektir. Aksine taban fiyat uygulamasına konu olan herhangi bir ürünün üretiminde taban fiyat uygulaması nedeniyle bir azalmanın ortaya çıkması az rastlanan bir olgudur. Bu tip azalma mevcutsa, bunun nedeni; üretim koşullarında benzerlik olan diğer ürünler için takip edilen politika ve bu politika gereği alınan önlemlerde aramak gerekir.

Taban fiyatı uygulanması sonucu, ürün miktarında bir değişme olmaması teorik olarak düşünülebilir. Bu durum tarım işletmelerinin belirlenen fiyat düzeyinde üretimini artırsa bile karlı olamayacakları hipotezinden kaynaklanır.

Tarımsal Destekleme
Politikalarının Etkileri

Doğrudan		**Dolaylı**		
Görülebilen Etkileri	**Görülemeyen Etkileri**	**Yurtiçi Etkileri**		**Yurtdışı Etkileri**
- Bütçe	- Tüketici harcamalar	**Tarımda**	**Tarım dışında**	- Dünya piyasası
- Stoklar		- Faktör kullanım etkinliği (yoğunluğu	-Vergi oranları	- Dünya piyasası fiyat oranları
- Yeniden Yapılanma		-Gelir ve gider dağılımı	- Faktör kullanım etkinliği (yoğunluğu)	- Dünya piyasalarındaki istikrar
- İdari personel		- Çevreye olan etkileri	- Kırsal ekonomi	- Belirsizlik
		-Yurtiçine ürün girişi	- Uluslararası rekabet	
		- Sübvansiyon beklentisi		
		- Belirsizlik		

Şekil 1. Tarımsal Destekleme Politikalarının Etkileri (Ören,1994)

Bu tip fiyatlara " Prodüksiyon Nötr" taban fiyatı denilmektedir. Eğer uygulanan taban fiyat politikası ile amaçlanan, üretimi etkilemek ise (örneğin, artırmak) bu yolla oluşan üretim artışı ana etkidir. Bunun aksine güdülen amaç başka ise bu takdirde üretim miktarı üzerindeki etkiler yan etkiler olarak ortaya çıkmaktadır. Şayet taban fiyat uygulaması ile beraber bir takım yan etkiler görülüyorsa, ekonomik karar organları taban fiyat politikası yanında başkaca önlemlere yer verilmelidir.

Öte yandan, taban fiyat politikası uygulamaya konu olan ürünün kalitesini de etkileyebilmektedir. Çünkü, bu tip bir uygulama ile ürünün belirli çeşitlerinin ya da belirli kalitede olanlarının payı artırılmak istenebilir. Bu takdirde, çeşit ve kaliteye göre kademeli olarak bir taban fiyatı uygulamasına gidilir. Bu yolla da belirli çeşit ve kalitede daha fazla avantaj sağlayacağından bunların üretimi artacaktır.

6.2.2.2. Üreticinin Gelirine Olan Etkileri

Devlet bir ürünün piyasasına hiçbir müdahale bulunmadığı takdirde, ürün fiyatı arz ve talep kuvvetlerince ortaya çıkacaktır. Bu durumda üreticilerin söz konusu fiyat düzeyindeki ürün satışından aldıkları pay onların gelirlerini belirleyecektir. Oysa fiyatlara müdahale arz ve talebe göre oluşacak fiyattan farklı bir fiyat düzeyinin ortaya çıkmasına yol açacaktır. Bu kez üreticinin alacağı payın ölçüsü taban fiyata göre olacaktır. Bu uygulamada belirlenen ana amaç, üretici gelirlerini etkilemek ise, cari fiyatların üstünde bir taban fiyat uygulaması ile söz konusu amaç gerçekleşecektir. Ancak bu etkinin yanında üretim artışı gibi yan etkilerinde doğması mümkündür. Dolayısıyla başkaca tarımsal politika yöntemlerine başvurulması da kaçınılmaz olacaktır.

6.2.2.3 İstikrar Meydana Getirici Etkisi

Tarımsal fiyatların önemli dalgalanmalar gösterdiğine daha önceki kısımlarda değinilmişti. Dolayısıyla, tarım kesimine hiçbir müdahale yapılmazsa, oluşacak fiyat dalgalanmaları üreticiyi olumsuz yönde etkileyecektir. Bu olgu, ekonominin bütününü de rahatsız edecektir. Özellikle yıllık üretim değerinin büyük bir bölümü tarıma dayalı ekonomilerde istikrarsızlığın doğuracağı etkiler çok daha yaygın ve önemli olacaktır.

Aksine, ürünün bol olduğu dönemlerde, fiyatlara müdahalenin olmaması, üreticinin gelirini azaltıcı etki yapacaktır. Oysa makul bir düzeyde belirlenecek olan

taban fiyatlarla üreticiyi korumak ve onun muhtemel gelirini artırmak mümkündür. Şunu da belirtmek gerekir ki, yalnız taban fiyatlarla ürün fiyatlarını piyasa fiyatı üzerine çıkarmak mümkündür. Bunun aksine taban fiyatlarla piyasa fiyatını aşağı çekmesi olanaksızdır. Dolayısıyla, bu uygulamada tüketicinin korunması da isteniyorsa; piyasaya sürülmesi, ithalatta bulunması gibi önlemlerle mümkündür. (Gürler, 1995)

6.3 Tarımsal Girdilere Verilen Desteklemeler

Türkiye, plânlı döneme girdiği 1963 yılından beri tarım sektörü için de birtakım hedefler belirlemiştir. Özellikle birinci ve ikinci beş yıllık kalkınma plânlarında tarımsal üretim artışının en önemli kaynağı olarak tarımsal girdi kullanımının yaygınlaştırılması görülmüş ve girdi kullanımı teşvik edilmiştir. Bu girdilerin başında kimyasal gübre gelmektedir. Gübre kullanımın artması için anılan yıllarda bazen bedelsiz gübre dağıtımı bile yapılmıştır. 1970 yılından itibaren gübrede sübvansiyon uygulamasına geçilmiştir. 1986 yılına kadar bu sübvansiyon TZDKurumu'nun görev zararı olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten 1994 yılına kadar ise üreticiye sübvansiyonlu fiyatlardan gübre dağıtılmış, destekleme gübre üreten kuruluşlara ödenmiştir. 1994 yılından sonra ise üreticilere sübvansiyonlu fiyatlardan gübre satılmamış, ancak üreticilere sübvansiyon miktarı gübre satın alımından sonra ödenmeye başlanmıştır. 1997 yılı ile birlikte yeniden üreticilere sübvansiyonlu fiyatlardan gübre satılmaya ve sübvansiyonlar direkt üretici firmalara ödenmeye başlamıştır.

Türkiye'de tarıma yapılan desteklemelerin önemli bir kısmı gübreye yapılan desteklemedir. Özellikle 1994-1997 yılları arasında üreticiler gübre desteklemeleri yüzünden mağdur durumda kalmışlardır. Üretici parasını peşin ödeyerek gübreyi satın almış, ancak sübvansiyon ödemesini aylar sonra alabilmiştir. Bu şekilde ülkedeki enflasyondan da olumsuz yönde etkilenmiştir. Çünkü desteği almaya hak kazandığı zaman ile desteği aldığı zaman arasındaki süre için kendisine hiçbir ek ödeme yapılmamıştır. Ancak gübresini banka kredisi ile aldığı zaman borcunu 1 gün geçirse bile mutlaka gecikme faizi tahakkuk ettirilmiştir.

1997 yılında üreticiye sübvansiyonlu fiyatlardan gübre dağıtılmış olup, gübre desteklemeleri gübre üreten kuruluşlara ödenmiştir. Bu durum ilk bakışta olumlu görünmekle birlikte gübre üreten kuruluşların aralarında anlaşarak gübre fiyatlarını keyfi bir şekilde yükselttikleri yönünde söylentiler bulunmaktadır.

Gübredeki destekleme ödemeleri bazı yıllar gübre bedelinin % 30'unu bazı yıllar da % 50'sini içerdiğinden bu konuda da tutarlı bir politika oluşturulamamıştır.

Gübre dışındaki diğer tarımsal girdilerde ise durum daha düşündürücüdür. Örneğin hayvancılık faaliyetlerinde maliyetlerin % 70-75'ini oluşturan yemlerde *(Öğün vd., 1994)* devletin hiçbir sübvansiyonu bulunmamaktadır. Karma yemlerde 1985 yılında "Vergi İadesi" altında başlayan ve yem fiyatının % 20'si oranında yapılan destekleme, 1987'de % 25'e çıkarılmış, 1988 yılında ise kg başına 40 TL olarak belirlenmiş ve 1989 yılından sonra da tamamen kaldırılmıştır.

Hayvancılığımızın 1990'lı yıllardan sonra içine düştüğü durum gözönüne alınırsa karma yemlerde desteklemenin ne kadar gerekli olduğu açıkça görülecektir. Ama bunun nasıl ve hangi girdilerle destekleneceği araştırmalara dayalı olarak saptanmalıdır.*(Gaytancıoğlu ve İnan, 1998).*

6.4 Tarımsal Kredi Politikaları

Türkiye tarımındaki önemli politikalardan biri de kredi politikalarıdır. Tarımda sermaye birikiminin yeterince olmaması tarıma ayrıcalıklı kredilerin verilmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu amaçla tarım kesimi Ziraat Bankası kanalıyla diğer kesimlerden ucuza kredi temin etmektedir. 1993 yılı itibariyle, tarım kesimine krediler yoluyla sağlanan faiz sübvansiyonu 2 milyar dolara yakındır (OECD, 1994).

Tarıma sağlanan kredilerin faizi, diğer kesimlere göre düşük olsa da, ülkemiz tarımında yaşanan yapısal sorunlar nedeniyle kredilerin faizleri üreticileri etkilemekte ve bazı üreticiler borçlarını ödeyememektedirler. Bu yüzden hükümetler zaman zaman popülist politikalar izleyerek ödenmeyen kredilerin faizlerini affetme yoluna gitmektedirler. Tarımsal kredilerin faizleri uzun yıllar % 45-50'ler civarında iken 1997 yılında alınan Bakanlar Kurulu Kararı ile birdenbire % 65-70'ler düzeyine yükseltilmiştir. Bunun sonucu olarak üreticiler daha yüksek maliyetlerle tarım yapmak zorunda kalacaklar ve üretici gelirleri de bundan etkilenerek azalacaktır.

6.5 Diğer Tarım Politikası Araçları

Ülkemiz tarımında görülen diğer tarım politikası araçları olarak tarım ürünlerinin dış satımını teşvik amaçlı birtakım uygulamalar, bazı ürünlerin üretimini kontrol altına almayı amaçlayan önlemler, proje karşılığı açılan krediler gibi politikalardır.

6.6 AB Ülkelerinde Uygulanan Tarım Politikaları

Altı sanayi ülkesinin oluşturduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruluş yılları olan 1950'li yılların ikinci yarısında tarımsal açıdan kendine yetersiz durumdaydı. Toplulukta yetiştirilen birçok ürünün üretimi toplam talebi karşılamaktan uzaktı. Üye ülkelerin tarım politikaları birbiri ile uyum göstermiyordu. Topluluğu oluşturan 6 üye ülke genel olarak tarım ürünleri ithalatçısı idiler.

Topluluğun geçiş dönemini yaşadığı yıllarda üye ülkelerin birbirinden oldukça farklı çizgilere oturtulmuş tarım politikalarını ortak bir politika içinde kaynaştırma girişimlerine başlanmıştır Yürütülen politikaların amaç ve araçlarının değişik olması, ortak politikaların oluşturulması sürecinde Topluluk oldukça sancılı bir dönemden geçmiştir. Ama daha geçiş dönemi sona ermeden Ortak Tarım Politikasının *(OTP)* esasları belirlenmiş, daha sonraki yıllarda Topluluk tarımında adeta bir devrim yaratacak gelişmelerin temeli atılmıştır.

OTP çerçevesinde alınan önlemler Topluluk tarımında verimlilik artışını oldukça hızlandırmış, Topluluğa sonradan katılan ülkelerle yeni ürünlerin OTP içine alınması zorunluluğu doğmuştur. Toplulukta kendine yeterlilik oranı yükselmiştir. Pek çok tarım ürününün üretimi talebin üstünde bir artış gösterdiğinden, bu ürünlerin Topluluktan ihracını kolaylaştırmak için verilen yüksek sübvansiyonlara karşın, stoklar hızla büyümeye başlamıştır. Bir taraftan bu ürünler, alternatif olarak değerlendirilip stoklar eritilmeye çalışılırken, diğer taraftan ucuz fiyatlarla dünya piyasalarına sürülmeye başlanmıştır.

Bütün bu işlemler yüksek parasal yükleri beraberinde getirmiş, tarımsal alana harcama yapıldıkça verimlilik artmış, üretim arttıkça harcamalar daha da büyümüştür. Topluluk izlediği tarım politikaları sonucunda bir kısır döngü içine düşmüştür. Bir döngüyü kırmak için yine harcama yapmak gerekmiştir. Bütün bu işlerin faturası birinci derecede Topluluk bütçesine çıkmış, bütçenin bazı yıllar dörtte üçüne varan bölümü tarım kesiminin finansmanına ayrılmıştır.

Faturayı ödeyen bir diğer kitle Topluluk tüketicilerdir. Üreticiyi korumak için yürütülen yüksek fiyat politikası tüketicilerin besin maddelerini daha yüksek fiyatla sağlamalarına neden olmuştur. Oysa tarım ürünleri ihraç edilirken ödenen sübvansiyonlar sonucu, bu ürünleri satın alan üçüncü ülkelerin halkları aynı ürünlere daha düşük fiyat ödemek durumunda kalmışlardır. Topluluk tüketicisi ise "bizim

ödediğimiz vergilerle üçüncü ülkeler besin maddelerini ucuza elde ediyor" düşüncesiyle tepki göstermişlerdir.

Topluluğun uyguladığı tarım politikasının faturasını, hiç hak etmediği halde ödeyen bir diğer kesim, Topluluk dışında kalan üretici ülkelerdir. Topluluk uluslararası tarım ürünleri ticaretinde önemli ürünlerin pazarlarında uyguladığı "ticaret politikası" ile Dünya ticaretini yönlendirecek bir etkiye sahip olmuştur. Düşük fiyatlarla dünya piyasalarına büyük çapta mal sunması, bir diğer büyük üretici ülke olan ABD'nin de aynı yolu izlediği göz önüne alınacak olursa, AB ve ABD ile aynı ekonomik güce sahip olmayan ve dünya piyasalarında tek başlarına tutunmaya çalışan üçüncü ülkeler için büyük ticaret sorunları yaratmıştır.

Ayrıca GATT çerçevesi içinde yürütülen Sekizinci Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinde *(Uruguay Round)* artık tarım üreticisi üçüncü ülkeler birleşerek AT ve ABD'yi politikalarını değiştirmek için zorlamaya başlamışlardır.

Açıklanan tüm bu nedenlerden ötürü halen 15 üyeli olan ve 2004 Nisan'ından itibaren 25 üyeli olan bir gelişmiş ülkeler topluluğu olan AB ülkelerindeki tarım politikaları ve tarımsal piyasa organizasyonu bu bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

6.6.1 Ortak Tarım Politikasının Kuruluş Nedenleri

Topluluğun tarım kesiminde karşılaştığı ve gelişmekte olan ülkelerden çok farklı özellikteki sorunlarının temel nedeni uyguladığı ortak bir tarım politikası *(OTP)* olmuştur. Bu sorunların ilk tohumları ise daha Roma Antlaşmasından önce atılmıştır.

1950'li yıllarda Avrupa'da bir "Yeşil Havuz" oluşturulma çabalarının başladığı görülmekte, bunun için bazı Avrupa ülkelerinde çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Burada başı Fransa çekmiş, tarım ürünleri ihracatını genişletmek ve AKÇT'dan sonra tarım alanında da Avrupa'da bir topluluğun kurulmasına imza atabilmek için çabalara girişmiştir. 1951 de Rene Charpentier *(Fransız)* tarafından hazırlanan Plan belli başlı tarım ürünleri için bir Avrupa tarım politikası gerçekleştirmeyi, tarım için zayıf uluslarüstü güce sahip bir Yüksek Otorite kurularak bunun üretimi denetlemesini, fiyatları saptamasını ve sisteme katılan ülkeler arasındaki tarım ürünleri ticaretine getirilen sınırlamaların kaldırılmasını öngörmüştür. Bu planda Avrupa'daki tarım ürünleri fiyatlarının arz ve talepten bağımsız olarak üretim maliyetlerine göre belirlenmesi istenmektedir. Farklı üye ülkelerdeki üretim maliyetlerinin

uyumlaştırılması, geçiş döneminde Avrupa fiyatları ile her bir üye ülkedeki fiyatlar arasındaki fark kadar bir telafi edici vergi kesilmesi, böylece üretim maliyeti yüksek ülkelerde korunma sağlanması önerilmektedir.

David Eccles *(İngiliz)* tarafından sunulan plan ise otorite fikrini kabul etmekle beraber, uluslarüstü güce sahip bir otoriteye karşı çıkarak, yalnız hükümetler arası bir komite kurulmasını, bunun hükümetlere tavsiyelerde bulunmasını, ulusal tarım politikalarını ve tarım ürünleri ticaretini inceleyerek uzlaştırmaya gitmesini, üçüncü ülkelerle ticarette işbirliği yapmayı, yüksek üretici fiyatları yerine tüketicilerin korunmasını önermiştir.

1950'de Mansholt *(Hollanda)* hazırladığı planda uzmanlaşma ile maksimum üretim etkinliğine erişilmesi için Avrupa çapında bir ortak tarım politikası gerçekleştirilmesi, dünya fiyatlarından daha yüksek fiyatlarla üreticilerin desteklenmesi, bir korunma sağlamak amacıyla ortak bir fiyat düzeyine erişinceye kadar kademeli olarak azaltılacak bir üst fiyat sınırı koyulması, bu fiyatların uluslarüstü bir otorite tarafından belirlenmesi, yine bu otorite tarafından küçük tarım işletmelerinin desteklenmesi önerilerini getirmiştir.

Fransız hükümeti hemen bu yolda harekete geçmiş, Mart 1951'de zamanın Tarım Bakanı Pfimlin tarafından Avrupa Tarım Topluluğunu kurma yolunda görüşmelere başlamak için Batı Avrupa ülkelerine memorandum vermiştir. Avrupa Tarım Pazarları Organizasyonunu kurmak amacıyla 1952-1954 yılları arasında seri konferanslar düzenlenmiş, bunlara 15 Batı Avrupa ülkesi katılmıştır.

Çok sayıda plan içinden esas itibariyle üç görüş çıkmaktadır:

Fransız Görüşü: Fransız tarım ürünlerinin satışını artırma amacına yönelik, devletler üstü yetkiye sahip Avrupa çapında bir piyasa organizasyonu oluşturmak.

İngiliz Görüşü: Tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirmesini savunmakla beraber, uluslarüstü otorite ve Avrupa ülkelerine ödün tanıma fikrini kabul etmemek.

Hollanda Görüşü: Avrupa'nın politik ve ekonomik birleşmesini ve uluslar üstü yetkiyi tanımak. Ama daha sonra Hollanda bazı partilerin itirazıyla uluslar üstü otorite konusunda İngiltere'nin safına katılma durumunda kalmış, serbest ticareti savunmuştur.

Görüşmelerden bir sonuç alınamadığı için "Yeşil Havuz" oluşturulamamış, ama Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun kurulması ile "Siyah Havuz" gerçekleştirilebilmiştir. Bununla beraber, daha AET kurulmadan Avrupa ülkeleri

arasında bir Ortak Tarım Topluluğu kurulması çabalan AET'nin kuruluşundan sonra bir OTP'nın oluşturuluş çabalarının ve yarattığı her türlü soruna rağmen bu politikanın sürdürülme gayretlerinin nedenine de bir açıklık getirmektedir. Roma Antlaşmasının temelini belirleyecek konular, 1955 Haziran ayında toplanan Messina Konferansı sonucu oluşturulan komitelerde kararlaştırılmış, bu arada tarım ürünlerinin de Topluluk içinde serbest dolaşıma konu olması kabul edilmiştir.

Tarımın bir ortak politika oluşturulması amacıyla Roma Anlaşmasının kapsamına alınması birçok nedene dayanmaktadır. Her şeyden önce tarım en önemli iktisadi faaliyet alanıdır. 1959 yılında 6'larda iktisaden faal nüfusun %24'ü tarımda çalışmaktaydı ve tarımın GSYH'daki payı %11 di. Tarımda çalışanların gelirlerinin artırılması gerekiyordu. Ayrıca tarım sektörüne ulusal hükümetlerce önemli ölçüde yardımlar yapılmakta ve ulusal politikalar birbirinden çok farklı özellikler taşımaktaydı.

Tarımın Ortak Pazar dışında bırakılması yalnız tarımsal açıdan sakınca yaratmakla kalmayacak, diğer sektörlerde de rekabet koşullarını olumsuz etkileyecek, bu da bir taraftan bu işgücünü kullanan sanayi dallarında diğer ülkelere karşı rekabet gücünü artıracak şekilde maliyetleri düşürecek, diğer taraftan işgücünün ülkeler arasında serbest dolaşımını olumsuz etkileyecekti. Bütün bu nedenlerle tarımın da Roma Anlaşmasının kapsamına alınmasından başka çare kalmıyordu. Ayrıca bu sayede Almanya'nın sanayi ürünlerinin Fransız piyasasında sağlayacağı avantaj karşısında, kurulacak olan Toplulukta en önemli tarım ürünleri üreticisi durumunda olan Fransa'nın da Alman tarım ürünleri piyasasında avantaj sağlayacağı düşüncesi, tarım ürünlerinin de serbest ticarete konu olmasına yol açmıştır.

Bu düşüncelerle uygulamaya konulan politik önlemlerin zaman içinde beklenenin dışında sonuçlar yaratması ve büyük parasal yük getirmesine karşın, OTP'nın temel araçlarından vazgeçilememesi tarım sektörünün taşıdığı stratejik önemle yakından ilgilidir. Tarım AB ülkelerinde 7.4 milyon kişilik bir istihdam alanı, bunlar ve aileleri için gelir kaynağı ve yaşam biçimidir. Tarımsal ürünler insan yaşamı için en gerekli mallardır. Bu nedenlerle AB ülkeleri üreticilerinin gelirlerini artırmak, kırsal kesim insanının yaşam düzeyini yükseltmek, kendine yeterliliği sürdürmek, dünya piyasalarında rekabet gücüne kavuşmak amaçlanmaktadır.

OTP'nın uygulama nedenlerinden biri de çevrenin korunmasına katkıda bulunmaktır Tarımdan ayrılanların boş bıraktıkları topraklar üzerinde, kötü toprak

kalitesine ve/veya sert iklim koşullarına sahip bölgelerde tarımsal üretimin devamı, doğal kültürün bozulmaması, tarım girdileri kullanımı nedeniyle çevre sorunları yaratılmaması Avrupa'da ortaklaşa yürütülecek bir politika ile sağlanabilecektir.

6.6.2Ortak Tarım Politikasının Yapısı

Tarımın da Topluluğun ortak politikaları içine alınması, Roma Antlaşmasının 38-47 maddeleri ile olmuştur *(Avrupa Birliği'nin kuruluşunu öngören ve Maastricht Antlaşması olarak yapılan değişikliklerin yer aldığı Amsterdam Antlaşmasıyla değişen şekliyle 32-38 maddeler).*

Antlaşmanın 38.maddesi *(değişen şekliyle 32.md.)* tarım ürünlerini, bitkisel ve hayvansal ürünler, su ürünleri ve bunların ilk işlenme aşamasında ortaya çıkan ürünler olarak tanımlanmaktadır. Bu tarım gereği et ve ürünleri, süt ve ürünleri, işlenmiş meyve ve sebzeler, şeker, un ve unlu ürünler ile işlenmiş su ürünleri tarım ürünü olarak kabul edilmektedir.

6.6.3 Ortak Tarım Politikasının Amaçları

1957 yılında imzalanan Roma Antlaşmasında OTP'nın amaçları şu şekilde yer almaktadır:

- Teknik ilerlemenin özendirilmesi, tarımsal üretimin rasyonelleştirilmesi ve üretim faktörlerinin, özellikle işgücünün optimal kullanımının ve verimliliğinin artırılması,
- Tarımsal nüfusun yaşam düzeyinin, özellikle tarımda çalışanların gelirinin artırılması yoluyla yükseltilmesi,
- Tarım ve tarıma dayalı piyasalarda istikrar sağlanması,
- Düzenli bir ürün arzının garanti altına alınması,
- Tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanması.

Bu amaçlar Roma Antlaşmasından bugüne kadar geçerliliğini korumuştur. 1997 yılında **Amsterdam Antlaşması** ile Roma Antlaşması'nda değişiklikler yapılmış, çevre konularında yeni hususlar ilave edilmiş, yalnız Roma Antlaşmasının tarımla ilgili maddelerinin numaralarında değişiklikler olmakla ve Topluluğun kuruluşunda yaşanan geçiş dönemi ile ilgili bazı maddeler kaldırılmakla kalmamış, çevre konulan da

Antlaşmanın kapsamına alınmıştır. Bu da tarım politikalarının eskiden olduğundan daha fazla çevre ile ilişkili kılınması açısından bir temel oluşturmuştur.

Avrupa Birliğinin Ortak Tarım Politikası 1999 yılında uygulamaya konulan Gündem 2000 kararlarından sonra, 1992 yılında başlayan reform sürecini önemli oranda tamamlamıştır.

Gündem 2000'de politikaların belirlenmesinde birlik içi ve dışında tarım sektörünün rekabetçi konumunun gelişmesini sağlamak, çevreye duyarlı üretim tekniklerinin uygulanmasını sağlamak, sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınmayı sağlamak ilkeleri dikkate alınmıştır. Genel olarak bakıldığında reform, başlangıçtaki ilkeleri korumakla birlikte maliyetler, dış pazar, çevre ve kırsal kalkınma ile gıda güvenilirliğini ön plana çıkmıştır. Reform bütünsel olarak, üye ülkelerin tarıma ve kırsal alana yapılacak desteklerde ülkelerin bağımsızlıklarını artırabilecektir *(Yeni ve Dölekoğlu, 2003).*

Gündem 2000'de artık OTP hedefleri Roma Antlaşmasında yer alan klasik amaçların dışına çıkılmaktadır. Gelecek için hedeflerin aşağıdaki şekilde yönlendirilmesi beklenmektedir:

- Birliğin içinde ve dışında Birlik üreticilerinin dünya piyasalarındaki olumlu gelişmelerden yararlanabilmelerini sağlayabilmek amacıyla düşük fiyatlar yoluyla rekabet gücünü iyileştirmek,
- Tüketicilere gıda güvenliği ve kalitesini garanti etmek,
- Tarım toplumuna istikrarlı gelir ve uygun bir yaşam standardı sağlamak,
- Üretim tekniklerini çevre ile uyumlu hale getirmek ve hayvan sağlığına saygı göstermek,
- Tarım politikası araçları ile çevreye yönelik hedefleri birleştirmek,
- Çiftçiler ve aileleri için alternatif gelir ve istihdam olanakları aramak,
- Birlik mevzuatını sadeleştirmek.

6.6.4 Ortak Tarım Politikasının İlkeleri

OTP'nın Konsey tarafından belirlenen üç ilkesi bulunmaktadır:

6.6.4.1 Tek Pazar İlkesi

Tarım ürünlerinin Topluluk sınırlan içinde, bir ülke içinde olduğu gibi, üye ülkeler arasında serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Tek Pazar, aynı zamanda üye ülke

tarım ürünlerinin Topluluk sınırlan içinde ticari bir engelle karşılaşılmaksızın alım satım işlemlerinin yürütülmesidir. Bu da üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin kalktığı, üye ülkelerin dışarıya karşı ortak bir gümrük tarifesi uyguladıkları, tek bir ülke gibi aynı fiyatlarla ve sabit bir kur üzerinden, insan, bitki ve hayvan sağlığı açısından ilgili tüzüklere ve rekabet kurallarına uymak koşulu ile tarım ürünlerinin ticaretini yaptıkları bir pazarın yaratılması demektir.

Bu alanlarda kararlar Topluluk düzeyinde alınmakta, önlemlerin yürütülmesi üye ülkelerce üstlenilmektedir.

6.6.4.2 Topluluk Tercihi İlkesi

Tek bir ülke pazarında olduğu gibi, Toplulukta yürütülen pazar politikası kapsamında Topluluk ürünlerine öncelik tanınması, üçüncü ülkelerden gelecek düşük fiyatlı ürünlerin iç pazarı tutarak Topluluk üreticilerinin ve üretiminin bu rekabetten zarar görmesinin önlenmesi, bu yolla dünya pazarlarındaki darboğazların Topluluk piyasasını etkilemesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

6.6.4.3 Mali Dayanışma İlkesi

OTP'nın uygulanabilmesi için gerekli parasal harcamalar üye ülkelerin ortak olarak kurdukları bir fondan karşılanmaktadır. Bu nedenle üye ülkeler Nisan 1962'de Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön verme Fonu'nu *(FEOGA)* kurmuşlardır. Mali dayanışma ilkesi ortak olarak belirlenip, ortak olarak uygulanan tarım politikası önlemlerinin finansmanının da ortak olarak yürütülmesi olarak açıklanabilir.

6.6.5 AB Ülkelerinde Uygulanan Tarım Politikaları

AB ülkelerinde uygulanan tarım politikasında birçok enstrümandan yararlanarak üreticilere destekleme yapılmaktadır. Bunlar aşağıdaki başlıklar halinde incelenmiştir.

6.6.5.1 Pazar ve Fiyat Politikası

Tarım ürünleri piyasalarına yapılan müdahaleler fiyat politikası ve mali politika çerçevesinde yürütülmektedir. Fiyat politikası tüketiciler ve diğer alıcılardan tarıma gelir transferleri yapılmasına yol açan ve böylece tarım kesiminde gelir artırıcı etkide bulunan önlemlerdir. Ancak fiyat politikası araçlarından yararlanabilmek için

örgütlenme ve yönetim tekniği açısından kamu harcamalarına başvurulması da gerekmektedir.

Fiyat politikası ile ilişkili bu tür önlemler, gerekli harcama şekillerinin kamu bütçesinden yapılması nedeniyle mali politika içinde ele alınır. Yani fiyat politikası ile birlikte veya onun sonucu olarak ortaya çıkan masraflar mali politika içinde yer alır. Ancak mali politika önlemleri de doğrudan veya dolaylı fiyat politikasını etkiledikleri için, bütün tarım politikası araçları fiyat ve mali politika araçları şeklinde kesin bir ayırıma tabi tutulamaz. Özellikle Toplulukta bu iki tür önlem iç içe geçmiş durumdadır.

Toplulukta iç piyasalardaki destekler, dış piyasalardan gelecek rekabete karşı Topluluk ürünlerini korumak, talebi ve Topluluk içi arzı düzenlemek için getirilen fiyatlar fiyat politikası, kişilere yönelik doğrudan gelir transferleri için gerekebilecek harcamalar mali politika alanına girer. Bu nedenle Toplulukta fiyat politikaları *(ortak piyasa düzenlemesi içinde yer alan ürünler için)* tümüyle Topluluk organlarınca belirlenirken, mali politikaların tamamı Topluluk bütçesinden sağlanan kaynaklarca yürütülmez. Ancak telafi edici ödemeler, ürüne yönelik çeşitli yardımlar pazar politikası kapsamında Topluluk tarafından üstlenilir.

Topluluk 1988 ve 1992 Tarım Reformlarından önce üç türlü müdahale uygulamıştır:

a) Fiyat desteği ve dışa karşı koruma uygulaması: Burada belirlenen çeşitli fiyatlar üzerinden Topluluk zorunlu veya ihtiyari alımlar yapmakta ve içeride yüksek fiyatlarla koruduğu ürünleri üçüncü ülkeler çıkışlı ithalatın getireceği rekabete karşı da koruyabilmek için sınırlarda yüksek gümrük engelleri getirmekte ve yüksek fiyatlar bulan tarım ürünlerinin ihracatını sağlamak için ihracatta ödemelere gitmektedir.

b) Dış pazarlardan gelecek rekabete karşı sınır korumaları ve ihracat sübvansiyonları: Burada da bazı ürünlerin iç piyasada fiyatlar yoluyla korunmaksızın sadece dış ülkeler ürünlerine karşı rekabet edebilmesi esas alınmaktadır.

c) Fiyat saptamaları ve dışa karşı koruma olmaksızın pazar düzenlemeleri*:* Burada yalnız yardım mekanizmalarından yararlanılmaktadır. Bu çerçevede pazar politikası araçları fiyatlar, yardımlar ve çeşitli şekillerde yürütülen sınırlama, kısıtlama ve yasaklamalar olarak sınıflandırılabilir.

Fiyatlara dayalı destekler özellikleri ve işlevleri farklı olan ve farklı ürünler için geçerliliği olan fiyat mekanizmaları yoluyla gerçekleştirilmiştir. Pazar müdahalelerini

çok karmaşık hale getiren bu fiyatlar aynı zamanda farklı müdahale şekillerinin özelliklerini de yansıtmaktaydı.

6.6.5.1.1 Fiyat Sistemleri

Topluluk içinde erişilmek istenen fiyatlar

Hedef fiyatı *(beyaz şeker, kuru yonca, çiğit, süt)*

Üretici hedef fiyat *(zeytinyağı)*

Temel fiyat *(şeker pancarı, karnabahar, domates, portakal, mandalina, limon, sofralık üzüm, elma, armut, şeftali, domuz eti, koyun ve keçi eti)*

Yönelim fiyatı *(şarap)*

Topluluk içinde destekleme yapılırken uygulanan fiyatlar

Temel müdahale fiyatı *(hububat)*

Müdahale fiyatı *(pirinç, beyaz şeker, zeytinyağı, tereyağı, yağsız süttozu, sığır eti)*

Satın alma fiyatı *(karnabahar, domates, portakal, mandalina, limon, sofralık üzüm, elma, armut, şeftali)*

Asgari fiyat *(şeker pancarı -A ve B kotası-, çiğit, ananas konservesi, domates salçası, kuru incir, armut konservesi)*

Asgari üretici fiyatı *(şeftali ve erik konservesi)*

Üreticileri üçüncü ülkelerden gelecek rekabete karşı koruyucu fiyatlar

Eşik fiyatı *(ham şeker)*

İthalat fiyatı *(domates, portakal, mandalina, limon, sofralık üzüm, elma, armut, şeftali, kiraz, erik, salatalık)*

6.6.5.2 Yardımlar

AB'de üretim açığı olan ürünlerin miktar ve kalitelerinin yükseltilmesi amacıyla desteklenmesi uygulaması 1992/93 pazarlama yılından itibaren önemli ölçüde azaltılmış da olsa devam etmektedir. Bu yardımlar konularına göre aşağıda açıklanmıştır.

Üretim yardımları; üretimi artırılmak istenen ürünün üreticilerine genellikle hektar başına yapılan ödemeler şeklinde olmuştur. Makarnalık buğday, zeytinyağı, keten, kenevir, çiğit, tohumluklar, ipekböceği ve şerbetçiotu üretiminde ödenmişlerdir.

Değişen yardımlar; *(fark giderici ödemeler)* üreticinin piyasadaki fiyat dalgalanmalarından olumsuz yönde etkilendiği durumlarda verilirler. Burada piyasa fiyatlarına bir müdahalede bulunulmamakta, çiftçi arz talep dengeleri içinde oluşan piyasa fiyatı *(veya ithalatın tamamen serbest ve gümrük vergilerinde sıfır tarife uygulanması halinde dünya fiyatı)* üzerinden ürününü satmaktadır. Ama üretimini sürdürebilmesi için eline geçmesi gereken makul bir fiyat düzeyine *(bir hedef fiyata)* ulaşılabilmesi için, bu fiyat ile piyasa satış fiyatı arasındaki fark kadar bir para miktarının kendisine ödenmesi, böylece düşük fiyatlardan etkilenerek üretimden kaçmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Piyasa fiyatları arttıkça fark ödemesi olarak verilen para miktarı azalır, piyasa fiyatı düştükçe daha fazla fark giderici ödeme yapılması gerekir. Bu piyasa fiyatı iç piyasalardaki fiyat düzeyini veya dünya fiyat düzeyini temsil edebilir *(Eraktan, 2003)*.

İmalatçı yardımları; ödenmesi bazı ürünlerin yurtiçi fiyatlarının dünya fiyatlarının üstünde olması halinde başvurulan bir yoldur. Ürün fiyatlarının üretici gelirini korumak için yüksek tutulmasının sürdürülmesi, buna karşılık bu ürünleri hammadde olarak kullanan imalatçıların hammaddelerini dünya fiyatlarından sağlayan diğer ülke imalatçılarına göre dezavantajlı duruma düşmelerini engellemek amacıyla verilirler.

Bu ürünleri işleyenlerin ucuz fiyatlarla gelen ithal malları karşısında rekabet gücüne kavuşmaları ve dünya piyasasına açılabilmeleri, hammadde maliyetlerinin düşürülmesine bağlıdır. Bu nedenle dünya fiyatları ile yurtiçi fiyat düzeyi arasındaki farkın imalatçıya yardım olarak verilmesi yoluna gidilebilir. Bu sayede hammaddelerin yurtiçi fiyatlarının dünya fiyatlarından daha yüksek olmasının rekabet gücünü olumsuz etkilemesi önlenecektir.

Tüketici yardımları; Bu yardımların amacı tüketiciyi korumaktır. Bunun için ürün piyasada oluşan fiyatın altında bir fiyattan tüketiciye ulaştırılır. İki fiyat arasındaki fark devlet tarafından ya doğrudan tüketiciye ya da ürünü tüketiciye daha düşük fiyattan satacak olan üreticiye verilir. İkinci durumda üretici malı tüketiciye belirlenen bir fiyat üzerinden aktarır. Burada üretici piyasa fiyatı ile tüketici fiyatı arasındaki fark kadar bir yardım almaktadır.

Ekim yaptırmama yardımı; üretim döneminden önce üretimi azaltıcı yöntemlerden birisidir. Üretim fazlası verilen ürünlerin ekim alanı kısıtlamaları üretimi

azaltmada doğrudan etkilidir. Üretim fazlası verilen ürünlerin yerine başka ürünlerin ekilmesi, arazinin boş veya nadasa bırakılması veya -gerekli izinler alınarak- arazinin tamamen tarım dışı amaçlar için kullanıma ayrılması halinde üreticiye bir tür tazminat ödenmektedir.

Üretim gerçekleştikten sonra ürün fazlalarının satın alınması ve stokların eritilmesi için yapılacak harcamalar yerine ekim alanlarının azaltılması soruna daha köklü bir çözüm getirmektedir. Ekim alanlarını boş bırakma isteğe bağlı olmaktadır. Bununla beraber üretici yardımlarının ödenmesi de üreticinin arazisinin bir kısmını boş bırakması *(veya diğer bazı ürünlerin ekimine ayırması)* koşuluna bağlandığında, üretim fazlalarına engel olma yolunda daha büyük bir başarı elde edilebilmektedir.

Niteliğini değiştirme primi; ürün fazlalarını eritmek amacıyla ödenen primlerdendir. Bunda amaç üretim fazlası verilen ürünlerde mevcut stokların kullanımını sağlamaktır. Eğer eldeki ürün talebin çok üstündeyse, ürünü esas kullanım amacının dışında da olsa, tüketerek stokları eritmek daha rasyonel bir yaklaşım olabilir. Ürünün fiyatının düşük olması halinde bu ürünü kullanabilecek olan diğer kesimlerin de bu ürüne karşı talebi karşılanmış olur.

Geçmişte fazla stokların azaltılması için buğday veya süttozu yem imalatında kullanılarak, bu ürünlerin yem maliyetlerini artırmaması için yem imalatçısına düşük fiyattan satılmaları bu tür ödemelerle sağlanmıştır.

İhracat sübvansiyonları; dışsatımda geri ödemeler şeklinde yapılmıştır. Yurtiçi fiyatlarla daha düşük seyreden dünya fiyatları arasındaki farkın ödenmesi ile ihracata olanak tanınabilmektedir. İç piyasa fiyatları yükseldikçe ve dünya fiyatları düştükçe ödenen sübvansiyon miktarı artmakta, aksi durumlarda azalabilmektedir. Ama ihracat sübvansiyonu vermek de dış piyasalara açılabilmek için rasyonel bir çözüm değildir. İç fiyatların yüksekliği bu üretim dalının yüksek maliyetle çalışmasından kaynaklanıyorsa, bu sorunun ortadan kaldırılması gerekir. Eğer ülkede maliyetler düşük olmakla birlikte, dünya fiyatları yapay olarak, büyük ihracatçı ülkelerin dünya piyasalarına baskısı nedeniyle düşüyorsa, o zaman o ülkenin elinde ihracat sübvansiyonundan başka çare kalmaz. Yardımlara dayalı destekler de 1992 reformu ile şekil değiştirmişlerdir. Reform sonrası birçok yardım şekillerine son verilmiş veya yardımlar üretim artırıcı etki yapmayacak yönde uygulanmaya başlamıştır.

Yeni uygulamalar bazı ürünlerde ton başına yapılan ödemeler olmakla beraber, yardım miktarları bölgeler itibariyle ortalama verimlerden yola çıkılarak hektar olarak ekim alanı genişliğine dönüştürülerek ödenmektedir. Çoğu ürün için yardımdan yararlandırma ekim alanım/üretimi azaltma veya çevre kuralları ile bağlantı kurulma koşullarına bağlanmıştır. Ayrıca 1980'li yıllarda dünya piyasalarında ihracat sübvansiyonları nedeniyle yaşanan krize 8. GATT Görüşmeleri sonucu yapılan Tarım Anlaşması ile bir çözüm yolu getirilmesi yaklaşımı çerçevesinde ihracat sübvansiyonlarını azaltma taahhüdü ve Topluluk içi fiyatların düşürülmesi politikaları ihracat sübvansiyonlarının da önemini kaybetmesine neden olmuştur.

Yardımlar 1992 Mac Sherry Reformu sonucu genelde piyasalarda fiyatların düşürülmesi sonucu üretici gelirinde ortaya çıkan gerilemeyi telafi etme amacına yönelik olarak yapılmaya başlamıştır. Bu tür telafi edici ödemeler hububat, proteinli bitkiler, arazilerin boş bırakılması, lifi için üretilmeyen keten için bölgesel planlar dahilinde ödenirler. Ayrıca telafi edici ödemelerden farklı olarak bazı katsayılar dikkate alınarak maktu olarak yağlı tohumlar ve tane baklagiller üreticilerine ödenen referans ödemeleri olmaktadır. Gene suni ve güneşte kurutulmuş yemler, tohumluklar *(tek çenekli kenevir, keten lifi, yağlık keten, gramine familyasına dahil çim bitkileri vs., baklagiller),* ananas konservesi, domates salçası, kuru incir, armut konservesi, ipekböceği kozasına ödenen maktu yardımlar, lifi için yetiştirilen ketene hektar başı yardım, kenevir üreticilerine götürü yardım, balyalanmış tütün çeşitleri için farklı miktarlar şeklinde prim ödemeleri vardır.

Piyasada oluşan darboğaz nedeniyle satılamayan bazı meyve ve sebzelerin üretici örgütleri tarafından Topluluğun izniyle satıştan alıkonulması için yapılan Topluluk harcamaları *(Topluluk geri çekme ödemeleri)* söz konusudur. Şeftali ve erik konservesi üreten imalatçıya ödenen üretim yardımı, kuru urum üreticilerine hektar başı yardım, eskiden olduğu gibi Topluluk piyasa fiyatlarıyla dünya fiyatları arasındaki fark şeklinde ödenen dışsatımda geri ödemeler vardır.

6.6.5.3 Sınırlamalar

Sınırlamalar ve kısıtlamalar 1992 reformu öncesinde üretim kotası, garanti eşiği, ortak sorumluluk vergisi, ad valorem gümrük vergileri, prelevmanlar, fark giderici vergi, ek prelevman, dışsatım vergileri, telafi edici parasal tutar gibi farklı şekillerde

uygulanırken, reform sonrası değişiklikler olmuştur. Üretim kotası eski uygulamaların devamı şeklinde yürütülmektedir. Ortak sorumluluk vergisi aynı yöntemlerle alınmaktadır. Zeytinyağında eski uygulamaların yerini üretim vergisi almaktadır.

DTÖ Tarım Metni imzalandıktan sonra 1995'den başlayarak Topluluğun değişik şekillerdeki sınır korumaları yerine yalnız ya yüzde olarak ithalat değeri üzerinden ad valorem ve/veya spesifik gümrük vergileri adı altında, ithal edilen ürünün birim miktarı üzerinden uygulama bulan bir sınır korumacılığına dönüş olmuştur. Dışsatım vergileri eski amacına yönelik olarak uygulanacaktır. Bunun dışındaki uygulamalara son verilmektedir.

6.6.6 Tarımsal Yapıya Yönelik Politikalar ve Kırsal Kalkınma Politikaları

6.6.6.1 Tarımsal Yapı Politikaları

Roma Antlaşmasının 39. md. 1. fıkrası *(l Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile değişerek 33 md. olmuştur)* OTP'nın amaçlarını belirlerken, bu amaçların başında "teknik ilerlemenin geliştirilmesi, tarımsal üretimin rasyonelleştirilmesi ve başta işgücü olmak üzere üretim faktörlerinin en iyi şekilde kullanımını sağlayarak tarımda verimliliğin yükseltilmesi" ve "bu yolla özellikle tarımda çalışanların kişi başına gelirlerini yükselterek, tarımda çalışan nüfusa uygun bir yaşam düzeyinin sağlanmasını" saymaktadır.

Bu iki amaç tarımsal yapıların iyileştirilmesine yöneliktir. Çünkü Topluluğun kuruluşu öncesi ve kuruluşunu izleyen dönemlerde üye ülkelerin tarımsal yapılan ve bu yapıları düzenlemek için alınan önlemler ve bütün bunlara bağlı olarak verimlilik ve maliyet düzeyleri birbirinden çok farklıydı. İşletmeler göreli olarak küçük ve güçsüz, tarımda çalışanların gelirleri diğer sektörlerde çalışanlara göre daha geriydi. Bu sorunlar da dikkate alınarak tarımsal yapıların iyileştirilmesine yönelik hususlara OTP'nın amaçları arasında yer verilmiştir.

Topluluğun 1970'li yılların başına kadar tarımsal yapıyı düzenleme çalışmaları daha çok ulusal yapı politikalarının birbiri ile uyum sağlayacak biçime getirilmesi şeklinde yürütülmüştür. Bu süre içinde FEOGA'nın Yönlendirme Bölümünden yalnız bazı önlemlerin finansmanı için yararlanılmıştır. 1970'li yıllarda alınan önlemlerle tarımsal yapılarda iyileştirme çalışmaları başlatılmıştır.

Çizelge 6.1 AB'de Tarımsal Yapı, Bölgesel Politikalar ve Kırsal Kalkınma Politikalarının Gelişimi

Tarımsal Yapı Politikaları	
1972	İşletmelerin modernizasyonu, Emekli olanların arazilerinin yapısal iyileştirme için başka işletmelere tahsisi, Tarımda çalışanların sosyo-ekonomik bilgi ve mesleki becerilerinin artırılması
1974	Çiftçiliğe yeni başlayanlara yardım
1975	Dağlık ve az gelişmiş bölgelere yardım
1978	Tarımda verim artışı, Gelir artışı, Tarım ürünlerinin işleme ve pazarlanmasında iyileştirme, Turunçgil yetiştiriciliği, bağcılık, süt inekçiliği ve balıkçılık üretiminin düzenlenmesi, Drenaj, sulama yatırımları, Akdeniz Bölgesinde tarımsal yapıların iyileştirilmesi, Bazı bölgelere tarımsal yayım hizmetlerinin götürülmesi, Üretici gruplarına yardım
Bölgesel Politikalar / Yapısal Politikalar	
1975	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonunun kuruluşu
1987	Tek Avrupa Senedi: Bölgelerarası eşitsizliğin azaltılması ilkesi
1993	Maastricht sonrası reform: Beş Hedef Bölge
1999	Berlin Avrupa Konseyi: Üç Hedef Bölge
Kırsal kalkınma politikası	
1992	Maastricht sonrası ve DTÖ etkisiyle reform. Kırsal kalkınma unsurlarının OTP'na katılması
1999	Berlin Avrupa Konseyi: Kırsal kalkınma politikaları

1972 yılında Konsey *(72/159, 72/160 ve 72/161 sayılı kararlarla)* Toplulukta ilk tarım reformu önlemlerine başvurmuştur. Bununla işletmelerin modernizasyonu, emekli olanların arazilerinin yapısal iyileştirme amacıyla başka işletmelere tahsisi, tarımda çalışanların sosyo-ekonomik bilgi düzeylerinin ve meslekteki becerilerinin artırılması için Yönlendirme Bölümünden harcamalar yapılması yoluna gidilmiştir. Çizelge 6.1'de de yer aldığı gibi yeni konular tarımsal yapı politikalarının kapsamına alınmıştır.

OTP Reformu çerçevesinde tarımsal yapıların hızlandırılmış uyumuna yönelik piyasa dengesinin yeniden kurulmasına katkıda bulunacak 1988 OTP Reformunun yan önlemleri ile tarımsal gelirlerin korunmasına, dağlık ve avantajsız bölgelerde yaşayabilir tarımın sürdürülmesine, gençlerin tarım alanında iş sahibi olmalarının teşvik edilmesine, tarım ve orman ürünlerinin işleme ve pazarlamasının iyileştirilmesine, üretici gruplarının kuruluşunun teşvikine, üretim koşullarının iyileştirilmesine yönelik önlemler gündeme gelmektedir.

1993 yılında bölgesel politikalarda *(Almanya'ların birleşmesi ile de etkisi artan)* bölgesel eşitsizliklerin ortadan kaldırılması yönünde bir atılım olarak Yapısal Fonlarda Reform gündeme gelmiştir 1993 reformu ile önce beş, 1995 yılından itibaren iki yeni İskandinav ülkesinin katılımı ile bir hedef alan daha buna katılarak, 5 hedef alanı belirlenmiştir.

Gelişme açısından geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yapısal uyumu,

Sanayinin gelişmesinde kaydedilen gerilemelerden önemli ölçüde etkilenen bölgelerin değişimi,

Uzun süreli işsizlikle mücadele ve gençlerin ve iş piyasasından çıkartılma tehdidi altındaki kişilerin işe alınmalarının kolaylaştırılması,

İşgücünün sanayideki değişim sürecine ve üretim sistemlerinin değişimine uyumunun kolaylaştırılması,

Kırsal alanların gelişiminin teşviki,

OTP Reformu çerçevesinde tarımsal yapıların hızlandırılmış uyumu

Kırsal alanların kalkınma ve yapısal uyumunun kolaylaştırılmasıyla

"Hedef I" alanına son üç yılın verilerine göre kişi başına GSH Topluluk ortalamasının % 75'inin altında olan bölgeler girer. Bu % 75'lik sınıra yaklaşan ve özel nedenlerle dikkate alınması gereken bölgeler de Hedef l de ele alınır. Yunanistan, Portekiz, Kuzey İrlanda, Almanya'nın yeni eyaletleri bu gruba girerler.

”Hedef 5b” çerçevesinde mali yardım yapılan bölgelerse kişi başına GSH olarak düşük ekonomik ve sosyal gelişme durumu ile karakterize olur ve bunun için;

a) Toplam çalışanlar içinde tarımda çalışanların oranının yüksekliği,

b) Tarımsal işgücü başına tarımsal GSÜD değeri olarak düşük tarım gelirleri,

c) Düşük nüfus yoğunluğu ve/veya büyük bir göç eğilimi şeklindeki kriterlerden en az ikisinin bulunması koşulu aranır. Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımından sonra bu son kriter Hedef 6 olarak belirlenmiştir.

Gündem 2000 çerçevesinde yapısal önlemler açısından da bir reform paketi getirilmiştir. Burada AB’nin genişlemesi, bütçenin başarılı bir şekilde ekonomik ve parasal birliğe geçişi sağlayacak şekilde yönlendirilmesi, ekonominin küreselleşmesine bağlı olarak şiddetlenen rekabet nedeniyle kötü bir durumda olan bölgelerin ve iş piyasasındaki avantajsız hedef gruplarının yeni kalkınma olanakları ile desteklenmesi gereği göz önüne alınmaktadır.

2000-2006 yılları için yapısal fonların öncelikli hedefleri, program planlama yöntemleri, bütçeleme, değerlendirme ve kontrolde esas alınacak temeller, fonların çalışma alanları basite indirgenmektedir. Bu çerçevede üç hedef belirlenmiştir:

Hedef 1: Gelişmede geri kalmış bölgelerin kalkınma ve yapısal uyumunun teşviki *(eski şekliyle Hedef l ve 5b buraya girmektedir ve bu önlemler Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve Balıkçılığın Yönlendirilmesi için Finans Enstrümanı tarafından desteklenmektedir.)* olarak kabul edilmiştir. Bu alanlarda kişi başına GSH Birlik ortalamasının % 75inin altındadır. Yapılacak yardımların yoğunluğu bu alanlardaki nüfusun durumu ve bölgenin AB ortalaması ile arasındaki fark dikkate alınarak belirlenecektir.

Halen Hedef 1 bölgesinde olmakla beraber bu % 75lik sınırı aşan bölgelerde bu yardım mekanizmasının nasıl sona erdirileceği belirlenecektir. Topluluğun en kuzeyindeki çok düşük nüfus yoğunluğu olan bölgeler eğer Hedef 1’in koşullarına uymuyorsa, onlar için özel düzenlemeler getirilecektir. Yapısal olarak geri kalmış bölgelere önceden beri olduğu gibi entegre yaklaşım sürdürülecektir. Yani AB'nin yapısal yardımları insan kaynakları, tarımsal yapı ve balıkçılığın geliştirilmesi ve kırsal kalkınma dahil eşgüdüme kavuşturulacaktır.

Hedef 2: Yapısal güçlüklerle karşı karşıya olan bölgelerin ekonomik ve sosyal değişiminin desteklenmesini *(eski Hedef 2 ve 5b ve 5a'nın bir bölümü olarak balıkçılık sektörüne bağlı kriz bölgeleri burada ele alınmakta ve bu bölgeler Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenmektedir.)* ele almaktadır. İmalat, hizmetler veya balıkçılık sektörlerindeki değişimlerin etkilediği alanlar, ekonomik çeşitliliğin yetersizliği nedeniyle ciddi bir gerilemeye maruz kırsal alanlar ve ekonomik faaliyetlerdeki kayıplar nedeniyle güçlüklerle karşı karşıya olan kentsel alanlar bu hedef içinde yer almaktadır.

Hedef 1 bölgelerinin dışında kalan ve AB nüfusunun hemen hemen beşte biri oranında olan nüfus işsizlik oranlarının AB ortalamasının *(1996 da % 10.9)* üstünde olduğu bu bölgelerde yaşamaktadır. Gençlerde işsizlik oranı % 30'u geçmektedir. Sorun şehirlerde daha ciddi bir hal almakta, bazı yörelerde işsizlik % 30-50 arasında bulunmaktadır. Bu da işgücünden yararlanmayı ve büyüme potansiyeli kaybını beraberinde getirmektedir. Hedef 1'de olduğu gibi burada da, insan kaynaklarına yönelik özel önlemler de dahil, her türlü yapısal destek bir araya getirilecektir. Bu hedefte işsizlik oranı, sanayideki istihdam değişikliklerinin ve balıkçılıktaki değişiklikler dahil, tarımsal faaliyetlerin oran ve düzeyi ve sosyal dışlanmışlık derecesi dikkate alınacaktır.

Hedef 3: Hedef 1 ve 2 bölgelerinde ele alınmayan bölgeleri kapsar ve bu alanlarda üye devletlere yardım etmek için eğitim, öğretim ve istihdam sistemlerinin uyumu ve modernleşmesinin desteklenmesi *(eski Hedef 3 ve 4 buraya girmektedir ve bu konudaki önlemler Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenmektedir*.) öngörülür. Aslında bütün yapısal fonlarda insan kaynağına ilişkin faaliyetler çok yıllık istihdam planları ve Amsterdam Antlaşması ile getirilen yeni istihdam konulu başlıkla ilintili olarak işgücü piyasalarını modernleştirmek için belli cabalar içermektedir.

Bu arada Hedef 3 Avrupa istihdam stratejisinin bir parçası olarak geliştirilen dört alandaki faaliyetleri teşvik edecektir. Bunlar ekonomik ve sosyal değişime katılmak, ömür boyu öğretim ve eğitim sistemleri, işsizlikle mücadele için aktif işgücü piyasası politikaları ve sosyal dışlanmışlığa karşı çıkmak olarak sıralanabilir.

Topluluk 1990'lı yılların sonunda % 51 dolaylarında olan Hedef 1 ve 2 alanlarındaki nüfûsun 2006 yılına kadar % 35-40 oranına gerileyeceğini hesaplamaktadır.

Buraya kadar belirtildiği gibi, bölgesel ve sosyal önlemlerin bir bölümü yapısal politikalarca kapsanmaktadır. Birliğin dengeli kalkınmasının garanti edilmesi ve insan kaynaklarının buna dengeli kalkınma içinde kullanımını kolaylaştırmak için ekonomik ve sosyal uyumun gerektirdiği destek sürdürülmek istenmektedir. Bölgeler arasındaki eşitsizliğin genişlemekte oluşu, bir taraftan geri kalmış ve yeniden yapılanma süreci içindeki bölgelerin, diğer taraftan insan kaynaklarının geliştirilmesi için mali desteğin devamını zorunlu hale getirmektedir.

6.6.7.2 Kırsal Kalkınma Politikaları

Uluslararası ticari kurallar gereği pazar politikalarının zaman içinde öneminden kaybetmesi, genişleme sürecinin getirdiği pazar politikalarında değişikliğe gitme yönünde eğilim ve tarımsal üretim hacmi konusundaki beklentilerin karşılanmış olması tarım politikalarının ağırlığının kırsal kalkınma yönüne kaymasına neden olmuştur. Bu nedenle kırsal kalkınma artık OTP'nın pazar politikalarından sonra ikinci temel direğini oluşturmaktadır. Kırsal alanda yeni iş olanakları ve yeni gelir kaynaklan yaratarak kırsal nüfusun ekonomik gücünü artırmak hedeflenmektedir.

Kırsal alanlar ekonomik kalkınma ve tarım pazarlarıyla ilgili olduğu kadar, önemli bir çevre ve rekreasyon işlevini yerine getirmektedir. Tarımsal-çevre araçlarına sürdürülebilir kırsal kalkınmayı destekleme ve toplumun çevre hizmetlerine karşı artan talebini karşılamada önemli bir rol biçilmektedir.

6.6.7.2.1 Kırsal Kalkınma Politikasının Hedefleri

Kırsal kalkınmanın üç hedefi bulunmaktadır:

- Kırsal alanda yaşayabilir, sürdürülebilir tarım ve ormancılığın desteklenmesi,
- Arazi kullanımı, ekonomik ve sosyal koşulları geliştirerek sürdürülebilirlik ekseninde kırsal nüfusun varlığını korumak,
- Çevre, kırsal alan ve doğal mirasın devamı ve iyileştirilmesi.

Hedeflenen tarımsal çevre önlemleri bütçe fonları artırılarak ve gerektiğinde daha yüksek oranlarda finansmana katkı yoluyla harekete geçirilmekte ve teşvik edilmektedir. Ayrıca, organik çiftçilik, yarı doğal yaşam ortamının devamının sağlanması, Alplerdeki sığır yetiştiriciliği gibi çiftçilik faaliyetleri özel önem verilen konular olabilmektedir. Destekleme programları az girdi kullanan tarım sistemlerine

yöneltilmektedir. Çevrenin pazar organizasyonlarına katılabilmesi açısından doğrudan ödemelerin yapılmasında çevre ile ilişkili koşulların yerine getirilmesi istenmektedir.

6.6.7.2.2 Kırsal Kalkınma Politikasının Amaçları

Toplulukta gerek coğrafi koşulların zorluğu gerekse sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı gelir düzeyi olarak düşük bölgelerde uygulanan kırsal kalkınma politikasının amaçları şunlardır.

- Tarımsal işletme yapısını tarım ürünlerinin işleme ve pazarlaması açısından geliştirmek,
- Tarımsal üretim potansiyelinin dönüşümü ve yönlendirilmesi, yeni teknolojilerin getirilmesi, ürün kalitesinin artırılması,
- Gıda dışı tarım ürünlerinin teşviki,
- Sürdürülebilir ormancılığın sağlanması,
- Ek veya alternatif iş olanakları yaratılması,
- Çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi,
- Yaşanabilir bir sosyal ortam yaratmak,
- İstihdam olanaklarının korunması ve iyileştirilmesi,
- Az girdi kullanımı ile üretimin devamının özendirilmesi,
- Çevre gereğini gözeten sürdürülebilir tarım,
- Erkek-kadın eşitsizliğini kaldırıp iki cinse eşit şans tanımak, ama bu arada kadına dayalı projelere destek vererek, bunu sağlayıcı ortamın oluşmasına katkıda bulunmak.

6.6.7.2.3 Kırsal Kalkınma Politikasının Unsurları

AB ülkelerinde kırsal bölgelerin kalkındırılmasına yönelik tarım politikası araçları aşağıdaki uygulamaları içermektedir.

1.Tarım işletmelerinde modernleşme, canlanma, gelir artışı, yaşam, çalışma ve üretim koşullarının iyileştirilmesi konularında bilgi ve katkı verilmesi. Bu konulardaki projelere AB yardımı proje maliyetinin % 40'ı oranındadır. Kalkınmada öncelik taşıyan bölgelerde bu oran % 50 ye çıkar. Eğer bu amaç gençlerin tarıma kazandırılması amacı ile birleşirse, maliyetin % 45ini, bu proje az gelişmiş bölgeler için oluşturulmuşsa, % 55'ini topluluk karşılar.

2. Genç çiftçilerin tarımsal faaliyete alınmaları. 40 yaşın altında ilk defa tarımsal faaliyete başlayanlara ya 25 000 €, kadar tek bir prim veya bu prim miktarını geçmemek kaydıyla çiftlik kurma maliyetini düşürme amacıyla faiz sübvansiyonu verilir.

3. Eğitim. Kalite artışı, çevre ve ormancılık, mesleki beceri, uzmanlık, hijyen, hayvan refahı konularında bilgi aktarımı. Mesleki eğitimin amacı üreticilerin çiftliklerini daha iyi idare etmeleri, yeni ürün geliştirmeleri ve marka yaratmaları gibi konularda mesleki eğitim almalarını teşvik etmektir.

4.Erken emeklilik. İşletmesini 55 yaş ve üstünde devredene en çok 15 yıl ve yılda 15 000 €'ya kadar *(toplam 150 000 €'yu geçmemek kaydıyla)* 75 yaşına kadar para ödenir. Tarım işçileri için bu süre ulusal mevzuata göre normal emeklilik yaşına kadar olup en çok 10 yıldır. Devlet emekli maaşı veriyorsa ona belli bir oranda katkı da yapılabilir.

5. Az gelişmiş, avantajsız bölgeler ve çevre sınırlılığı getirilen alanlar. Üye ülkeler dezavantajlı alanların tespitini yapıp Komisyona bildirmek durumundadır. Dezavantajlı bölgelerin toplam alanı ülke yüzölçümünün %10'unu aşmaması gerekir. Dezavantajlı alanlar ile ilgili kriterler mevzuatlarda belirlenmiştir. Az gelişmiş alanlara bölgenin handikapının fazlalığına ve ürün çeşidine göre değişmek üzere 25-200 €/ha yardım yapılır.

Bu miktarın tayininde çevre sorunları ve işletmenin ekonomik yapısı da gözetilebilir. İyi çiftçilik uygulaması yapmak, en az 5 yıl minimum arazi miktarı kadar toprak işlemek gerekmektedir. Çevre kısıtlı bölgelerde ödeme 200 €/ha olabilir.

6. ***Tarımsal çevre önlemleri.*** İyi çiftçilik yapmak, doğal kaynakları, toprağı, genetik çeşitliliği, doğal kültür ve peyzajı korumak bu arada sayılabilir. Programa katılmayla ortaya çıkan masraf ve gelir kaybını karşılamak, bu tür yaklaşımları teşvik etmek için yıllık ürünler 600 €/ha., çok yıllıklar 900 €/ha, diğer şekillerde toprak kullanımı için 450 €/ha ödeme yapılır.

7. ***İşleme ve pazarlama yardımları.*** Tarım ürünlerinin işleme ve pazarlama aşamalarında gelişme yaratacak projeler Hedef 1 bölgelerinde azami %50, diğer bölgelerde %40 oranında Toplulukça desteklenir. Ancak perakende satışlara ve 3. ülke ürünlerinin işlenme ve pazarlanmasına yönelik faaliyetler bundan hariç tutulur.

8. *Ormancılık*. AB'de belediyeler veya bunların elindeki dernekler ile özel işletmeler tarafından işletilen orman işletmeleri desteklenmektedir. Bu yardım 40-120 €/ha kadardır. Burada, çevreye uyumlu ormanlaştırma, ekonomik, ekolojik ve sosyal değeri artıran yatırımlar ve orman ürünlerinin hasa işleme ve pazarlanmasını iyileştirici, endüstriyel işleme öncesi yatırımlar destek bulmaktadır. Ayrıca, orman ürünlerinin kullanım ve pazarlamasında yeni olanakların teşviki, ormanların sürdürülebilir ve etkin yönetimine yönelik konularda üyelerine yardım edecek derneklerin kurulması esas alınmaktadır.

Doğal nedenler ve yangından zarar gören ormanların iyileştirilmesi ve koruma mekanizmalarının kurulması önem taşımaktadır. Burada kuruluş masrafları için çiftçi ve derneklerine 25 yıl süre ile 725 €/ha, tüzel kişilere 185 €/ha ödenir. Orman kurma nedeniyle üzerinde orman kurulan alanlarda katlanılan gelir kaybını önlemek için 20 yıl süre ile yıllık prim ödenir. Ancak kamu ormanları için yıllık prim ödemesi olmaz. İlk 5 yılda yönetim masraflarına da katkıda bulunulur.

9. Uyum ve kalkınma önlemleri. Bunlar:

Arazi iyileştirmesi,

Yeniden parselleme,

Çiftlik yönetim hizmetlerinin kurulması,

Kaliteli ürünlerin pazarlanması,

Temel hizmetle,

Köy geliştirme, kırsal mirasın korunması,

Faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, alternatif gelir kaynakları,

Su kaynaklarının yönetimi,

Tarımsal kalkınma ile ilgili altyapı,

Turistik faaliyetler,

Çevre, hayvan refahı, tarım ilişkilerinin kurulması,

Üretim potansiyeli çeşitli nedenlerle zarar gördüğünde bunu düzeltme ve koruma,

Mali yönetim konularında yardımlar yapılmaktadır.

6.7 Ortak Tarım Politikasının Finansmanı *(FEOGA)*

OTP'nın finansmanı AB bütçesi içinde yer alan Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) tarafından yürütülmektedir. Böyle bir veya birkaç tarım fonunun kuruluşu Roma Antlaşmasında öngörülmüştür. Tarım politikalarının uyumunu sağlayacak ilk adım olarak tanımlanabilecek olan ve 14 Ocak 1962 tarihinde imzalanan 25/1962 sayılı tüzük ile FEOGA'nın da kurulması kararlaştırılmıştır.

5 Şubat 1964'de FEOGA'ya katılma koşulları belirlenmiş, 1 Temmuz 1967 tarihinden itibaren hububat, domuz eti, yumurta ve tavuk eti için ortak piyasa düzenlemeleri *(OPD)* oluşturulmuş ve hububatta ortak fiyatların uygulanmasına başlanmıştır. Zaman içinde çeşitli tarım ürünlerinin ortak piyasa düzenlerine alınmasına devam edilmiş, 1970'lerde ise tarımsal yapıların düzenlenmesi için FEOGA tarafından desteklenen programların uygulamasına geçilmiştir.

OTP'nın ana ilkeleri arasında bulunan ortak mali dayanışmanın sağlanması FEOGA'nın işlevleri ile başarabilmektedir. FEOGA tek başına ayrı bir fon değil, Topluluk bütçesinin bir bölümüdür. FEOGA harcamaları geçmişte bazı yıllarda toplam harcamaların beşte dördüne yakın bir tutara kadar yükselebilmiştir. Halen de bütçenin yarısı dolaylarına indirilmeye çalışılmaktadır.

FEOGA harcamaları başlangıçta yıllar itibariyle hızla artmıştır. Çünkü:

- Ortak Piyasa Düzenlemelerinden alınan ürünlerin sayısı gittikçe artırılmış,
- Topluluğun genişlemesi yeni ülkelerin de katılımı ile bütçeye gelen yük artmış,
- Tarımsal üretimdeki artışlar çeşitli yeni harcama kalemleri yaratılmasına yol açmış,
- Zaman içinde tarım ürünleri fiyatlarında kaydedilen yükselme ve yeni yardım yöntemlerine başvurulmaya başlanması masrafları artırmış,
- Topluluğun dış ilişkileri ve dış ticaret politikası çerçevesinde çeşitli ülkelere *(AKP ülkeleri, Hindistan, Yeni Zelanda gibi)* verdiği ticari ödünler de doğrudan OTP'nin yarattığı harcamalar olmamakla beraber- tarım ürünleri açısından bütçeyi etkileyen sonuçlar yaratmıştır.

FEOGA iki bölümden oluşmaktadır:

6.7.1 Garanti Bölümü

Topluluğun tarımsal pazar ve fiyat politikalarının yürütülmesi amacıyla yapılan ödemeler FEOGA'nın garanti bölümündedir. Bunlar, içerde üretim ve gelir yardımları ve ihracat sırasında yapılan yardımlar, müdahale alımlarının yürütülmesi için üye devletlerce alınan kredilerin faizinin bir bölümü, erken emeklilik, avantajsız bölgelerde ve çevre sınırlılığı olan alanlarda yapılan yardımlar, tarımsal çevre önlemleri, tarım ürünlerinin işleme ve pazarlamasının iyileştirilmesi konularındaki kırsal kalkınma yardımları ile Hedef l bölgeleri dışındaki bölgelerde yukarıda sayılanların dışında kalan diğer kırsal önlemlerine eşlik eden kırsal kalkınma yardımları, bazı veterinerlik harcamaları, parasal rezerv ve OTP ile ilgili bilgi akışı ile ilgili önlemlere harcama yapar.

6.7.2 Yönlendirme Bölümü

Eskiden tarımsal yapı politikasının yürütülmesi için, bu alanda yapılan projelerin maliyetinin %25-40'ı oranında bir katkıda bulunurken, halen Hedef l bölgelerinde tarımsal konulardaki Garanti bölümü tarafından karşılanmayan kırsal politika uygulamalarının finansmanını sağlar.

FEOGA harcamalarının %5'i idari harcamalar, %95'i faaliyet harcamalarıdır. Yönlendirme harcamaları geçmişte tarım kesimine yönelik harcamaların %2 kadarını oluştururken 20001i yıllarda %10 oranının üstüne çıkmıştır. Yapısal harcamalar zaman içinde toplam harcamalardan da daha hızlı artırılmıştır. 1994-1998 arasında tarıma yönelik toplam harcamaların 38.218 milyon ECU'den *(yaklaşık %17.2 artarak*) 44.822 milyon ECU'ye yükselmesi ve bütçe harcamaları içindeki payının yüzde ellilerin altına inmesi öngörülmüştür. Aynı yıllarda yapısal önlemler için verilen FEOGA Yönlendirme Bölümü harcamaları ise 3.609 milyon ECU ve *(%21.5 artarak)* 4.385 milyon ECU'ye çıkmıştır.

Yapısal önlemlerin finansmanı ise *(1962 yılında kurulan)* Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu, *(1975 yılında kurulan)* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve *(1979 da kurulan)* Avrupa Sosyal Fonu tarafından finanse edilmektedir, 1.11.1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile kurulan Kohesion Fonu çevre konusundaki projelerle, Yunanistan, İrlanda, İspanya ve Portekiz'de Avrupa çapında ulaştırma ağı kurulması projelerine katkıda bulunmayı öngörmektedir.

FEOGA Yönlendirme Bölümü projelere yardımda bulunurken şu amaçları dikkate alır:

- Tarım ve orman yapısının, tarım ve orman ürünlerinin işleme ve pazarlama yapısı da dahil olmak üzere iyileştirilmesi, tarımın doğal nedenlerle zarar görmesine karşı denge sağlanmasına katkı,
- Tarımsal üretime yeni bir şekil verilmesi ve çiftçiler için ek işlerin teşviki,
- Çiftçilere uygun bir yaşam standardı sağlanmasına katkı,
- Kırsal alandaki sosyal bağların geliştirilmesine ve çevre korunmasına ve kırsal alanın eskisi gibi korunmasına katkı.

AB bundan sonraki genişlemesi için Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan yeni demokrasilerin karşılaşmakta oldukları, başta altyapı, çevre, verimli sektör ve insan kaynaklan gibi konulardaki temel gelişme ihtiyaçlarını karşılayacak bir dayanışma içine girmektedir. Katılma öncesi stratejiyi güçlendirmenin önemine dayandırılarak aday ülkelere katılma öncesi yardım yapılmaktadır. Katılımdan sonra Yapısal Fon programları ve Uyum Fonu projeleri katılma öncesi yardımların yerini alacaktır. Komisyon yeni üyelere 38 milyar ECU tahsis etmeyi, 2000-2006 yılları arasında katılma öncesi 7 milyar ECU vermeyi kabul etmektedir. Bu dönemin sonunda yeni genişleme için yapılacak yapısal transferler düzeyi Topluluğun toplam yapısal harcamalarının % 30'u dolaylarında olacaktır.

6.8 Geçmişten Bugüne Ortak Tarım Politikası

Roma Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra üye ülkeler arasında tarım politikalarının uyumlaştırılması için neler yapılacağı konusunda çalışmalar başlamış ve iki yıl içinde Komisyon tekliflerini getirmiştir. 1962 yılında ilk piyasa düzenlemelerinin hangi ürünleri kapsayacağı karara bağlanmış, 1964 yılında Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu *(FEOGA)* kurulmuş, 1966-1968 yılları arası da, belli başlı ürünler için piyasa düzenlemelerinin başladığı bir dönem olmuştur. Bu şekilde 1970 yılında bitmesi gereken Geçiş Dönemi 1968 yılında tamamlanmıştır.

Geçiş Dönemi tarım politikası kararlarının alınmasında büyük güçlüklerin yaşandığı, tarımda reform gereksiniminin büyük çapta kendisini gösterdiği bir zaman kesiti olmuştur. 1968 yılında tarımsal yapıların iyileştirilmesini öngören Mansholt Planı hazırlanmış, yetmişli yıllar tarımsal yapılan düzenleyici çabalara ağırlık verilen bir

dönem görünümü kazanmıştır. 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın katılması ile ilk genişlemesini yapan AT'da tarımsal yapı ve üretim deseninde de değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Yetmişli yıllar dünya tarım ürünleri arzının yetersiz, talebin fazla olduğu, dolayısıyla tarım ürünleri fiyatlarının arttığı yıllardır. Petrol şoku da buna eklenince tarım politikalarının yeniden gözden geçirilmesi, yani önlemler alınması yoluna gidilmiştir. Toplulukta yükseltilen tarım ürünleri fiyatları üretimde büyük artışlar yaratmaya başlamıştır. Özellikle süt sektöründe ortaya çıkan aşırı üretimi frenlemek için başvurulan süt hayvanını kesenlere prim vermek, süt tozunun hayvan yemlerine katılması, üretim fazlalarının düşük fiyatlarla dünya piyasalarına sürülmesi, gıda yardımı olarak açlık çeken ülkelere ulaştırılması gibi önlemlere karşılık ürün dağlan büyümüştür. Topluluğun ilk genişlemesi ile yeni ürünlerde de kendine yeterlilik oranı artmıştır. Aşırı üretimin finanse edilmesi bütçeye büyük yük getirmiş, bu yükün daha çok bazı ülkeler tarafından taşınmakta oluşu bu ülkelerin itirazlarına neden olmuştur.

Bu yüzden 1970'lerin sonu, tarım politikalarının değiştirilmesi, bu politikalardan doğan sorunların çözümüne yönelik önlemler geliştirilmesi arayışları ile geçmiştir. 1981 yılında Yunanistan'ın da tam üyeliği ile yeni bazı ürünler daha OTP kapsamına alınmış, harcamalarda değil kısılma, artış olmuştur. Yeni reformlar yapılması isteği yoğunluk kazanmıştır.

Bu baskıların etkisi ile 1982/83 pazarlama yılında hububat için garanti eşiği sistemi getirilmiştir. Bu uygulama Topluluk için belirlenen toplam üretim miktarının üstüne çıkıldığında ürünün fiyatının düşürülmesi şeklinde olmaktadır. Bu ürün grubunu üreten tüm üreticilerin üretim artışlarından sorumlu olmaları görüşünden hareketle, bu fiyat indirimi bir "ortak sorumluluk vergisi" olarak kabul edilmektedir. Zaten aynı uygulamaya 1977 yılından itibaren süt üretiminde de gidilmiş, 1984/85 yılından itibaren makarnalık buğday için aynı sistem geçerli olmuştur.

Gene 1984/85 yılında süt üretiminde her üye ülkeye üretim kotaları konulmuş, üye ülkeler de üreticiler veya mandıralar itibariyle kotaları dağıtmışlardır. İşlenmiş *(şeftali konservesi, kuru üzüm, kuş üzümü)* meyve ve sebzeler için garanti eşiği, domates salçası armut konservesi için kota uygulamaları bunu izlemiştir. Ayrıca genel eğilim tarım ürünleri fiyatlarının artık artırılmaması, hatta zaman içinde yavaş yavaş geriletilebilmesi şeklindedir.

Üretimi azaltmaya yönelik bu yaklaşımlar satılamayacak, depolanacak, daha sonra ucuz fiyatlarla dışsatımı yapılacak ürünlerde bütün bu işlemler için gerekli harcamalar yerine baştan üretimini kısan üreticiye ödeme yapılması esasına dayanmaktadır. Bu şekilde ödenecek tazminatlar Topluluk bütçesine daha az yük getirebilecektir. Ayrıca çevre korunması ortak politikası çerçevesi içinde düşünülen gübre kullanımını kısıtlayıcı politikalar da dolaylı olarak verimi azaltıcı etkiye sahiptirler.

Konuyu biraz daha basite indirgemek için, dört dönem halinde gelişmeler özetlenebilir. İlk dönem ortak politikaların oluşturulduğu Geçiş dönemi, diğerleri ise farklı yönlerde reform arayışlarının sürdüğü diğer üç dönemdir. Topluluğun kuruluşundan itibaren yaşanan sorunlar ve kaydedilen gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

6.8.1 İlk Dönem (1958-1968)

OTP kurallarının oluşturulması: Bu dönemde OTP'nın temelleri atılmış, ancak bu Geçiş Dönemi içinde üye ülkeler kendi ulusal politikalarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

6.8.2 İkinci Dönem (1968-1981)

Bu dönem çok değişik olaylar ve gelişmelerle karakterizedir.

Fiyat ve pazar politikalarının ağırlık kazanması: OTP'nın ilk yılları I. Dönemde zor koşullarda geçen görüşmeler ve pazarlıklar sonrası oluşturulan yüksek fiyatlar yoluyla tarım kesiminin desteklendiği bir dönemdir. Dışa *(üçüncü ülkelere)* karşı korunma ve yardımlar da birer politika aracı olarak kullanılsa da, temel uygulamalar çiftçi gelirini ve üretimi artırmaya yönelik olarak yüksek belirlenen fiyatlara dayandırılmıştır.

Mansholt Planı (1971-75 arası yapısal önlemler): Tarımsal yapının sorunlarının verimliliği ve çiftçi gelirlerini olumsuz etkilemesinin önüne geçmek, tarım ve diğer sektörler arasındaki gelir farklılığını azaltmak ve kırsal alanların nüfusunun azalmasının önüne geçmek için ilk önlemler alınmaya başlanmıştır.

Petrol krizi: 1974 ve daha sonra 1978 -79 yıllarında ortaya çıkan petrol krizleri ile düşen konjonktürden Topluluk da etkilenmiş, artan üretimine karşın ihracatta yaşadığı darboğazlar stoklarının artmasına yol açmıştır.

Enflasyon - issizlik sarmalı*:* Dünya ekonomisindeki krizin beraberinde getirdiği issizlik ve enflasyon tarım kesimim de etkilemiş, artan bütçe yüküne rağmen, tarım desteklemelerde öncelikli sektör olmuştur.

Fiyat baskısı (özellikle 1970lerin sonu): Tarım ürünleri fiyatlarındaki artış bir taraftan üretim artışını teşvik edici rol oynarken, diğer taraftan tüketicilerin dünya fiyatlarına göre yüksek fiyatlar ödemelerine, böylece hem bütçeden (yani vergi mükelleflerinden), hem de tüketicilerden tarıma transfer yapılmasına yol açmıştır. Fiyatlar yoluyla harcamaların artması bununla da kalmamış, stok maliyetleri de yüksek saptanan fiyatlar yüzünden yükselmiştir.

Genişlemeler*:* 1973 yılında İngiltere,Danimarka ve İrlanda'nın katılımı ile sadece koyun, keçi eti gibi daha önceden Ortak Piyasa Düzenlemeleri içine girmeyen yeni ürünler için düzenleme arayışı başlamakla kalmamış, daha önceden hesaplanması yapılmayan ülkelerin bütçeye net transferleri konusu da gündeme getirilmeye başlanmıştır.

Ortak mali sorumluluk vergisinin getirilmesi*:* Üretim arttıkça ortaya çıkan sorunlar üretime katılan her üreticinin sorumluluğunu da beraberinde getirdiğinden ve fazla üretenin az üretene göre üretim artışında daha fazla katkısı bulunduğundan, kimi ürünlerde *(şeker ve süt gibi)* fiyatlarda oransal olarak otomatik bir indirim yapılmaya başlanmış ve bu indirim ortak sorumluluk vergisi olarak tanımlandırılmıştır.

Reform ihtiyacı: Bir taraftan ürün fazlaları ve stoklar, diğer taraftan artan harcamalar ve bunun tarım dışı kesimlerde yarattığı tedirginlik OTP kurallarında bir değişiklik yapılması yönünde bir arayışı gündeme getirmiştir.

6.8.3 Üçüncü Dönem (1981-1992)

Üçüncü dönem tarım politikalarına ilişkin olarak geçen sancılı yılları kapsamaktadır. Bu dönemle ilgili belli başlı sorunlar şu şekilde özetlenebilir:

- *Aşırı üretim:* Bir önceki dönemde başlayan verimlilik ve dolayısıyla üretim artışları üçüncü dönemde artarak ve yarattığı sorunlar büyüyerek sürmüştür.

➢ *Bütçe zorlukları:* Üretim fazlaları ve uygulanan politikalar yapılan harcamaları o kadar artırmıştır ki, bütçenin yıllara göre değişmekle beraber, önemli bir kısmı tarıma ayrılmakta ve harcamaların finansmanı gittikçe zorlaşmaya başlamıştır.

➢ *Süt kotaları (1984):* Ortak sorumluluk vergisi uygulaması ve ona eşlik eden süt ineği varlığını azaltmaya yönelik yapı politikası önlemleri ile geriletilemeyen süt ve ürünleri üretimi ve dolayısıyla satışı, üreticilerin bütün itiraz ve kota konulmasını engelleyici çabalarına karşın, kotaya bağlanmıştır.

➢ *Genişlemeler:* Bu dönemde de Topluluğun genişlemesi sürmüş, önce Yunanistan *(1981)*, daha sonra İspanya ve Portekiz *(1986)* üye olmuşlar ve yeni Akdeniz ülkelerinin katılımı ile piyasa düzenlemeleri içine katılan ürünlerin sayısı da artmıştır. Bu da yeni harcama kalemlerini beraberinde getirmiştir.

➢ *1988 reformu:* Topluluk içinde ortaya çıkan sorunların yanı sıra 1986 yılında başlayan GATT- Uruguay Görüşmeleri, Topluluğun tarım ürünleri ihracatçısı üçüncü ülkelerin baskısı altında reform arayışlarını düşünceden uygulamaya geçirmesi ile sonuçlanmıştır. Bu çerçevede birçok önlem alınmıştır.

➢ *Garanti eşiği:* Üretim fazlası verilen ürünlerde belli bir üretim miktarı eşiği aşıldıktan sonra fiyatların ve/veya yardım miktarlarının düşürülmesi işlemidir. Kotadan farkı, garanti eşiği miktarı aşıldıktan sonra da müdahale alımlarının sürmesi, ancak fiyat ve yardım miktarlarında indirime gidilmesi şeklindedir.

➢ *Bütçeyi dengeleyici unsurlar :* Tarıma yönelik harcamalardaki yıllık artışı GSMH artışının %74ünü geçmemesi ve harcamalardaki artışa bir sınır getirilmesi, harcamaların bütçedeki miktarları aşmaması için getirilen Erken Uyarı Sistemi ile Komisyona bu alanda önlem geliştirme görevi verilmesi, kur dalgalanmalarına karşı ihtiyat akçesi oluşturulması, stokların elden çıkartılması için kurallar oluşturulması gibi önlemler bu arada sayılabilir.

➢ *Arazilerin boş bırakılması:* İsteyen üreticilerin ortak piyasa düzenine tabi ürünlerin üretiminden vazgeçmeleri, gerekirse bu arazileri boş bırakmaları durumunda "set-aside" yardımından yararlandırılmaları, bu şekilde ürün fazlalarının önüne geçilmesi öngörülmüştür.

➢ *Üretimin azaltılması:* Üretim fazlası veren ürünlerde girdi kullanımını azaltma yoluyla verimini azalttığını ispatlayan üreticilere parasal ödemede bulunularak üretimin azaltılması teşvik edilmiştir.

➢ *Üretim türünün değiştirilmesi:* Ürün fazlası vermeyen ve üretimi artırılmak istenen ürünlerin üretimini teşvik etmek amacıyla üye devletlerce uygulanacak projeler çerçevesinde verilecek parasal yardımların %25inin Topluluk bütçesinden ödenmesi kararlaştırılmıştır.

➢ *Erken emeklilik:* İsteyen üreticinin işletmesini devretmesi ile normal emeklilik yaşından önce emekli olma projesi geliştirilmiş, böylece tarımda çalışanların sayısının azaltılması, genç çiftçilerin önünün açılması ve tarım nüfusunun gençleşmesinin sağlanması, işletmelerin büyütülmesi gibi amaçlara ulaşılması öngörülmüştür.

➢ *Sıkı fiyat politikası (1988/89 da ECU olarak 1988 sonuna kadar ise ulusal paralarla)* aynı veya azalacak, yeni agromoneter uyumla ikinci yarıda enflasyon oranının *(ulusal paralarla)* altında bir fiyat artışı, ortak sorumluluğun genişlemesi ve artması için yeni stabilizatörler *(üretim/müdahale için garanti eşiği miktarının daraltılması-ortak sorumluluk vergisinin artırılması, müdahale fiyatı veya yardımların düşürülmesi -1988* müdahale yükümlülüğünde azaltılma, aylık fiyat artışlarında azalma *(hububat, pirinç, kolza, ayçiçeği)* öngörülmüştür.

6.8.4 Dördüncü Dönem ve Sonrası (1992+)

1992 reformu ile fiyat politikasından yardım ağırlıklı politikalara kayma başlamıştır. Bu reform 1988 reformlarının bir devamı olduğu gibi, Uruguay Görüşmelerinin beraberinde getirdiği taahhütlerin hayata geçirilmesi ile de ilgilidir.

Üretimin kısıtlanması: Fiyat desteklerinin azaltılması, düşen fiyatlar nedeniyle çiftçi gelirlerindeki azalmanın yardımlar yoluyla telafi edilmesi, ama yardımların üretimde azaltma (zorunlu nadas) koşuluna bağlanarak üretimde, dolayısıyla stoklarda bir azalma sağlanması amaçlanmıştır Yağlı tohumlarda fiyatlar dünya fiyatları düzeyine indirilmiş, telafi edici yardımlarla üreticinin üretime devamı sağlanmaya çalışılmıştır. Sığır etinde ekstansif üretim yapanlara, kesim mevsimi dışı kesim yapanlara prim ödemeleri başlamıştır.

Hayvancılığın korunması için yardım mekanizmaları güçlendirilmiştir: Bu nedenle çeşitli belli koşullara bağlı olarak prim uygulamalarına gidilmiş, ayrıca daha az avantajlı bölgelerde hayvancılığı teşvik primleri konulmuştur.

Yan önlemler: İşletme arazileri içinde ağaçlık alanlar oluşturulması, erken emekli olacaklar için yeni düzenlemeler yapılması, tütün piyasalarının düzenlenmesi,

bir entegre yönetim ve denetim sistemi oluşturularak bilgi akışı sağlayacak veri bankalarının kurulması ve Topluluk yardımlarının bu şekilde denetlenmesi esası getirilmiştir.

DTÖ taahhütlerini gerçekleştirici kararlar: Bu amaçla ihracat ve ithalata lisans getirilmesi, ihracat sübvansiyonlarında ve gümrüklerde yapılacak indirimler belirlenmiş, iç desteklerdeki azalma programa bağlanmıştır.

Genişlemeler: 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımı ile tarım politikası kararlan değişmemekle beraber, bu ülkeler için düzenlemeler getirilmiştir.

Gündem 2000: Tarıma yönelik harcamaların Topluluk bütçesinin yansını oluşturmaya devam etmesi, tarım ve çevre ilişkilerinin artan önemi, BSE krizi ile önemi bir kez daha anlaşılan ürün güvenirliği ve tüketici haklan, DTÖ Dokuzuncu tur görüşmelerine yönelik hazırlıklar, AB üreticilerinin dünya ile rekabetinin artırılması kaygıları Gündem 2000'in kapsamını oluşturmuştur.

Doğrudan ödemeler: Reform çerçevesinde doğrudan ödemelere ağırlık verilerek harcamaların kırmızı kutudan mavi kutuya aktarılmasına çalışılmakta, bu sayede fiyatların da düşürülerek üreticiye rekabet gücü kazandırılması öngörülmektedir.

Çevre önlemleri: Yardımların çevre ile ilişkisi kurularak, hem üretimde bir azalma, hem çevre korunmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Kırsal kalkınma: Bir taraftan bölgeler arsası gelişmişlik farklarının azaltılması, diğer taraftan tarımsal faaliyetin gerçekleştiği ortamın iyileştirilmesi ve çiftçilerin refah düzeylerinin artırılması, bütün bunların da ötesinde sınır getirilen tarıma yönelik yardımların başka bir kalem altında sürdürülebilmesini sağlayıcı bir ortam yaratılması açısından kırsal kalkınma bir can yeleği gibi sarılman bir konu haline gelmiştir.

Yeni genişleme hazırlıkları: Yeni adayların katılıma hazırlanması için bir taraftan mevzuat uyumu çalışmalarının desteklenmesi, diğer taraftan aday ülkeleri tam üyeliğe hazırlayacak yapısal değişimlerin gerçekleştirilebilmesi için çalışmalar yapılması gündemdedir. Bunun için "Tarım ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programı" *(SAPARD)* oluşturulmuştur. Topluluğun tarım fonu FEOGA'nın Garanti Bölümü tarafından finanse edilmesi kararlaştırılan program çerçevesinde aday ülkelere destek sağlanacaktır.

Reform arayışlarının sürdürülmesi.: Bir taraftan tarım kesimindeki henüz çözümü bulunamamış sorunlar ve yeni DTÖ Görüşmeleri hazırlıkları, diğer tarafta yeni genişlemelerden sonra tarım alanında yeni sorunların ortaya çıkmasının önüne geçecek arayışlar, OTP reformunun reformu arayışlarını da beraberinde getirmektedir.

6.9 AB'de Uygulanan Ortak Tarım Politikasının Değerlendirilmesi

OTP, oluşturulması ile beraber yetersizlikleri görülen, bu nedenle sürekli değişime maruz kalan, tarımsal yapı ve tarım ürünleri piyasalarında değişen koşullarla da yeni reformlarla desteklenmesi veya bazı kısıtlamalarla düzenlenmesi gereken, çok kapsamlı, ama bir o kadar da sorunlu bir politika alanı olmuştur. 2000'li yıllarda küreselleşme baskısı ve yeni adayların katılımıyla harcamalarda artış olmaması için kuralların konulmasında değiştirilen stratejilerle yeni politika önlemleri arayışları sürdürülecektir.

Başlangıçta büyük ümitlerle planlanan OTP'nın ortaya çıkardığı sonuç beklenenden çok farklıydı. Aslında Alman ve bir ölçüde İtalyan çiftçisini korumak için fiyatların yüksek saptanması yoluna gidilmişti. Almanya'nın bu konudaki ısrarı büyük çiftçilerin çıkarlarını gözetme politikasını sürdüren Çiftçi Birliği'nin *(Bauernverband)* eylemleri ve baskılarından kaynaklanmaktaydı. Ama bu durum daha çok Fransız ve Hollanda'lı çiftçilerin yararına olmuştur. Özellikle başlangıçta Fransa'da verimlilik daha düşükken, OTP sayesinde yükselmiştir.

Örneğin 1956/59'da F.Almanya'da buğdayda verimlilik 3200 kg/ha iken Fransa'da 2400 kg/ha di. Oysa 1998 yılında buğday verimliliği bu iki ülkede sırasıyla 7210kg/ha ve 7750 kg/ha, olmuştur. İneklerde süt verimi yine 1958/59 üretim yılında bu iki ülkede sırasıyla 3300 kg/baş ve 2300 kg/bası iken, 1998'de verimlilik sırasıyla 5671 kg/baş ve 5522 kg/baş olmuştur.

Ancak bu verimlilik artışı Topluluğun başına büyük bir dert olmuştur. Çünkü verimlilik artışı, beraberinde destekleme ödemelerinin de artışı da yükselmiştir. AB'deki tüketiciler, tarıma uygulanan bu destekleme politikalarının yükünü üstlenmiş durumdadırlar. Yeni katılacak üye ülkelere uygulanacak yardımlar da düşünüldüğünde tüketicinin üzerindeki yük daha da artacaktır.

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye'de Deri Sanayiinin sorunlarının incelendiği bu çalışmada Deri sanayinin yanında hayvancılığımızın içinde bulunduğu durum da değerlendirilmiştir. Zaten hayvancılığımızın durumunun gün geçtikçe kötüleşmesi, deri sanayiini de olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle hayvan sayısında görülen azalmalar Deri ithalatını gündeme getirmiştir. Çünkü Türkiye'de kurulu bulunan Dericilik sanayi oldukça gelişmiş ve Dünya piyasalarında söz sahibi olmuştur. Ancak hammaddenin yetersizliği bu sanayiinin kapasite kullanımını artırabilmek ve ihraç sözleşmelerini yerine getirebilmek için ithalatın yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Yani sektör hem ithalatçı hemde ihracatçı bir sektördür. Yeterli ve kaliteli hammadde yurtiçinden sağlandığı taktirde ithalat için döviz yurtdışına ödenmeyecek ve Dericilik sanayinin ülke ekonomisine katkısı daha fazla olabilecektir. Bu amaçla aşağıda sıralanan önlemlerin yerel ve ülkesel bazlı olarak dikkate alınması gereklidir.

Yerel önlemler; Deri sanayinde ortaya çıkan atıklar deri parçaları, yağlar, leş, kıl, yün, et parçaları vb.dir. Çorlu Belediye çöplüğüne kontrolsüz bir şekilde atılmaktadır. Bu katı atıklar yoğun organik atıklar ve kimyasal maddeler içermektedir. Bunların kontrolsüz bir biçimde belediye çöplüğüne atılması çevre sağlığı için tehdit unsuru oluşturmakta ve ayrıca yağmur sularıyla yer altı suyuna karışması mümkün olmaktadır.

Deri Sanayinin katı atıklarının organik olması ve ağır metal içermesinden dolayı belediye çöplüğüne kontrolsüz atılmasına izin verilmemesi gerekmektedir. Belediye deri sanayicilerine özel katı atık çöplüğü için yer tahsisi yapabilir ve sanayicilerin burada gerekli önlemleri aldıktan sonra atık atmalarına izin verebilir. Arıtma tesisi kooperatifleri katı atıklarıyla ilgili önlemleri de almalaı ve katı atıklarla ilgili giderleri ve yine kendileri karşılamalıdırlar. Beldeiyenin sanayicilerden aldığı çöp vergisinin tamamı bu işin finansmanında kullanılabilir.

Deri sanayinin yoğun kimyasal madde kullanımı nedeniyle işçi sağlığı açısından riskli bir sektördür. Her işletmede sorumlu doktor uygulaması yerine kooperatifin istihdam edeceği bir doktor ilk yardım açısından faydalı olabileceği gibi işletmelerin sağlık harcamalarının da düşmesine yardımcı olabilir.

Ülkesel Önlemler; Deri ihracatının büyük bir bölümü Laleli piyasasından yapıldığından şu an arıtma tesisinin yeterli olup olmadığına pek bakılmamaktadır. Ancak deri sanayi uzun vadede çevre standartlarıyla ilgili uygulamalardan olumsuz etkilenebilir. Bu nedenle şimdiden yapısal önlemlerin alınarak sürdürülebilir dericilik veya diğer deyişle eko dericilik gerçekleştirilmelidir. Sektörün geleceği önemli ölçüde bavul ticaretine bağlı olduğundan kısa ve uzun vadede çeşitli pazarlama sorunları yaşanması kaçınılmazdır. Özellikle son yıllarda bavul ticaretinde yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle kalite, marka ve çevresel kurallara uygun üretim ve yöntemlerin uygulanması sektörün geleceği açısından son derece önemlidir.

Deri Sanayinin en önemli girdisi olan ham derinin temininde en büyük engel hayvan hastalıkları olmaktadır. Bu konuda sektörü rahatlatacak Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın hazırladığı, 3285 sayılı Hayvan sağlığı ve Zabıtası Kanunu'nda yapılacak değişiklik tasarısının bir an önce TBMM'ye sevk edilmesi gerekmektedir.

Çevreye uygun üretim yapılmasının sağlanması ve bu anlamda Çevre Kanunu ve yönetmeliklerin eksiksiz ve tavizsiz olarak uygulanmasının temin edilmesi ve çevreye saygılı üretim yapan kuruluşlar için başta elektrik olmak üzere sübvansiyonların acil olarak devreye sokulması gerekmektedir.

Türkiye hayvancılığının sorunlarının çözülmesi, kalkındırılması ve bu işten kazancını sağlayan özellikle küçük çiftçilerin daha fazla fakirliğe itilmeden korunması için pazarlama, finans, teşvikler ve siyasi görüşlere göre şekillenen politik tercihler ilişkin sorunların çözümüne yönelik eylemlerin en kısa sürede hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu temel sorunlar yanında, damızlık hayvan, kaliteli yem, sağlık, örgütlenme ve üretim planlaması, işletme büyüklüğü, altyapı, eğitim ve teknik eleman desteği de hayvancılık sektörümüzün diğer önemli sorunlarıdır. Tüm bu sorunların çözümü ve hayvancılık sektörünün hak ettiği değeri ve saygınlığı kazanabilmesi için Tarım Bakanlığı, üniversite ve diğer araştırma kuruluşları ile hayvancılık sektörünü temsil eden sivil toplum kuruluşlarının işbirliği kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

"Anonim, 2001,Tarımda Yapısal Uyum, Destekleme ve Uluslararası Piyasalara Entegrasyon", 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİK Raporu, Ankara

Anonim, 2004, "DTM ve TKB Kayıtları" , Ankara

Çakmak, E.H., Kasnakoğlu, H., Akder, A.H., 1999, "Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye", TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/99-12/275, İstanbul

DİE, 2003 "Türkiye İstatistik Yıllığı" 2003, Ankara

DİE, 2004 " Tarımsal Yapı ve Sorunlar " 2004, Ankara

Doğan,A ve Asil,N.,1996, Deri Giyim Sanayiinde Faaliyet Gösteren Üç İşletmede Bir Verimlilik Göstergesi Olarak Kayıp Zamanlar, MPM, Yayın No:582, S.8, Ankara

Eraktan, G., 2001, "Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası", Uzel Yayınları, ISBN 975-8437-01-1, İstanbul

Ertuğrul, C. Ve Günaydın G., 1999, "Dünya'da ve Türkiye'de Tarım Politikalarına Yeni Yaklaşımlar" TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım Haftası 99 Sempozyumu 7-8 Ocak 1999, Ankara

İnan, İ.H.,,2001 "Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği" Genişletilmiş ve Yenilenmiş Beşinci Baskı, Yayın Kodu: ISBN 975-93281-0-0, Avcı Ofset, İstanbul

İnan ve Gaytancıoğlu, 1998, "Türk Tarım Politikaları ve Üreticiye Yansımaları" Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi Sayı: 167, Kasım 1998 sayısı, Ankara

Kazgan, G., 1983, "1980 Sonrası Yıllarda Yapısal Uyum Politikaları ve Tarıma Etkilerinin Toplumsal Ekonomik Sonuçları", TMMOB Tarımsal Destekleme Politikaları: Sorunlar- Çözümler, Tarım Haftası 93 Sempozyumu, Ankara

Kubaş, Ahmet.,"Trakya Bölgesindeki Tekstil, Deri ve Yağ Sanayi İşletmelerinin

Çevresel Etki Analizi",T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998, Tekirdağ

Kubaş, A., İnan, İ.H., "Sürdürülebilir Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü:Çorlu Deri Sanayicileri Arıtma Tesisi Kooperatifleri Örneği", XVI. Milletlerarası Kooperatifçilik Kongresi, ISBN: 975-7604-23-2, Türk Kooperatifçilik Kurumu, 3-6 Kasım 1999, Ankara

Kutlu, H.R., Gül, A., Görgülü, M., 2004, "Türkiye Hayvancılığının Sorunları ve Çözüm Yolları", Türkiye Yem Sanayicileri Birliği Yem Magazin Dergisi Sayı, 35-36-37, Ankara

Mortan, K., 1998, "Dünya Ekonomisi" TC Anadolu Üniversitesi Yayınları No : 1042, Açıköğretim Fkültesi Yayınları No: 570, Eskişehir

OECD, 2002, "Agricultural Policies in OECD Countries-Monitoring and Evaluation" ISBN 92-64-19764-8, France

Onur, G.,1993, Deri Konfeksiyon Ürünlerinin Hedef Pazarlara İhraç İmkanları, S.17-27, İGEME, Ankara

Ören, N., 1994, "Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası Uygulamaları, Bu Uygulamalar Sonucu Ortaya Çıkan Üretici ve Tüketici Transferi Ve Bunun Çukurova Tarımına Etkileri (Yayınlanmış Doktora Tezi), Adana

Ören, N., 1998, "Cumhuriyet Dönemi Tarım Politikaları", TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye Tarımı ve Sempozyumu, 15-16 Ekim 1998, Ankara

Özkaya, T., Oyan, O., Işın, F., Uzmay, A., 2001 "Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikaları Dünü-Bugünü-Geleceği" Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları Yayın No:208, Ankara

Özkaya, T., 2002, "Küreselleşme ve Türkiye Tarımı : Tehditler veya Fırsatlar", V.Tarım Ekonomisi Kongresi, Erzurum

Seyidoğlu, H., 1996, "Uluslararası İktisat", Geliştirilmiş 11.Baskı Güzem Yayınları, İstanbul

Şahinöz, A., 1997, "GATT Tarım Anlaşması ve Türkiye" AB ve GATT Karşısında Türk Gıda Sektörü, SETBİR Yayınları, İstanbul

TÜGİDER, 2002, "Tarım ve Gıda Ürünleri Dış Ticaret Raporu", Tüm Gıda İthalatçıları Derneği Adına Mavi Gıda Gözetim ve Danışmanlık AŞ., Ankara

Topuz F, 2000 " Türkiye'de Hayvancılığın Durumu ve Fiyat Dışı Destekleme Uygulamaları " Ankara, 2000

Yeni, R., Dölekoğlu, Ö.C., 2003, "Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri", Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 98, ISBN 975-407-123-3, Ankara

http://www.itkib.org.tr/hedef/200111-kasim

Anonim, 2003., http://www.turkishleather.com/trk/boursa.asp

http://ekutup.dpt.gov.tr/imalatsa/oik537.pdf, (DPT, 2000)

http://www.telerehber.com/scl03tkr.htm#bas

Anonim 2004, "Tarım Bakanlığı Kayıtları", http://www.tarım.gov.tr

ARAŞTIRMA KAPSAMINDA GÖRÜŞÜLEN FİRMALARIN BİLGİLERİ

AKAYDIN DERI VE TEKSTIL URUNLERI URETM.PAZ.
Fusunoglupasa Cad. Kaptan APt. B Blok Corlu/TKRD. Tel(282) 651 56 33 Fax: 654 26 62

AKDER DERI SAN. LTD.STI.
Yeni Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Tel(282) 686 11 44 Fax: 686 11 66

AKER DERI SAN. LTD.STI.
Yeni Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Telefax: (282) 686 19 15

AKGÖL DERI SAN LTD.STI.
Yeni Tabakhaneler Mevki. Çorlu / TKRD. Telefax: (282) 686 19 23

ALCAN DERI SAN.LTD.STI.
Demiryolu Cad. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 61 Fax: 686 1862

ALDER DERI SAN.LTD.STI.
Yeni Tabak.Mevki Kuzey Cad. No.7 Çorlu/TKRD. Telefax:(282) 686 19 58

AS DERI SAN.LTD.STI.
Eski Tabakhaneler Mevki No.28 Çolu / TKRD. Telefax:(282) 686 18 70

ASTI KURK
Hidiraaga Mah. Tren Yolu Cad. No:9 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 547 4057 Fax: 547 9170

ASPEL DERI SAN.LTD.STI.
Eski Tabakhaneler Mevki No.2 Çorlu / TKRD. Telefax: (282) 686 18 97

BASARAN DERI SAN. LTD.STI.

E.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 39 Fax: 68620 71

BIRSINLER DERI SAN.A.S.

Yeni Tabakhaneler Mevki Kuzey Cad. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 73 Fax: 686 18 94

BONAPART DERI

Yeni Tabakhaneler Mevki Kuzey Cad.Hidiraga Mah.No:7/Corlu/TKRD. Tel:(282) 686 13 34 Fax: 686 46 26

ÇELIKOGLU DERI SAN. LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Istasyon C. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 20 84 Fax: 651 87 15

ÇORLU DERI SAN. LTD.STI.

E.Tabakhaneler Mevki No.14 Çorlu / TKRD. Telefax: (282) 686 19 84

DALGIÇLAR DERI SAN. LTD.STI

Y.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 28 Fax: 686 21 76

D.Ç.K. DERI SAN. LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey Sk. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 65 Fax: 686 20 66

DERSAN DERI SAN.LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey C. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 52 Fax: 686 18 54

EFTA DERI A.S.

Çorlu Suyu Kars. No.26 Çorlu / TKRD. Tel: (282) 686 20 81 Fax: 686 20 81

EGE DERI

Resadiye Mah. Mandiraci Cad. 2.Aralik No:15 Corlu/TEKIRDAG Tel:(282) 654 88 76

EGEM TURIZM GIYIM SAN. A.S.

Kolordu C.No.11/C TKRD. Tel: (282) 262 49 25 Fax: 260 01 21

EKIN DERI SAN. LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey C. No.31 Çorlu / TKRD. Telefax:(282) 68622 75

ENER DERI SAN. LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey C. No.34 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 19 01 fAX: 686 19 97

ENSARI DERI LTD.STI.

Tabakhaneler Mevki No.18 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 19 02 Fax: 686 22 98

ERLÜKS DERI SAN. A.S.

Tabakhaneler Mevki No.18 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 31 Fax: 686 18 83

EURO KIMYA DERI SAN.LTD.STI.

Hidiraga Mah. Kuzey Cad. 3.Sok. Tantar Is Merkezi Corlu/TKRD. Tel:(282) 686 45 02 Fax: 686 36 47

GÖNKAR DERI SAN. LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey C. No.34 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 22 64 Fax: 686 17 57

HAS DERI SAN.LTD.STI.

Tabakhaneler Mevki No.14 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 20 87 Fax: 686 18 85

KANBER DERI SAN.LTD.STI. Y.

Tabakhaneler Mevki Kuzey C. No.31 Çorlu / TKRD. Telefax:(282) 686 22 75

KAZLIÇESME DERI LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Tren Yolu No.5 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 10 47 Fax: 686 19 06

KELEBEK DERI LTD.STI.

E.Tabakhaneler Mevki No.7 Çorlu / TKRD. Telefax:(282) 686 19 06

KÖSEOGLU DERI SAN. LTD.STI.

Y.T.haneler Mevki Tren Kuzey C. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 22 92 Fax: 686 21 11

KURT DERI

Tabakhaneler Mevkii No: 24 Çorlu / TKRD. Tel: (282) 686 18 75 Fax: 686 1875

MANDER DERI SAN.LTD.STI.

Tabakhaneler Mevki No.17 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 19 96 Fax: 686 22 73

MARMARA DERI LTD.STI

E.Tabakhaneler Mevki No.7 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 19 76 Fax: 686 19 69

NADIR DERI SAN.LTD.STI.

Tabakhaneler Mevki Tren Kuzey C. No.9 Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 21 20 Fax: 686 11 01

NURBOZ DERI LTD.STI.

E.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 55 Fax: 686 18 56

NUPA DERI SAN.LTD.STI.

E.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 50 fAX: 686 18 49

OMURTAK DERI SAN.LTD.STI.

Y.T.haneler Mevki Tren Kuzey C. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 99 Fax: 686 21 79

ÖNCÜ DERI LTD.STI.

Y.T.haneler Mevki Tren Kuzey C. No.34 Çorlu / TKRD. TelEFAX:(282) 686 20 02

ÖNSA DERI LTD.STI.

Y.T.haneler Mevki Tren Kuzey C. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 21 10 Fax: 686 11 08

PERA DERI SAN. LTD.STI

E.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Telefax:(282) 686 18 97

RENK DERI LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey Cd. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 21 25 Fax: 686 21 24

SERHAT DERI SAN. LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey Cd. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 67 Fax: 686 18 81

SERPICIOGLU DERI LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey Cd. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 20 21 Fax: 686 19 85

SAHINLER DERI LTD.STI.

E.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Telefax:(282) 686 19 47

TANATAR DERI LTD. STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Kuzey Cd. Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 18 37 Fax. 686 18 38

TOKCAN DERI LTD.STI.

Y.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Tel:(282) 686 19 21 Fax: 686 19 12

TOPES DERICILIK LTD.STI.
Belediye Pasaji No:20 Hayrabolu / TKRD. Tel:(282) 315 1267 Fax: 315 1616
ÜRKÜNÇ DERI LTD. STI.
E.Tabakhaneler Mevki Çorlu / TKRD. Telefax:(282) 686 19 66
ÜSTÜN DERI SAN. LTD.STI.
Y.Tabakhaneler Mevki Köprübasi Çorlu / TKRD. Telefax:(282) 686 11 47
YAKA DERI SAN VE TIC LTD.STI.
Kuzey Cad. No:17 Saglik Mah. Çorlu / TKRD. Tel:(282)686 3545 Fax: 686 1438